

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

ZİHİN ENGELLİ ÇOCUKLARA ÖZBAKIM BECERİLERİNİN
ŞARKI YOLUYLA ÖĞRETİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Merve KIRŞEHİRLİ

Danışmanlar
Doç. Dr. Ahmet Serkan ECE
Yrd. Doç. Dr. Ahmet YIKMIŞ

Bolu-2011

ABSTRACT

TEACHING SELF-CARE SKILLS TO CHILDREN WITH MENTAL RETARDATION BY THE SONG

Merve KIRŞEHİRLİ

**Thesis of Master Programme
Department of Special Education**

**Thesis Supervisors:
Assoc. Prof. Ahmet Serkan ECE
Assist. Prof. Ahmet YIKMIŞ**

August, 2011

The aim of this research is to determine the effectiveness of teaching self-care skills to children with mental retardation by the song.

5 mentally retarded students participated in the research as the subjects. One of the students was chosen for the pilot study, while the other one was chosen as a subject of substitution. Hence, this study was carried out with 3 students with mental retardation.

The model of multiple probe design between subjects that takes place in research models of single subject design was used in this study. This study consists of four phases: probe, teaching, generalization and observation.

As a result of this research, it is observed that teaching self-care skills by the song is an effective way for children with mental retardation. In addition to this, those children, that have already acquired the relevant skill, can perform it without the song.

Keywords: Music, Mental Retardation

ÖZET

ZİHİN ENGELLİ ÇOCUKLARA ÖZ BAKIM BECERİLERİNİN ŞARKI YOLUYLA ÖĞRETİLMESİ

Merve KIRŞEHİRLİ

**Yüksek Lisans Tezi
Özel Eğitim Anabilim Dalı**

**Tez Danışmanları:
Doç. Dr. Ahmet Serkan ECE
Yrd. Doç. Dr. Ahmet YIKMIŞ**

Ağustos, 2011

Bu araştırmanın amacı zihin engelli bireylere öz bakım becerilerinin öğretilmesinde şarkı yoluyla yapılan öğretimin etkililiğini belirlemektir. Araştırma için zihin engelli tanısı almış 5 tane öğrenci denek olarak seçilmiştir. Çocuklardan biri denek yitimi göz önünde bulundurularak yedek denek olarak belirlenirken, diğer çocuk ile de pilot uygulama yapılmıştır. Araştırma zihin engelli tanısı almış 3 çocukla yürütülmüştür.

Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın uygulama süreci yoklama, öğretim, genelleme ve izleme oturumlarından oluşmuştur.

Araştırmanın bağımlı değişkeni, deneklerin el yıkama becerisini öğrenme düzeyleri, bağımsız değişkeni ise müzik (şarkı öğretimi) yoluyla yapılan öğretim yöntemidir.

Şarkı yoluyla yapılan öğretim oturumlarının ardından deneklerden bağımsız olarak %100 ölçütünde ellerini yıkaması beklenmiştir.

Araştırma sonucunda zihin engelli çocuklara öz bakım becerilerinin öğretilmesinde şarkı yoluyla yapılan öğretimin etkili olduğu, deneklerin arka planda şarkı olmadan ellerini bağımsız olarak yıkayabildikleri sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Zihinsel Engel

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Zihin Engelli Çocuklara Öz Bakım Becerilerinin Şarkı Yoluyla Öğretilmesi” çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde her hangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite ya da bir başka üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim. 15.08.2011

Merve KIRŞEHİRLİ

CANIM AİLEME...

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada zihin engelli bireylere öz bakım becerilerinin şarkı yoluyla öğretilmesinin etkililiği incelenmiştir. Bu araştırmanın planlanmasında, gerçekleştirilmesinde ve daha pek çok aşamasında birçok kişinin katkısı olmuştur.

Bu araştırmanın gerçekleşmesi için bilgisini ve desteğini esirgemeyen,engin tecrübesiyle her zaman yol gösterici ve yönlendirici olan, en umutsuz anlarımda sabrıyla azmimi ve motivasyonumu yeniden canlandıran çok değerli danışmanım Doç. Dr. Ahmet Serkan ECE'ye; tezimin başlangıç aşamasında beni yönlendiren ve olgunlaşmasında desteğini esirgemeyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ahmet YIKMIŞ'a; yüksek lisans ders dönemimde üzerimde emeği olan sayın hocalarım Yrd. Doç. Dr. İlknur ÇİFTÇİ TEKİNARSLAN'a, Doç. Dr. Hasan AVCIOĞLU'na, Yrd. Doç. Dr. Emine ERATAY'a, Öğretim Görevlisi Nurhan CORA İNCE'ye ve Arzu KIŞ'a; tezimin uygulama aşamasını gerçekleştirdiğim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi yöneticilerine, çalışanlarına, öğrencilerine ve velilerine; araştırmamın bulguları için videoları sabırla izleyerek ve değerlendirerek katkıda bulunan çok değerli meslektaşım ve iş arkadaşlarım Özlem TOPRAK'a ve Kenan TÜRKER'e; videoların çekiminde yardımını benden esirgemeyen ve fikir paylaşımında bulunan arkadaşım Songül BİNGÖL'e; Bolu'da bulduğum süre içerisinde bana evlerini açmaktan çekinmeyen, beni yürekten destekleyen sevgili dostlarım Elif BİLGİN ve Elif KESGİN'e; müzik ve özel eğitim disiplinlerini bir çalışma altında toplamanın ilk fikrini veren, tez yazma süreci boyunca aynı evi paylaştığım, müzikal anlamda bilgisini esirgemeyen müzisyen ağabeyim Medar Neşet KIRŞEHİRLİ'ye; çalışma sürecim boyunca bana her türlü desteği sağlayarak en büyük moral kaynağım olan anneme ve babama; son olarak ise araştırmayı bitirme aşamasında grafik çizimi, düzenleme, sonuç analizi gibi farklı beceriler gerektiren alanlarda bilgisini ve yardımı benden esirgemeyen, fikirlerini paylaşan, büyük desteğini gördüğüm, varlığını her daim yanımda hissettiğim Enes ÜNAL'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iii
ÖZET	iv
YEMİN METNİ	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLOLAR DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii

BÖLÜM I

1. Giriş	1
1.1. Problem	4
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Sayıtlılar	7
1.5. Sınırlılıklar.....	8
1.6. Tanımlar	8

BÖLÜM II

2. Kuramsal Temeller Ve İlgili Araştırmalar	9
2.1. Kuramsal Temeller	9
2.2. İlgili Araştırmalar	25

BÖLÜM III

3. Yöntem	37
3.1. Araştırma Modeli	37
3.2. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkeni	40
3.3. Katılımcılar.....	40
3.4. Uygulama Ortamı	44
3.5. Araç Gereçler	44

3.6. Şarkının Hazırlanması	44
3.7. Öğretim Programının Geliştirilmesi	45
3.8. Uygulama Süreci	46
3.9. Verilerin Toplanması.....	51
3.10. Verilerin Analizi.....	53
 BÖLÜM IV	
4. Bulgular.....	56
4.1. El Yıkama Becerisini Kazanma ve Sürdürme Düzeyine İlişkin Bulgular	56
4.2. İlerleme Çizgisi Verilerinin Analizi	61
4.3. Etki Büyüklüğü Analiz Bulguları.....	64
4.4. El yıkama Becerisini Farklı Ortama Genelleme Düzeyine İlişkin Bulgular	64
4.5. Sosyal Geçerlik Bulguları	66
 BÖLÜM V	
5. Tartışma ve Öneriler.....	68
5.1. Tartışma.....	68
5.2. Öneriler.....	71
 KAYNAKÇA.....	73
EKLER	81

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3-1. Deneklerin demografik özellikleri.....	41
Tablo 3-2. El yıkama becerisi uygulama güvenilirliği sonuçları	52

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4-1. Fatma'nın uygulama ve izleme oturumlarındaki doğru tepki yüzdeleri	57
Şekil 4-2. Deneklerin uygulama ve izleme oturumlarındaki doğru tepki yüzdeleri.....	58
Şekil 4-3. Fatma'nın ilerleme çizgisi (eğim) grafiği	62
Şekil 4-4. Ömer'in ilerleme çizgisi (eğim) grafiği	62
Şekil 4-5. Zeynep'in ilerleme çizgisi (eğim) grafiği	63
Şekil 4-6. Sema'nın ilerleme çizgisi (eğim) grafiği	63
Şekil 4-7. Deneklerin genelleme oturumlarındaki doğru tepki yüzdeleri	65

BÖLÜM I

1. Giriş

Öğrenme yaşam boyu gerçekleşen bir süreçtir. Birey yaşamı boyunca davranışlarının çoğunu çevresindeki diğer kişilerden öğrenir (Erden ve Akman, 2004). Zihin engelli çocukların öğrenme şekillerini düşündüğümüzde ise, öğrenme düzeyi normal olan akranlarından farklı olduğu düşünülmemelidir. Zihin engelli çocukların diğer normal akranlarından tek farklılığı yaşıtlarından daha geç ve güç öğrenmeleridir. Öğrenme hızlarının yavaş olmasıdır (Taner, 2007).

Tarihsel süreç açısından bakıldığında ilk özel sınıf 1986 yılında zihinsel yetersizliği olan çocuklar için açılmıştır. Zihinsel yetersizliğin yıllar boyunca pek çok tanımı yapılmış, tartışılmış, tanımlar tekrar gözden geçirilmiştir. Tanımların çoğu bu alanın farklı disiplinler tarafından incelenmiş olmasından kaynaklanmış, her disiplin alanı kendi bakış açısıyla zihinsel yetersizliği tanımlamış ve tartışmıştır. İlk yıllarda genellikle tıp doktorları zihinsel yetersizliği olan bireylerle çalışmalar yapmış, bu bireyleri biyolojik ve tıbbi kriterler açısından değerlendirmişlerdir. Psikolog ve eğitimcilerde bu tanımlara yönelik eleştiriler getirmiş ve farklı eğitsel içerikli tanımlar önermişlerdir. Fakat Doll 1941 yılında zihinsel engelli ya da zihinsel yetersizliği olan bireyi, bireyin doğuştan getirdiği yapısal nedenlerden kaynaklı olan ve yetişkinlikte de devam eden, kalıcı zihinsel ve sosyal yetersizlik durumudur şeklinde tanımlamıştır (Çiftçi Tekinarslan, 2008). Bundan farklı olarak Ataman (2003) ise yetersizlik ve engel kavramlarının birbirinden ayırt edilmesi gerektiğinin altını çizerek yetersizliği zihinsel, fiziksel, davranışsal ya da üye organlarının kısmen veya tüm işlevlerindeki kayıpların ortaya çıkardığı durum olarak değerlendirirken, engeli ise kişinin çevreye uyum sağlayamamasına dayandırmaktadır. Ona göre engelli çocuk, zihinsel özellikleri, duygusal yetenekleri, nörolojik ve fiziksel özellikleri, sosyal davranışları ve iletişim

becerileri yönünden ortalama ya da normal bir çocuktan farklı olan, bunu için profesyonel yardım alması gereken çocuktur. Bu tanımlardan yola çıkarak zihinsel yetersizliği olan bireylerin akranlarından farklı bir öğrenme şekilleri olmadığını, yetersizliklerinin onlara ömür boyu eşlik edeceğini söylemek mümkündür. Fakat engelli bireyler bireyselleştirilmiş ve yoğun eğitim programlarıyla kendi potansiyelleri doğrultusunda büyük gelişme gösterirler. Önemli olan olabildiğince eğitimden erken yararlanmalarını ve gereksinimlerini en iyi karşılayan eğitimi almalarını sağlanmaya çalışılmaktır.

1974'de çıkarılan ve Engelli Çocukların Eğitim Yasası (Education for All Handicapped Children Act) olarak isimlendirilen yasa ile zihin engelli çocukların akranları ile birlikte aynı eğitim ortamlarında eğitim görmeleri zorunlu hale getirilmiştir. Yasa en son 1997 de gözden geçirilerek ve yeni değişiklikler yapılarak tüm engelli çocuklar için eğitim ilkeleri açık ve net bir şekilde ücretsiz ve uygun eğitim, uygun değerlendirme, bireyselleştirilmiş eğitim programı gibi maddelerle belirtilmiştir (Sucuoğlu, 2009). Öğrencilerin kendi performansları doğrultusunda uygun eğitimi almaları, uygun değerlendirme, bireyselleştirilmiş eğitim programı maddelerinin yasada yer alması engelli bireyler için olumlu gelişmelerdir. Bireyselleştirilmiş eğitim programı ise engelli bireylerle eğitime başlamadan önce olmazsa olmazdır.

Bireyselleştirilmiş eğitim programı zihin engellilerin eğitimine başlamadan önce planlanan bir programdır. Yazılı hale getirilmiş olan bireyselleştirilmiş eğitim programı, yetersizliği olan çocukların öğretime nereden başlayıp, sırasıyla nelerin öğretilmesi ve nasıl öğretilmesine ilişkin bir dizi eğitsel kararı içerir. Bu program öğrencinin mevcut performansını, öğrenci için hedeflenen yıllık amaçları, öğretim yapılacak kısa dönemli amaçları, özelleştirilmiş eğitim hizmetlerini, hizmetlerin başlama ve bitiş tarihlerini, sorumlu kişileri gibi bölümlerden oluşur (Özyürek, 2006). Bu programda şüphesiz ki en önemli bölümlerden biri çocuk için hedeflenen yıllık amaçlardır. Zihin engelli bireyler için bu yıllık amaçlar akademik beceriler, sosyal beceriler ve öz bakım becerileri gibi alanları içerir. Akademik beceriler doğrudan bireyin bilişsel düzeyiyle ilgiliyken, sosyal beceriler ise kişinin bulunduğu ortama

uygun davranışları sergilemesini içerir.

Öz bakım becerileri ise bireyin günlük yaşamı içerisinde kullandığı fiziksel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik becerilerdir. Tuvalet eğitimi, yemek yeme ve giyinme becerileri en temel öz bakım becerileridir. Bu becerileri el-yüz yıkama, diş fırçalama, burun temizliği ve banyo yapma becerileri izler. Bu sürekliliğin sonunda tırnak bakımı, saç bakımı, cinsel organ temizliği gelir. Elbise satın alma ve bakımı (basit tamir, seçim, renk ve biçim eş güdümü, ütöleme, temizlik ve koruma) yaşa ve havaya uygun giyinme, ilaçların kullanımı, sağlıklı yemek yeme alışkanlıkları ve cinsel davranış (cinsel farklılıkların farkına varma, gizliliğe saygı ve kadın-erkek sosyal ilişkileri) ileri düzeydeki öz bakım becerileridir (Özbey, 2005). Öz bakım becerilerinin zihin engelli bireyler tarafından zamanında kazanılması kendi hayatlarını kolaylaştırmanın yanında, öz güvenlerini kazanmaları ve başkasına bağımlılık düzeylerini en aza indirerek yaşam kalitelerini arttırmaları açısından da oldukça önemlidir. Kanbaş (2007) ise zihinsel yetersizliğin dışında pek çok nedenin, engelli çocuğun öz bakım becerilerini kazanmalarını geciktirebileceğini belirtmiştir.. Bunlardan bazılarını büyük kas becerilerindeki yetersizlikler (kol ve bacak kaslarındaki), görme yetersizliği, el-göz eş güdümündeki yetersizlik, manipülatif becerilerdeki yetersizlik, yemek yeme becerileri ile ilgili olarak ağız ve ağız içindeki bölümlerde şekil bozukluğu olarak belirlemiş ya da bu uzuvların tam gelişmemiş olmasına bağlamıştır.. Eğer bir çocuğun küçük kas gelişimleri tam olarak gelişmemişse düğmelerini iliklemede, sert yiyecekleri ısırma, fermuarını ve kemerini sıkıca kapamada zorluk çekebileceğini, zihin engelli bir çocuğun görsel dikkat, hareketleri taklit, basit emir ve cümleleri anlama gibi temel bilişsel becerilerin bazılarını öğrenememişse, bu durumun, öz bakım becerilerinin kazanılmasını geciktireceğini belirtmiştir. Öz bakım becerilerinin (tuvalet eğitimi, temizlik ve yeme alışkanlığı, yemek hazırlama vb.)doğuştan getirilmeyen sonradan öğrenilerek kazanılan davranışlar olduğunu da eklemiştir.

Tuvalet eğitimi, temizlik becerileri gibi beceriler hijyen açısından çocuk için önemli olmanın yanında bardağı tutarak sıvı içme ve yemek hazırlama becerileri de çocuk için yaşamını devam ettirme niteliği taşıyan hayati becerilerdir.

Yetersizliği olan çocuklara yemek hazırlama becerilerinin kazandırılmasının en önemli amacı, öğrencileri yemek hazırlamada bağımsızlığa ulaştırmaktır. Yemek hazırlama becerilerinin kazanılması, öğrenciyi aynı zamanda işe de hazırlayacaktır (Varol, 2005).

Öz bakım becerileri, zihin engelli çocukların toplum içinde bağımsız birey kişilik kazanabilmeleri amacıyla kazandırılan becerilerdir. Zira kendi özel ihtiyaçlarını karşılayamayan bireylerin bağımsızlıklarından söz etmek mümkün değildir. Normal çocuklar, anne-baba gibi modeller ya da onlara tanınan fırsatlar aracılığıyla gelişim evreleri içinde öz bakım becerilerini kazanabilmektedir. Buna karşın zihin engelli çocuklar, genellikle normal çocuklara tanınan fırsatlara sahip bulunamamaktadır. Çünkü aileler zihin engelli çocuğun öz bakım becerilerini nasıl kazanacağına ilişkin yeterli bilgiye sahip değildirler. Aileler zihin engelli çocukların bu tür becerileri yapmaları yerine bu tür becerileri genellikle onlar için kendileri yapmaktadırlar. Zihinsel yetersizlik kadar anne-baba ve çevrenin olumsuz tutumları ve sistemli yaşantıların sağlanamaması, zihin engelli çocukların öz bakım becerilerini kazanabilmelerini etkileyebilmekte ve geciktirebilmektedir (Kanbaş, 2007).

Zihin engelli bir çocuğun öz bakım becerilerini kazanabilmeleri özel birtakım düzenlemeleri gerektirmektedir. Bu düzenlemeler içinde Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar (2004) kitabında öğretim yöntemlerini: ipucu yöntemlerinin farklılaştırılması, farklı materyal kullanımları, sabit bekleme süresi, artan bekleme süresi işlem süreçleri başlıkları adı altında vermektedir.

Yapılan bu araştırmada öz bakım becerilerinin öğretiminde kullanılan yöntemlerden farklı olarak şarkı yoluyla öğretim yöntemine yer verilmiştir.

1.1. Problem

Zihin engelli çocuklarda öğrenme, düşünme, problem çözme, dış dünyayı

algılama gibi yetersizlikleri olduğu için müzik bu çocuklarda ruhsal, duygusal, toplumsal gelişime katkıda bulunur. Ayrıca hareket ve duyu sistemleri ile ilgili yetersizliklerin giderilmesine, dikkat-konsantrasyon gibi zihinsel melekelerin kuvvetlenmesine ve iletişim yeteneğinin gelişmesine yardımcı olur. Birtakım davranışlarını değiştirebilir ya da davranış repertuarına yeni davranışlar ekleyebilir. Duyduğumuz müzik önce rahatlatır, sonra içimizde güven duygusu oluşturur. Çocuk için bu haz hayata ve öğrenmeye yönlendiren bir ödül etkisi oluşturur. İkincisi ise müziğin farklı dünyalara, farklı duygulara açtığı kapıdan girme hazzıdır. Bu haz sayesinde çocuk kendi iç dünyasındaki keşfedilmemiş yerlere ulaşabilme ve bunları çevreye sunabilme imkanı yakalar. İşte müzikle organik durumun el verdiği en üst performansı yakalamak mümkündür. Çocuk müzikle uğraşırken çoğu zaman başka bir öğrenme performansına ihtiyaç duymaz. Bu da öğrenme esnasındaki bunalma duygusunu en aza indirir (Çoban, 2005). İşte bu noktada Kern, Wolery ve Aldridge (2006) şarkıların bu noktada yeri ve öneminin büyük olduğunu, müzik aktiviteleri içinde tartışmasız bir şekilde yer alan geniş bir kullanım alanına sahip şarkıların erken çocukluk sınıflarında eğlence, beceri gelişimi ve etkili duygu yansıması olarak yaygın şekilde kullanıldığını söylemektedirler. Merhaba, güle güle gibi kelimelerin içinde geçtiği şarkıların çocuklara iletişim becerilerinin ve pratik rutinlerin kazandırılmasına fırsat sağladığını da belirtmişlerdir.

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin grup içerisinde şarkıları söylemeye katılmaktan ziyade grupça söylenen şarkıları dinlemekten hoşlanırlar fakat iletişim konusunda grubun diğer üyelerinden farklı olarak kendileriyle ilgilenmekten, kendileriyle iletişim kurmaktan hoşlanırlar. Çünkü bu aktiviteyi gerçekleştirme konusunda kendilerine güvenmeyebilirler, endişeli olabilirler. Ama bu durum şarkıların bu çocuklar üstünde olumlu etkisi olmayacağı anlamına gelmez (Perry, 2005). Buna bağlı olarak müziğin engelli çocuklar üstündeki olumlu etkisi inkar edilemez. Çoban da (2005) bir şarkı öğrenirken çocuklarda eş zamanlı olarak göz temasında artma, dikkat süresinde uzama, söylenenleri takip etmede kolaylaşma, sözel taklit yeteneğinde gelişme, ince el becerilerinde ilerleme görüldüğünü belirtmiştir.

Bu bağlamdan yola çıkılarak bu çalışmada el yıkama becerisi öğretim programı hazırlanmış, hazırlanan bu programdan yola çıkılarak oluşturulmuş şarkının söz konusu öz bakım becerisinin öğretiminde etkisinin olup olmadığının araştırılması bu araştırmada cevaplanacak temel sorudur. Şarkı yoluyla öğretim yönteminin zihin engelli çocuklara öz bakım becerilerinin öğretiminde de imkan sağlayabileceği düşünülmüştür. Özçevik (2007)

1.2. Araştırmanın Amacı

Çoban, (2005) müziğin engelli çocuklar üzerindeki olumlu etkisinin olmasının yanında müzik terapi uygulamalarının da engelli bireyler için uygulanan bir yöntem olduğunu, müzik terapinin, sanat terapi yöntemlerinden birisi olup insandaki iletişim kanallarını açmak ve tedavi etkilerini sağlamak için uygulandığı ifade etmektedir. Fakat bu araştırmada müzik, zihinsel engelli bireylerde terapi şeklinde kullanılmamış, özellikle uygulama aşamasında öz bakım beceri analizleri paralelinde hazırlanan şarkı bir araç olarak kullanılmıştır. Ayrıca kulaktan şarkı öğretimi yolu ile uygulama tamamlanmıştır. Araştırmadaki amaç zihin engeli çocuklar için öz bakım beceri öğretim programı hazırlanarak, hazırlanan bu programdan yola çıkılarak oluşturulmuş şarkının el yıkama becerisinin öğretiminde etkisinin olup olmadığının araştırılmasıdır.

Bu düşünceden yola çıkarak bu araştırmada iki soruya cevap aranmıştır:

- Öz bakım becerileri öğretim programına göre hazırlanmış el yıkama becerisinin şarkı yoluyla öğretilmesinin etkililiği nedir?
- Öz bakım becerileri öğretim programına göre hazırlanmış el yıkama becerisinin şarkı yoluyla öğretilmesi sonrasında programına katılan zihin engelli öğrencilerin öğrenme düzeyleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Zihin engelli bireylerin eğitimlerinde en önemli amaç kendi performansları

doğrultusunda maksimum bağımsızlık düzeyine ulaşmalarını sağlamaktır. Bu da her şeyin başı olan öz bakım becerilerini yerine getirmelerini sağlamakla başlar.

Öz bakım becerilerini (yemek yeme becerileri, tuvalet becerileri, giyinme becerileri) şeklinde temel olarak sınıflandırabiliriz. Daha sonra ileri öz bakım becerileri olarak (alışveriş yapma, temizlik becerileri) gelir. Bireylerin günlük yaşamlarındaki ihtiyaçlarına göre bu becerileri çeşitlendirilebilir. Kişilerin hayatlarını sürdürmeleri, kimseye bağımlı olarak yaşamamaları için bu becerilerin öğrenilmesi çok önemlidir. Bireylerin bağımsız olarak kendi ihtiyaçlarını karşılamanın yanında kendilerine olan güvenlerinin yerine gelmesi ve başarıma duygusunu yaşamaları için de bu becerilerin öğrenilmesi önceliklidir. Öz bakım becerileri öğretilirken bireylerin bazı ön koşul becerileri karşılaması gerekir. Bu beceriler sözel yönergeleri yerine getirme, hareket taklidi ve vücut koordinasyonunu sağlama önemlidir. Hareket taklidi dış fırçalama, giyinme-soyunma, yemek yeme becerinin yerine getirilmesi için önemlidir. Çocuk taklit etmeyi başarırorsa becerileri öğrenme süreci de doğal olarak hızlanır. Becerileri öğrenirken farklı yöntemlerin kullanılması (oyun, vücut hareketleri, şarkı) söz konusu olduğunda, öğrenci vücut koordinasyonunu sağlama, taklit etme, yönergeleri yerine getirme becerilerine sahipse öğrenme süreci hem daha verimli olur hem de süreç hızlanır. Bu bağlamda, bu araştırma, öz bakım becerilerinin öğretiminde şarkı yoluyla öğretimin bir yöntem olarak kullanılmasını ortaya koyması, öz bakım becerilerinin öğretiminde işe yarar bir yöntem olduğunu düşüncesini uyandırır ve geliştirilecek eğitim programları içinde yer alabileceği ve öz bakım becerilerini farklı, eğlenceli bir yolla nasıl öğretileceği konusunda bir örnek teşkil etmesi açısından önemlidir. Alan yazına katkı sağlaması beklenmektedir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmanın sayıtları aşağıda belirtilmiştir:

- Çalışmaya katılan zihin engelli öğrencilere Rehberlik Araştırma Merkezi ve Hastane tarafından doğru teşhis konulduğu varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmaya etki eden sınırlılıklar şu şekilde sıralanabilir:

- Bu araştırma, İstanbul ili Zeytinburnu semtindeki bir rehabilitasyon merkezine devam eden üç öğrenciyle sınırlıdır.
- Araştırma, öz bakım becerilerinden el yıkama becerisinin öğretimiyle sınırlıdır.
- Tek denekli araştırma modellerinden denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

1.6. Tanımlar

Müzik: Temel ögesi ses olup, sesle birlikte ritim, melodi, tını, armoni, ton, hız ve gürlük öğelerinin bütünleşerek bir form içerisinde, insanın içinde bulunduğu doğa, sosyal ve kültürel öğeleri otomatik olarak çağrıştıran anlatım (Fischer, 1985)

Zihinsel Engel: 18 yaşından önce ortaya çıkmış zihinsel işlevlerin 70 zeka puanının altında kalması, uyumsal sosyal davranışların üç veya daha fazlasında belirgin derecede normların altında olması durumu (AAMR, 2002)

BÖLÜM II

2. Kuramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırmaya temel oluşturan zihin engelli çocuklar, zihin engelli çocukların özellikleri, öz bakım, müzik ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Kuramsal Temeller

Bu bölümde zihin engelli çocuklar, zihin engelli çocukların özellikleri, öz bakım ve müzik konuları açıklanmıştır.

2.1.1. Zihin engelli çocuklar

Turan (2006) ya göre zihinsel yetersizlik, kişini yaşadığı toplum içerisinde sorunlarla başa çıkma yeteneğini etkileyen, zihinsel bir kısıtlama ya da sınırlanmadır (Akt: Çadır, 2008). Sulker (2006) ise zihinsel yetersizliği kişinin doğuştan getirdiği ya da erken çocukluk döneminden önce ortaya çıkmış günlük normal aktiviteleri yerine getirememesi durumu olarak tanımlamıştır.

Tarihsel süreç içerisinde zihinsel yetersizliği olan bireylerin farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülebilmektedir. AAMR (American Association on Mental Retardation)'nin zeka bölümünü temel alarak yapmış olduğu hafif, orta, ağır ve çok ağır zihinsel yetersizlik sınıflaması uzun yıllar boyunca kabul görmüştür. AAMR (1992) zihinsel engeli bireyi 18 yaşından önce ortaya çıkmış zihinsel işlevlerde ve uyumsal sosyal davranışlarda belirgin derecede normların altında olma durumu olarak tanımlarken 2002 tanımında uyumsal ve sosyal davranışların yanı sıra 70 zeka puanı

altında kalan bireyler zihinsel yetersizliği olan bireyler olarak tanımlanmıştır. Zihinsel engelli çocuklar için yapılmış tanımlara baktığımızda farklı şekillerde ifadeler görüyoruz. Fakat hepsinde ortak olarak altı çizilen ifade zihin engelli bireylerin akranlarından belirgin derecede sosyal ve öz bakım becerileri alanlarında normların altında olduğu bilgisidir.

2.1.2. Zihin engelli çocukların özellikleri

Zihin engelli bireyler akranlarından farklı olarak öğrenme özelliklerine sahiptir. Bu öğrenme özellikleri bireylerin öğrenme düzeylerini doğrudan etkiler. Zihin engelli bireylerle müzik yoluyla etkili bir öğretim yapmak için onların işitsel ve öğrenme özelliklerini bilmek gereklidir.

Zihin engelli çocukların işitsel özellikleri: Doğum anından başlayarak, çocuklar pek çok bilgiyi işitmelerini kullanarak öğrenirler. Bebekler bir kaç haftalık olduklarında, eğer normal işitmeye sahip iseler, anne babalarının seslerini tanıyabilmekte, yavaş sesleri ve kendi agulama seslerini dinleyebilmektedirler. Böylece işitme duyuları yoluyla sürekli olarak çevrelerinde diğer kişilerin konuşmalarını duymakta ve bu sesler ile o anda oluşan olaylar, işler, oyunlar arasında bağlantı kurmaktadırlar. Bu seslere anlam vermekte ve insanların düşünce, duygu ve bilgilerini konuşma ve işitme yoluyla aktardıklarını öğrenmektedirler (Tüfekçioğlu, 2001).

İşitme yetersizliği olanların büyük çoğunluğu IQ seviyesi genel nüfus oranı ile aynıdır. Fakat işitme kaybı doğuştan gelen nedenler ya da genetik faktörler nedeniyle zihin engelli çocuklarda da görülür. Ağır derecede işitme kaybıyla doğan bu çocukların da dil gelişimi de aynı sırayı izler, bununla birlikte onların dil gelişimleri hafif dereceden ağıra doğru gecikir (Çiftçi Tekinarslan, 2008).

Zihin engelli çocukların öğrenme özellikleri: Yakın bir zamana kadar hafif derecede zihin engellilere, geleneksel akademik konu alanlarının ağırlıklı olduğu genel eğitim programları yavaşlatılmış ve sadeleştirilmiş bir biçimde uygulanıyordu. Daha

ağır derecedeki çocuklarda ise günlük yaşam etkinlikleri için gerekli ya da önkoşul olduğu düşünülen becerilerin öğretimine (bu etkinliklerle yeterince ilişki kurulmaksızın) ağırlık veriliyordu. Saatlerce, günlerce kovaya küpler konuyor, nesneler renklerine göre gruplandırılıyordu. Bu çocuklara bu kadar bilgi yüklemenin, birçok beceriyi ölçsüz bir biçimde öğretmenin onlara yararı olmaz. Yaşamlarını daha bağımsız bir biçimde sürdürmelerini sağlamaz. Bu nedenle, bu çocuklara ne öğreteceğiz sorusuna yanıt olarak "işlevsel akademik beceriler" ve "bağımsız yaşama becerileri" diyoruz (Eripek, 1996). Buna bağlı olarak Sucuoğlu (2005) zihin engelli bireylerin öğrendiklerini kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe aktarmada güçlük yaşadıklarını ifade etmektedir. Bryant ve Deutsch-Smith (2008) zihin engelli bireyler arasından okuma güçlüğü olan bireyler için akademik ortamda akademik başarısızlıkla sonuçlandığını ve bunu okumanın birçok beceriyi bir arada gerektiren karmaşık bir süreci kapsamasına bağlamıştır. Bu nedenle okumada başarıya götüren becerileri tanımlamanın da oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır.

Yazma da el-göz koordinasyonu, dilbilgisi ve kavramsal yeterlilik becerilerini bir arada bulundurmaya gerektiren karmaşık bir kendini ifade etme yöntemidir. Bu nedenle, genellikle çocuklarda en son gelişen akademik beceri yazmadır. Okuma becerisi alıcı dil becerisini ön plana çıkarırken yazma da ifade edici dil becerisi ön plandadır. Yazma terimi içinde çok çeşitli yazma becerilerini barındıran özellikler içerir. Bu nedenle yine zihin engelli bireylerin güçlük yaşadığı alandır. Matematik becerileri de birçok farklı yeteneği de içerir. Bunlar:

- Problem çözme becerisi,
- Sonuçları değerlendirme becerisi,
- Uygulama durumlarında matematiği kullanma becerisi,
- Tahminlerde bulunmada matematiği kullanma,
- Çıkarım ve değerlendirme becerisi,
- Hesaplama becerileri,
- Ölçüm ve ölçüleri anlama becerisi,
- Grafik ve çizelge hazırlama ve okuma becerisi

olarak sıralanır. Zihinsel işlevlerde güçlük yaşayan bireyler bu alanda da problem yaşarlar (Marshall ve Hunt 1995).

Tüm bunlardan hareketle zihin engelli çocuklara öğretim yaparken onların günlük yaşamlarını kolaylaştıran hedefler seçilmeli, küçük parçalara bölünmüş, sık tekrarların yer aldığı öğretim programları planlanmalıdır (Sucuoğlu, 2005).

2.1.3. Öz bakım

Öz bakım becerilerini zihin engelli bireylere en etkin şekilde öğretmek için bireyin hangi öz bakım becerilerine ihtiyacı olduğunun belirlenmesi, öğretim sürecini planlamak ve öğretilen becerilerin geri dönütünü görmek için bireyi nasıl değerlendirileceği aşamalarının bilgisine sahip olunmalıdır.

Öz bakım becerileri: Öz bakım becerileri kişinin yaşantısını başkasına bağımlı olmadan sürdürmesi için gerekli olan (el yıkama, diş fırçalama, tuvalet alışkanlığı v.b) kişisel bakım becerileridir. Yemek yeme, tuvalet becerileri ve giyinme becerisi öz bakım becerileri içinde ki en temel becerilerdir. Daha sonra temizlik ve banyo becerileri gelir. İleri düzeydeki öz bakım becerileri ise alışveriş becerileri, havaya uygun giyinme, cinsel davranış kontrolü gibi becerilerdir. Zihinsel yetersizliğe sahip pek çok bireyin öz bakım becerilerini kazanması gecikebilir. Bu becerilerin öğrenilmesi engellilerin eğitiminde temel amaç olan engelli bireylerin bağımsız olarak yaşamlarını sürdürmeyi sağlamak ilkesi ile orantılı olduğu için öğretilmesi en gerekli olan becerilerdir.

Öz bakım becerilerinin öğretilmesi: Öz bakım becerilerinin öğrenilmesi bireylerin bağımsız yaşamlarına doğrudan olumlu ya da olumsuz etki etmesinden hareketle gelişimin temel taşlarından.

Öz bakım becerilerinin kazandırılabilmesi için çocuğun önceden gerçekleştirmesi gereken bir takım beceriler söz konusudur. Bunlar; küçük kas hareketleri, taklit etme, uzanma, yakalama, tutma, göz ve el eşgüdümü gibi becerileridir.

Dikkatli olan ve kısa yönergeleri anlayan çocukların öz bakım becerisini öğrenmeleri daha kolay olabilmektedir (Özyürek, 1983). Bu becerilere sahip olan çocuk beceri öğreniminde fiziksel olarak daha az zorlanacak ya da hiç zorlanmayacaktır.

Varol'a göre (2005) öz bakım becerisi öğretimine başlamadan önce yapılması gereken bir planlama vardır. Bu planlamanın içeriği;

- Çocuk ve ailesi için öncelikle öğretilmesi gereken becerilerin neler olduğunu belirlemek,
- Çocuğun yapabildiklerini belirlemek için öz bakım becerilerinin beceri analizini yapmak,
- Hazırlanan ölçüt bağımlı ölçü aracını çocuğa uygulayarak çocuğun becerilerde yapabildiklerini belirlemek,
- Çocuğun kazandırılacak beceride yapabildiğine dayalı olarak kazandırılacak beceri için tüm beceri, ileri zincirleme ya da tersine yaklaşımlardan birine dayalı olarak amaç belirlemek,
- Saptanan amaçları gerçekleştirecek şekilde; öğretmenin amaçları gerçekleştirmede kullanacağı beceri işlem süreci ve kullanımını, öğretim ortamı ve kullanılacak araç-gereçleri, öğretimin günün hangi zamanlarında yapılacağını, çocuk için etkili olan pekiştiricileri kapsayan öğretim programı hazırlamak,
- Öğretim sırasında istenmeyen davranışların çıkmasını önlemek için ne tür önlemler alınacağını belirlemek,
- Öğrencinin öğretim sırasında gösterdiği ilerlemelerin nasıl kaydedileceğini belirlemek

şeklinde sıralanır. Beceri öğretiminde kullanılacak ipuçlarının belirlenmesi de gereklidir.

Kullanılacak İpucu çeşidinin belirlenmesi, öğrencinin performans düzeyinin tek fırsat ya da çoklu fırsat yöntemiyle belirlenmesine ve kullanılacak ipucu işlem sürecine göre farklılık göstermektedir. Eğer öğrencinin performans düzeyi tek fırsat yöntemiyle belirlendiyse, kullanılacak ipucu, öğrenciye verildiğinde, öğretimi yapılacak

becerinin basamaklarının hepsinin yapılmasını sağlayan bir ipucu olmalıdır. Eğer, öğrencinin performans düzeyi çoklu fırsat yöntemiyle belirlendiyse, zaten öğretime başlandığında becerinin her basamağı için öğrenciye verilmesi gereken ipuçları belirlenmiş demektir. Bu durumda kullanılacak ipucu işlem süreci de ipucunun verilmesi ve sistematik olarak geri çekilmesi işlem sürecidir (Varol, 2005).

Bu planlamadan sonra şartlar beceri öğretimine uygun hale gelmiştir.

Öz bakım becerilerinin değerlendirilmesi: Öğrencilerin akademik, davranışsal ya da fiziksel özelliklerini belirlemek ve bu özelliklere uygun yasal ve eğitsel kararlar alabilmek amacıyla yapılan veri toplama sürecine değerlendirme denir. Değerlendirmeler tarama döneminde ve öğretim sonrası olarak farklı zamanlarda yapılır. Tarama döneminde yapılan değerlendirmeler formal ve informal olarak ikiye ayrılır. Uzman yapımı standart testlerin yanında, öğretmen yapımı testlere, davranış kontrol listelerine ve gözlemlere yer verilebilir (Diken, 2008).

Beceri öğretimi yapan öğretmenin ise öğrencinin beceriyi öğrenip öğrenmediğini görmesi için her oturum sonunda öğrenciyi değerlendirmesi gerekir. Öğrenciye ne öğretileceği ve nasıl öğretileceğinin belirlenmesi için bu değerlendirme çalışması büyük önem taşır. Bu değerlendirme oturum sonunda öğrencinin o ders için belirlenen amacı öğrenip öğrenmediğinin görülmesini sağlar. Genelde bu değerlendirmenin yapılması için öğretmen önceden kendisinin hazırladığı veri kayıt formunu kullanır. Öğretmen önceden hazırladığı öğretimi yapılan becerinin analizinin olduğu kayıt formunu eline alarak öğrenciden çalışılan basamağı yapmasını ister. Öğrenci, öğretmenin önceden belirlediği ölçütü karşılar şekilde beceriyi bağımsız olarak yerine getirirse çalışılan beceri basamağının karşısına artı işareti konulur, yapamaz ise eksi işareti konulur. Bu değerlendirme sırasında öğrenciye hiç bir şekilde ipucu ve yardım verilmez. Eğer öğrenciyle tüm beceri yöntemine göre çalışıldıysa öğrenciden tüm beceriyi yapması istenir. Buna göre becerinin karşısına işaret konulur. Tüm beceri basamakları çalışıldıktan ve her beceri basamağının kaydı alındıktan sonra bu kayıtlar analiz edilerek grafiğe dökülür. Öğrencinin başaramadığı basamaklar gerekli eğitim

düzenlemeleri yapılarak tekrar çalışılır.

2.1.4. Müzik

Müzik genel bir tanım olarak insan ve çalgı seslerinin biçimsel bir güzellik veya duygusal bir ifade yaratacak biçimde düzenlenmesini içeren sanattır (-----, Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük, 1993). Uçan’a göre (1984) ise müzik öğretimi “*Bireye kendi yaşantıları yoluyla amaçlı olarak müziksel davranışlar kazandırma ya da bireyin müziksel davranışlarını buna göre değiştirme sürecidir*” şeklinde tanımlanır.

Müzik, uygulama da çeşitlense de hem müziksel hem de müziksel olmayan amaçları gerçekleştirmek için programlarda yer almaktadır. Çünkü müzik insanın gelişimine katkı sağlaması yönüyle ele alındığında eğitimin bir aracı olarak görülmekte, kısacası doğrudan müziksel olmayan bir amacı gerçekleştirmektedir (Göğüş, 2008). Uçan’a göre (1984) çağdaş eğitim anlayışında birey bedensel, devinışsel, duyuşsal ve bilişsel yapılarıyla bir bütün olarak ele alınıp her alanda da dengeli bir şekilde eğitilmelidir.

Bir Öğretim Yöntemi Olarak Müzik: Milli Eğitim Temel Kanunu, “Çocuklar bilgi, beceri ve yetenekleri doğrultusunda eğitilmelidir” görüşünü vurgulamaktadır. Ancak eğitim sistemimiz her öğretim düzeyinde sayısal ve sözel gibi iki ana yetenek alanında sıkışıp kalmıştır (Çilden, 2001). Sungurtekin (2001) için ise okullarda müzik genellikle araç olarak kullanılır. Bu, müziğin değişik yönlerini, kişinin kendisinin ve arkadaşlarının davranışlarını, yerel, ulusal ve uluslararası toplulukları çocuğun anlamasını sağlayan bir araçtır.

Uçan (1999) için ise bilim ve teknolojinin hızla değişip gelişmesiyle birlikte, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da köklü değişikliklere gidilmesi söz konusu olmuştur. Günümüzde “öğretme” kavramından çok “öğrenme” kavramı önem kazanmış olup; bu anlayış doğrultusunda bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve bilgiyi üretme gibi

ihtiyaç duyulan temel becerilerin bireylere kazandırılması ve bu becerilerin yaşam boyu sürdürülebilmesi hususunda mevcut eğitim yaklaşımları birey ve toplum ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak tekrar analiz edilmiş ve yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Genel öğretim yöntemleri; bazı öğretim yöntemlerinin müzik eğitime uyarlanması yolu ile oluşturulmuştur. Dersin işlenişinde müzik eğitimi öğrenme ve öğretme sürecinin aşamalarına (motivasyon, sezdirme-keşfetme, bilgiyi açıklama, bilgiyi kullanma ve değerlendirme) en uygun olanlar, bu yöntemler arasından itina ile seçilerek kullanılmalıdır. Genel “Müzik” Öğretimi Yöntemleri; Anlatım, Tartışma, Soru-Cevap, Karşılıklı Konuşma, Görüşme, Araştırma-İnceleme, Sunma-Alma, Bulma-Keşfetme, Yaratma-Üretme, Oyunlaştırma, Rol Yapma, Örnek Olay İnceleme, Yaşam Öyküleme, İşbirliği Yapma, Paylaşma, Sorun Çözme, Gösterme-Yaptırma, Tasarlama-Gerçekleştirme, Yapma-Yaşatma olarak sıralanabilir (Akt: Eskioğlu, 2003). Uçan’a göre (1999) özel müzik öğretim yöntemleri ise müzik eğitiminde alana özgü; yine öğrenciyi aktif kılacak ve bilgiyi yapılandırmasına yön verecek müzik öğretim ve yöntemlerini içermektedir. Bunlar; Müziksel İşitme-okuma-yazma yoluyla müzik öğretimi Müziksel Devinme/ Ritimleme Yoluyla Müzik Öğretimi (Dalcroze) Müziksel Toplu Söyleme Yoluyla Müzik Öğretimi (Kodaly) Müziksel Devinme / Ritimleme / Söyleme-Çalma/Doğaçlama Yoluyla Müzik Öğretimi (Orff) (Akt: Eskioğlu, 2003) .

Özellikle Orff, Dalcroze gibi öğrenciyi aktif kılan ve yaparak, yaşayarak öğrenmesini sağlayan özel müzik öğretim yöntemlerinin müzik eğitimi öğrenme-öğretme sürecinde kullanılması öğrenci merkezli eğitim anlayışı ile paralellik gösterdiği için önemlidir. Klasik anlamda uyguladığımız Müzik Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin yanında günümüz dünyasında bu yöntemlere farklı bakış açıları sağlayan çeşitli tekniklerin ve müziğe bakış şekillerinin (Orff, Delcaroze, Kodaly, Suzuki yöntemi gibi) yaratıldığını ve gittikçe ülkemizde de yaygınlaşarak geliştiğini gözlemlemekteyiz.

Müziğin eğitimde kullanımı ve yararları: Günümüzde ilköğretim ve ortaöğretim sınıflarındaki öğrencilerin ağır ders yükü ve sürekli olarak bir sınava hazırlanmakla geçen eğitim-öğretim hayatlarının sıkıcılığı ve monotonluğu yadsınamaz bir gerçektir. Öğrencilerin günlük yaşantılarındaki tek düzeliği gidermek, bedensel,

ruhsal ve zihinsel sağlıklarını koruyabilmek için ilköğretim çağındaki çocuklarımızı değişik etkinliklere yöneltmek gereklidir. Bunlardan bir tanesi de müziktir. Müzik insan yaşamında vazgeçilemez bir olgudur. Çocuğun doğal çevresiyle etkileştiği bir boyuttur. Bunun yanı sıra ocuk gurup içinde yer edinebilme, bir etkinlikte yer alabilmeye ve başarılı olabilmeye gereksinim duyar. İyi hazırlanmış bir müzik eğitimi programıyla ocuk yaşamın zevkini ve anlamını sınıf içinde ve toplumda, dünyada yaşamayı anlayabilir. Yaratıcılığı, değişik tür aktivite düşünceleri geliştirebilir ve davranışlarında olumlu gelişmeler sağlanabilir (ilden, 2001).

Eskioğlu (2003), müziğin çocukların çeşitli alanlardaki gelişimlerine etkisi olduğunu belirtmiştir. Bu alanlar şu şekilde belirtilebilir:

Müziğin, ocuğun duygusal ve sosyal gelişimine etkisi: Her ocuğun, özellikle kendisini en iyi ifade edebileceği müziksel etkinlik türünde gurupla çalışması kuşkusuz onun sosyalleşmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Örneğin; gurupla söyleme, sesini kullanmayı ve denetlemeyi keşfedeceği, uyum becerisini geliştireceği, işbirliğine dair disiplin kazanacağı türden bir etkinlikken; bireysel çalgı alması enerjini olumlu yönlendirebileceği, kişisel doyum sağlayabileceği ve ritim-melodi duygusunu geliştirebileceği türden bir etkinliktir. Benzer biçimde, çocukların müzik duygusunun gelişiminde sürekli dinleme önemli yer tutar. Bu nedenle derslerde sıklıkla canlı ya da herhangi bir kayıttan dinlemeye zaman ayrılabilir. Bunun ev yaşantısı içinde sürdürülmesinin önemi de büyüktür. Ancak dinleme günlük bir alışkanlık olarak ele alınmalı, ocuk oturup dinlemeye zorlanmamalıdır. Örneğin; yemek yerken, oyun oynarken ya da uyumak için yattığında...

Sanılanın tersine, ocuk aynı müziği sıklıkla dinlemekten sıkılmaz ve dinleme olumlu bir öğrenme sağlar. Özel eğitim söz konusu ise, çocuğun dinlemesi için seçilen eserlerin içinde ileride alacağı / söyleyeceği parçaların olması o parçaları öğrenirken hiç duymadığı bir parçadan kat be kat kısa sürede sonuca ulaşmasını da sağlayacaktır. Müzik dinleme etkinliğinde dikkat edilmesi gereken nokta, dinlenilecek müziklerin seçimidir. Yapılan seçimler, ağdaş ve gelişmeye açık nitelikte çalışmaları, çeşitli

türleri/formları/ses sistemlerini, hem evrensel hem ulusal ve hem sanat hem halk müzik örneklerini içermelidir. Çocuklara müzik öğretimini verenlerin raporları, diğer birçok faydayı müzik öğretimi ile ilişkilendirmektedir. Duke, Flowers ve Wolf 1997 yılında ailelerin ve piyano eğitmenlerinin, piyano öğretiminin çocukların “disiplin, adaptasyon, rahatlama yeteneği, öz-güven sorumluluk, kişisel düşünce” gibi kişilik özelliklerinin gelişiminde etkili olduğuna ve öğrencinin yaşamdan aldığı zevki arttırdığına inandıklarını bulmuşlardır. Piyanistin kişilik özellikleri üzerine yapılan ender araştırmalar bu inanışların deneysel kanıtlarla desteklenebilirliğini öne sürmeyi mümkün kılmaktadır. Spychiger’in araştırmasına ve “Mozart IQ Artışı Sağlar” adlı çalışmanın sonuçlarına dayanılarak şunlar söylenebilir: Daha fazla müzik eğitimi alan çocuklar, öğretmenleri ile daha işbirlikçi ve arkadaşları ile daha dostça ilişkiler içindedirler. Ayrıca, çocuklar birlikte müzik yaparlar ve şarkı söylerlerse, birbirlerini dinlemeyi daha kolay öğrenirler. Çünkü rekabetçi davranışlar müzik yapmakla uyuşmamaktadır (Akt: Eskioğlu, 2003).

Müziğin, çocuğun bedensel ve psiko-motor gelişimine etkisi: Seslerin doğumundan itibaren çocuğu devinimlere yönlendirdiği bilinmektedir. Şarkılardaki soluk belirteçlerine göre nefes alma, solunum kontrolünü ve akciğer gelişimini sağlayabileceği gibi; çalgılarla çalışma, hem büyük ve küçük kasların gelişimini hem psiko-motor gelişimini olumlu etkiler. Bu etkinliklerin gurup içinde sürmesi gelişimi hem hızlandırır hem de iletişim becerilerine yeni bir pencere açar (Eskioğlu, 2003).

Anaokullarında verilen müzik eğitimi çocukların müzikle birlikte hareket taklidini, oyun etkinlikleri ve drama çalışmalarını ve tüm bu çalışmalar psiko-motor ve bedensel hareketlere dayandığı için, müzik bedensel gelişimin de bir parçasıdır (Sun, 2001). Uçan (1999) ise okul öncesinde müzik öğretim yöntemleri isimli kitabında da bedensel ve psiko-motor hareketlerin müzik öğretiminde etkin rol aldığını belirtmiştir. Karşılıklı etkileşimden dolayı müziğin de çocukların bedensel gelişimine ve psiko-motor hareketlerinin gelişimine etkisi olduğunu söylemiştir.

Müziğin çocukta dil gelişimine etkisi: İnsan doğuştan dil ve konuşma yeteneğiyle doğar. Önce çevresindeki sesleri dinler, bunları anlamaya ve benzerini

çıkarmaya çalışır. Ardından kendisini anlatmak ve çevresini anlamak için sözcükleri kullanarak cümleler kurar. Sesler, çocuğun dış dünya ile ilk iletişim aracıdır. Çocukta dil gelişimi okul öncesinde gerçekleşir. Bu gelişimi destekleyen en güzel araç şarkılar ve tekerlemelerdir. Sözleri, dili ve duyguları geliştirici olan, ezgileri uygun ses aralığında yazılmış, söz-müzik cümleleri uyumlu (prozodisi başarılı), doğru cümlelemeler, doğru vurgulamalarla söylenen şarkılar ve tekerlemeleri, 6 yaştan sonra örgün eğitimde “yazma” öğrenimi izler. Burada, öğretmenin diksiyonu vb. çok önemlidir çünkü o bir modeldir (Akt: Eskioğlu, 2003).

Müziğin, dil gelişimini hedefleyerek bir öğretim aracı olarak kullanılmasında, dildeki ve müzikteki bilişsel süreçlerin karşılaştırılması sonucu saptanan benzerliklerden de bilinçli biçimde yararlanılabilir.

“Müzik eğitimi işitsel temporal işlemleri kuvvetlendirerek, sözel becerilerin gelişimini dolaylı yoldan etkiler” şeklindeki hipoteze dayalı 2003 yılında yapılan araştırmalarında Jakobson, Cuddy ve Kilgour; işitsel temporal işlemlerin kuvvetlenmesinin, hızla değişen akustik olaylardaki çok ince ayrımları fark edebilme şeklinde gerçekleştiğini ortaya koymuşlardır. Müziksel algı ve sözel algı bağlantısı, sağdan çok sol lobda etkili çimde gelişmektedir. Dahası, deneklerle yapılan önceki çalışmalarda işitsel temporal işlemlerin gelişimi- sözel ayırt etme becerisi- dili anlama becerisi arasında anlamlı bir bağlantı olduğu anlaşılmıştır. Tüm bu çalışmalardan anlaşılmıştır ki, müzisyenlerde işitsel temporal işlemlerin gelişmesi, diğer insanlardan farklı biçimde sözel bellek becerilerinin de öne çıkması-artmasına yol açmaktadır. Müzisyenlerde sözel belleğin performansındaki bu artış, müzik eğitiminin işitsel işlemlerden sorumlu temporal lobu geliştirmesi yolu ile gerçekleşmektedir:

- Bilişsel algı ve işlemler müzik eğitimi ile güçlenmektedir.
- Bu ise, sol beyinde yer alan işitme bölgesinin nöronlarındaki plastik (geri dönebilir, iki yönlü esnekliği olan) değişimler yoluyla gerçekleşmektedir.

Bu değişimlerde, bireyin kaç yaşında eğitime başladığı önem taşımaktadır çünkü beynin işlevsel ve yapısal karakteristikleri yaşa göre biçimlenmektedir. (Akt:

Eskioğlu, 2003).

Müzik eğitiminin çocuğun bilişsel becerilerinin gelişimine etkileri: “Müzik” ile “beynin erken gelişimi” arasında önemli bir bağlantı vardır. Bu gelişme okulların müzik programlarında sınırlamaya gitmeleri ile ortaya çıkmıştır. İnsanlar çocuklarının piyano dersi almaya başlamasını isterken, neden bahsettiklerini bilmekte ama çok daha erken başlamaları gerektiğini bilmemektedir. Çalışmalar, erken müzik eğitiminin özellikle de piyano derslerinin gerçekten de çocukların beyinlerindeki işlem merkezlerini geliştirdiğini göstermiştir. Irvine, California Üniversitesi araştırmacılarından Frances Roucher ve Gordon Shaw 1993’te okul öncesi çocuklar üzerinde yaptıkları araştırmalarda, 3-5 yaş arası çocukların 6 aylık piyano dersinden sonra, matematik ve diğer bilimler açısından çok önem taşıyan uzaysal algılama testlerinde ve bulmacalarda heyecan verici gelişmeler gösterdiklerini saptamışlardır. Araştırmacılar, müzik eğitiminin beyindeki yeni ve sürekli bağlantılar oluşumunu canlandırdığına inanmaktadırlar. Müzik eğitiminin uzaysal becerilere etkisini inceleyen önemli bir çalışma olan, Mozart Etkisi’ne göre, Sadece 10 dakika Mozart dinletilen guruplarda bile uzaysal algılama testlerinde %30luk bir başarı artışı sağlanmıştır. Aynı araştırmacılar modern müziğin benzer etkileri olup olmadığına da bakmış ancak hiçbir önemli etki ile karşılaşmamışlardır. Husain, Thompson ve Glenn’in 2002 yılındaki araştırmasına göre Mozart Etkisi, tempo ve tonun etkisi ile uyarılma düzeyinde ve duygu durumunda oluşan değişikliklerin sonucunda oluşmaktadır. Bu etki, zamana göre de değişiklik göstermektedir: 10 Dakika dinlemenin kısa dönemli etkisi varken, uzun bir zaman düzenli olarak dağılan müzik eğitiminin uzun dönemli etkisi oluşmaktadır. (Akt: Eskioğlu, 2003)

Müzik eğitiminin konsantrasyon üzerinde etkisi: Konsantrasyon, bir çocuğun neler gördüğünü, duyduğunu ve okuduğunu hatırlamasını sağlar. Bir iç güçtür, beyin jimnastiğidir, hedefleri iyi belirlemek ve onları gerçekleştirmektir ve başarı için temel bir öğedir. Başarı ve başarısızlık arasındaki farkı belirlemede etkili olan konsantrasyonun gücünü kullanmak ve bunu öğrenmek zordur. Konsantrasyon çocuğa, disiplini ve hedeflerini belirtip, onları gerçekleştirmeyi öğretecek ve onu okul hayatına

ve ileriye hazırlayacaktır. Çocuk erken yaşta konsantrasyonu öğrenirse bunun faydasını hep görecektir. Konsantrasyonu sağlamanın en iyi yollarından biri müzik eğitimidir. Çünkü müzik kendi iç disiplini dolayısıyla ciddi bir dikkat yoğunluğunu gerektirmekte ve yapısı bakımından sürekli bir düzen içermektedir. Müzikle gelişen konsantre olabılme becerisi, çocuğun yaşamındaki diğer alanlara da olumlu yansıyacaktır. (Eskioğlu, 2003)

Müzik eğitiminin gelişmekte olan çocuğun gelecekteki meslek seçimine etkileri:

Çocukla iletişim kurmaya çalışan yetişkinlerin, onlara yönelttikleri ilk sorulardan biri, "Büyüyünce ne olacaksın?" sorusudur. Ne kadar küçük olursa olsun, her çocuğun böyle bir soruyu, bir meslek adı vererek cevapladığı görülür. Çocuğun hayallerinde oluşan ve oyunlarına yansıyan bu meslek heveslerinin gerçekle bağlantısı çok zayıftır. Çocuk, meslek hedeflerini ifade ederken ne yeteneklerini, ne de mali imkanlarını dikkate alması gerektiğinin farkındadır. O, sadece imrendiği insanlara benzeme çabasıdadır ve mesleği bunun bir aracı olarak görür. Yaşı ilerledikçe, eğitim hayatının her aşamasında yapıp ettiklerini ve bunlardan elde ettiği sonuçları değerlendirerek, bunların meslek hedefleri ile bağlantısını kurmaya çalışır ve bunu çok kez bilinçsiz yapar. Meslek sadece para kazanma aracı değildir. Meslek, her şeyden önce yetenekleri kullanma, kendini gerçekleştirme ve geliştirme yoludur ve bir insanın günlük hayatının üçte birini oluşturmaktadır. Seçilen meslek kişinin ilgi ve yeteneklerine uygunsa ve kişi işiyle uğraşırken doyuma ulaşıyorsa, hem en üstün verim, hem de mutluluk gerçekleşir. Buna göre, hayatta mutluluğu kazanabilmenin en önemli şartı, kendimize uygun bir meslekte bulunmamızdır. Yanlış yerde bulunan insanın doğru işler yapması beklenemez. Meslek seçiminde dikkate alınması gereken yeteneklerden "Soyut Düşünebilme", "El-Parmak Becerisi", "Göz-El İşbirliği", "Kas Koordinasyonu" ve "Yaratıcılık" güzel sanatlar alanının ve özellikle müzik dalının gerektirdiği becerilerdendir (Eskioğlu, 2003).

Müzik, resim gibi çok erken yaşlarda kendini gösteren sanat yetenekleri bu genel kriterlerden başka, alana özgü beceriler de gerektirmektedir ki, bunlar ancak sağlıklı bir ön / erken eğitimle fark edilerek değerlendirilebilir. Çocukların yeteneklerini tanımak isteyen bir eğitimci, okul öncesinde ya da ilkokulda çocukların çeşitli konuları

öğrenirken yaşadıkları üzerinde düşünebilir; hangi konuları daha çabuk ve kolay, hangilerini zorlukla öğrendiklerine bakarak, yetenekleri hakkında bir fikir edinebilir. Bu tür bir yaklaşım, müzikle ilgili mesleklere ya da bir sosyal etkinlik olarak (mesleki kaygı ile olmasa da) özel müzik eğitime yönelebilecek çocukların, erken keşfedilmesi ve yönlendirilmesine yardımcı olacaktır (Eskioğlu, 2003). Yüksel (1996) koroların erken müzik eğitimi okulları olduğu görüşünü savunmuş ve müziğin meslek seçimine etkisini araştırarak bu bağlam da Eskioğlu' nun görüşlerini desteklemektedir.

Tüm bu faydaları maksimum düzeye çıkarmak için müzik; şarkı söyleme, iletişim etkinlikleri, sosyal becerilerin desteklendiği oyunlar, sosyal ve duygusal gelişime katkıda bulunacak etkinlikler, akademik becerilerin öğrenilmesinde kullanılan etkinlikler, kendi benliğini algılama gibi becerilerin kazanılmasında bir öğretim yöntemi olarak kullanılır (<http://www.musiccountusin.org.au>, 2009).

Müziğin özel eğitimdeki yeri: Bilindiği gibi, özel eğitimde ulaşım, psikolojik hizmetler, hekim ya da meslek terapisi, danışmanlık, boş zaman aktivitesi ve tıbbi hizmetler gibi destekleyici yollar kullanılmaktadır. Bunun yanında, sanat, müzik, dans terapileri gibi kültürel ve sanatsal programlar da özel eğitimde yardımcı unsur olarak kullanılabilir. Sanat ve müzik aktiviteleri de dahil olmak üzere, engelsiz çocukların eğitiminde kullanılan tüm eğitim programları, engelli çocuklar için de ulaşılabilir hale getirilmek zorundadır. Bu düşünce, sadece sanatsal faaliyetler özel yetenek kazandırdığı için değil, yasaların çerçevesini oluşturan şu fikirlere göre de olmazsa olmaz kabul edilebilir: “Sanatsal faaliyetlerin engelli çocukların müfredatına dahil edilmesi, eğitim programlarının gözden kaçırılmaması gereken önemli bir düşüncedir. Çünkü diğer eğitici yaklaşımların başarısız olduğu yerlerde, sanatsal eğitim yöntemlerini eğitici bir araç olarak kullanmak çocuklara fayda sağlayabilir. Özel gereksinimli çocukların eğitiminde özellikle müzikten faydalanabileceğinin birçok gerekçesi vardır: Öncelikle, müzik rekabetçi olmayan bir yolla öğretilir. Bir çocuk zeka gelişimi normalin altında ya da fiziksel engelli olmasına rağmen, müzikten haz duyabilir ve diğer çocuklarla birlikte müziğe eşlik edebilir. Bütün özel gereksinimli çocuklar için müzikte her nasılsa bir başarıya ulaşılabilir diye bir kaide yoktur ama bütün hepsinin müziğe karşı pratikte bir

tepkisi vardır. Buna örnek olarak, bir öğretmenin özel eğitim sınıfındaki bulunan, daha önce etrafında olup biten hiçbir şeyin farkında olmayan ve buna hiç tepki vermemiş olan üç yaşındaki otistik bir kız çocuğunu verebiliriz. Blok flüt çalmayı öğrenmekte olan öğretmen bir gün enstrümanını sınıfa getirir ve çocuklar için çalar. Bir şekilde uygun olmayan bir performans sergileyerek istikrarlı bir ritim tutturamadığından, kendisine yardımcı olması için ayaklarıyla güçlü şekilde ritim tutar ve vücudunu aşağı yukarı sallar. Daha önceden öğrendiği kısa bir melodiyi çalmayı bitirdikten sonra öğrencilerini enstrümanı onların çalması için davet eder. Söz konusu otistik çocuk yaklaşır, flütü eline alır ve üflemeğe başlar. Fakat üflerken öğretmeni taklit ederek ayaklarını yere vurmaya ve vücudunu aşağı yukarı sallamaya da ihmal etmez. Bu örnek, çocuğun etrafındakileri fark ettiğini ve müziğin ilk aleni tepkisini ortaya çıkarmasını sağladığını açık şekilde bize gösterir (Ruth Zinar, 1987). Çünkü Wimpory ve Nash'a göre (1999) otistik çocuklar sallanmak ve gıdıklanmak gibi tek düze fiziksel aktivitelerden hoşlanırlar. Bu bağlamda yapılan girişimler ilgisini çeker. Çocuk ileride konuşmayı öğrendiği zaman hareketli ritimlerle ve şarkı formlarıyla kucak oyunları uygun tonlama ve zamanlama için temel oluşturur.

Müziğin bu fiziksel ve duygusal etkileri, müzik olgusunun özel gereksinimli çocukların müfredatında diğer konulardan farklı bir yerinin olduğunun anlaşılmasına yardımcı olur. (Ruth Zinar, 1987).

Pratt 1991 yılında müziğin engelli çocuklar için çok değerli olduğunu belirtmiştir. Nedeni de başarı getiren bir etkinlik olmasıdır. Engelli çocuklar için de başarı çok önemlidir. Başarı motivasyonu artırır, çocukların kendilerine güvenmelerini sağlar. Bu da çocukların diğer alanlarda başarılı olma isteklerini pekiştirir (Akt: Artan, 2001).

Çocuklar müzik hakkında bir şey öğrenirken, müzik dinlerken ya da müziğin yapılışına katkıda bulunurken, özel gereksinimli çocuklar için diğer amaçlar eşit derecede önemli olabilir. Duyuşsal davranış bozukluğu olan çocuklar hislerini ifade ederken ya da eğitilebilir bozukluğu olan çocuklar temel dil kavramlarını öğrenirken

problemlerle karşılaşılırken, müzik bu çocukların iletişimine yardımcı olmak için kullanılmaktadır. Müzik, gerginliği azaltmakta ve rahatlamaya yardımcı olmaktadır. Müzik ayrıca çocukların kendilerinin beğenmelerinin geliştirilmesinde de kullanılmaktadır. Zeka geriliği olan bir çocuğun isminin veya bir kimliği olduğunun öğretilmesinde kullanılabileceği gibi, öğrenme güçlüğü olan bir çocuğun, müzikte sınıftaki diğer çocuklarla eşit ölçüde başarılı olabileceğinin hissettirilmesinde de kullanılabilir. Fiziksel engelli (görme engelli, duyma engelli, yürüme engelli vs.) çocuklar için müzik, hareket korkusunun aşılmasına, hareket koordinasyonunun sağlanmasına ve diğer çocuklarla ortak bir şey yapabilmesine katkıda bulunur. Bütün çocuklar için eğitimde müziğin kullanılması fark yaratır, çünkü müzik eğitimi kolaylaştırır. Müzik, uygun materyallerinin kullanımı vasıtasıyla öğretimi daha canlı, daha somut, daha çeşitli hale getirerek geliştirir. Öğretimi daha eğlenceli hale getirmek ve öğrenileni daha kolay hatırlayabilmek için çok duyulu yaklaşımı müzik öğretiminde kullanmak olasıdır. Ortalama bir çocuk için müzik ile özel gereksinimli bir çocuk için müzik kavramları arasındaki farklar temel olarak birkaç alana sığdırılabilir: Birincisi, iki grubun da materyalleri ve aktiviteleri aynı olabilir, fakat özel gereksinimleri karşılayacak şekilde özellikle seçilmiş olmalıdır. İkincisi, temel aktiviteler aynı olabilir, fakat materyaller engelli çocukların katılmasını ve başarmasını sağlayacak şekilde uyarlanmalıdır. Üçüncüsü, materyaller aynı olabilir, fakat aktiviteler belli ölçülere kadar uyarlanabilir. Son olarak, arzu edilen amaçlara ulaşmak için özel materyaller ve aktiviteler geliştirilmeye ihtiyaç duyulabilir (Ruth Zinar, 1987). Özetle Ruth Zinar'a göre (1987) özel gereksinimli bir çocuk için müzik, müzik için öğretilmez; müziğin ötesinde, arzu edilen amaçlara ulaşmak için, duygusal sağlığa yardımcı olması için ve öğrenimin diğer alanlarını desteklemesi için kullanılır. "Bütün çocuklar müzik vasıtasıyla dışavurum ihtiyacına sahiptir, fakat özel gereksinimli çocuklar için müzikten türetilen fiziksel, duygusal ve zihinsel faydalar, müziği onlar için olmazsa olmaz bir sınıf aktivitesi yapmaktadır."

Engelli çocuklarla yapılan müzik çalışmalarına baktığımızda engelli çocuklar da müzik etkinliklerinden hoşlanırlar ve kendi performansları ölçüsünde başarılı olurlar. Fakat engelli çocuklarla müzik çalışmaları yapmak bazı sınırlılıklar nedeniyle zor

olabilir. Bazı guruplarda bu problemlerden biri bulunabilirken bazılarında ise birden fazlası bulunabilir. Bu problemlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Göz kontağı kurmada zorluk çekebilirler.
- Yönergeleri izlemekte zorluk çekebilirler.
- Kendilerine güvenleri az olabilir.
- Belli bir süre oturma da problem yaşayabilirler.
- Koordinasyonla ilgili sorunları olabilir.
- Arkadaşlarına vurma, konuşma, onları rahatsız etme gibi çalışma sırasında problem davranış sergileyebilirler.
- Sorumluluk almada güçlük yaşayabilirler.

Karşılaşılabilecek tüm bu sorunlar için eğitimci amaç belirlerken çocukları iyi tanımalı, gözlemlemeli ve eğitim düzeylerini dikkate almalıdır. Normal gelişim gösteren ve engelli çocuklarda müzik çalışmaları planlanırken şarkı söyleme sırasında göz kontağı kurma, enstrüman çalma öğretirken koordinasyon sağlama, dikkatini müziğin ritmine yoğunlaştırabilme, şarkı dinlerken dinleme becerisini geliştirme, müzik eşliğinde vücudunu koordineli bir şekilde kullanabilme ve hareket becerisi kazanabilme, müziğin ritmine uygun hareketler yaparak yaratıcılık becerisini geliştirme gibi amaçlar alınarak çocuğun tüm beceri alanları desteklenmelidir (Artan, 2001). Çalışmalar sırasında amaçlar mutlaka basamaklandırılarak programın içine yerleştirilerek gerekli pekiştirmeler yapılmalıdır. Her çocuğun performansına uygun yapılan planlama ve çalışmayla başarı elde etmek kaçınılmazdır.

2.2. İlgili Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde ülkemizde ve yurt dışında müziğin özel eğitim alanında kullanıldığı araştırmalara ve zihin engelli bireylere öz bakım becerilerinin öğretiminin yapıldığı araştırmalara rastlanmıştır. Fakat özel eğitim alanında, öz bakım becerilerinin şarkı yoluyla öğretilmesi konulu başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu bölümde araştırma özetleri kronolojik sıraya göre verilmiştir.

2.2.1. Müziğin özel eğitimde kullanıldığı araştırmalar

Ülkemizde ve yurt dışında müziğin özel eğitim alanında müziğin iki farklı türde kullanıldığı araştırmalara rastlanmıştır. Bu farklılıklardan birincisi terapi amaçlı kullanılan, diğeri ise öğretim yöntemi amaçlı kullanılan araştırmalardır. Müziğin terapi amaçlı kullanıldığı araştırmaların müzik terapinin tedavi amaçlı kullanılması, zihinsel bozuklukların ortaya çıkarılması, dikkat artırıcı bir etkinlik olarak kullanılması, iletişime etki yapması ve beceri öğretimi gibi amaçlara hizmet ettiği görülmektedir. Müziğin eğitim yöntemi ve aracı olarak kullanıldığı araştırmalarda ise beceri öğretimi, öğrencilerin sosyal ve akademik kazanımlarına etki düzeyi, okuma performansı üzerine etkisi, müzik dinlemenin öğrenme üzerine etkisi, zekayı artıran etmenlere etkisi, öğrenme güçlüğü olan çocuklarda öğrenme üzerine etkisi, problem davranışlar üzerine etkisi ve den bilimleri derslerinde muhakeme yeteneklerinin gelişimi konularında araştırmalar yapılmıştır. Engelli bireylerle terapi amaçlı yapılan araştırmalara, engelli bireylerle müziğin öğretim yöntemi olarak çalışıldığı araştırmalara oranla daha fazla rastlanmıştır.

Müziğin özel eğitim alanında kullanıldığı pek çok araştırma yapılmıştır. Bu alanda: müzik terapi ve tedavi amaçlı yapılan araştırmalar, Orll ve Myless (1998), Reitman (2005), Havlat (2006), Çadır (2008), Yu Kuan Chiang (2008); müziğin yöntem ve araç amaçlı kullanıldığı araştırmalar, Değirmenci (1993), Shaw (2000), Kurt (2006), Öner (2006), Pavlicevic (2006), Berrakçay (2008), Terci (2010)] olarak bilinmektedir.

Müzik terapi ile ilgili çalışmalar: Özel eğitim alanında müzik terapinin eğitim amaçlı ve tedavi amaçlı kullanıldığı çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

Dünyada yapılan araştırmalardan biri olan ritmik akışın otistik çocuklar üstündeki etkisinin araştırıldığı bir araştırmada otistik kız çocuklarda ritmik akışın ölçülen etkileri üzerine temellenir. “Zihinsel Bozuklukların İstatistiksel El Kitabı ve Teşhisi” (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) ne göre otistik ölçütlerde olan 11 yaşında bir kız araştırmanın deneğini oluşturmaktadır. Deneğin saç

çekmek, çığlık atmak ve tırmalamak gibi uygunsuz davranışları vardır. Ritmik akışın deneğin bu davranışlarını değiştireceği hipotezi ortaya koyulmuştur. Bu çalışmada ritmik akışın deneğin gevşeme uyarısı durumunu sergilemesinde uyumsuz olan baş sallaması (head-jerking) ve çığlık atma davranışlarına karar vermesini araştırır. “Rhythmic Medicine” Cd’si Janalea Hoffman tarafından hazırlanmıştır ve çalışmanın akışı boyunca kullanılmıştır. Bu müzik dakikada 50-60 vuruş olarak ölçülmüş, deneğin sınıfında açık sınıf seansı boyunca dinletilmiştir. Araştırma sonuçlarından yola çıkarak ritmik akış, otistik kişilere ve diğer gelişimsel bozuklukların kontrolünde onların davranışlarına yardım eden bir müdahale olabileceği, teoride, bu müdahale otistiklerde duyuşal hareketi uyardırma ya da daha duyuşal tedavi usullerine (görme, dokunma, tatma, işitme, vücutta uyarıları duyma ve koklama) yardım edebileceği, ritmik akışın etkisine inanılırsa yaygın gelişimsel bozukluklara ulaşılabilinip, bunun da öğrenmeyi ve sosyal hedefleri kolaylaştırabileceği fikirlerinde görüş birliğine varılmıştır (Orll ve Myles, 1998).

Florida’da otizm tanılı çocukların ortak dikkatlerinde müzik terapi etkililiğinin müdahalesi adına bir pilot çalışmada 3-5 yaşları arasında otizm spektrum bozukluğu tanısı koyulmuş konuşamayan erkek çocuklarına “Çocukluk Otizm Değerlendirme Ölçeği” (Childhood Autism Rating Scale “CARS”) uygulanarak deneklerin otistik alan fonksiyonlarında ciddi olarak düşük performans sergiledikleri görülmüştür. Katılımcılar sekiz kere 30 dakikalık bireysel müzik terapi seanslarına haftada iki kere alınmıştır. Seanslar beş müzikal deneyim kategorisinden oluşmaktadır: selamlama şarkıları, taklit aktivitesi, çalgı oyunları, büyük motor müzikal hareketler/taklit aktivitesi ve kapanış/veda şarkıları. Hem canlı müzik hem de kaydedilmiş müzik kullanılmıştır. Başlangıçtaki video analizleri ve müzik terapi seansları sonucu, yaklaşık olarak katılımcıların %70’inin dikkat davranışlarına katılmada görülebilir artış olduğunu göstermektedir. Gelişme değişimleri %36 ile %200 arasında bulunmuştur. Sonuçlar çocuk tedavi programındaki müzik tedavi müdahalesinin olumlu sonuçları olduğunu ve bu etkili metot bazı otistik çocuklarda dikkat becerilerine katılımı artırabileceğini gösterir (Reitman, 2005).

California üniversitesinde yapılan başka bir araştırmada orta ve ağır otistik çocukların sözel ve sözel olmayan iletişimlerine müzik terapinin etkisi araştırılmıştır. Araştırmaya 5 otistik çocuk katılmıştır. İncelenecek beceriler göz kontağı becerisi, sözel olmayan iletişim becerileri ve sözel iletişim becerileridir. Araştırmanın sonucunda ise müzik terapi seansları boyunca bu 3 alanda da çocukların iletişim becerilerinde bir artış gözlemlenmiştir (Havlat, 2006).

Çadır (2008), zihin engelli öğrenciler için müzik terapi yöntemine göre hazırlanan sosyal beceri öğretim programının etkililiğinin incelenmesi isimli yüksek lisans tezinde müzik terapi yöntemine göre hazırlanan sosyal beceri öğretim programının zihin engelli öğrencilerin, başkalarını oyun oynamaya davet etme, başkalarından aldığı eşyayı geri getirme ve üstlendiği görevi yerine getirme sosyal becerilerini öğrenmelerinde müzik terapinin etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma deseni olarak tek denekli araştırma desenlerinden denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Denek sayısı dokuz öğrenciden oluşmuştur. Araştırma sonucunda müzik terapi öğretim yöntemi doğrultusunda sosyal beceri öğretim programının etkili olduğu izlenimi verdiği bulunmuştur.

Yeni Zelanda’da ki bir müzik okulunda yapılan bir araştırmada erken çocukluk dönemindeki özel gereksinimli çocuklarla müzik terapi çalışması ve bu çalışmaya yönelik bakıcıların ve profesyonellerin müzik terapi algıları araştırılmıştır. Araştırmanın amacı bakıcıların ve diğer profesyonellerin süreç içinde müzik terapi sürecini nasıl algıladıklarını araştırmaktır. Araştırma uygulayıcının klinik ofis ortamında yapılmıştır. Bakıcılar özel gereksinimli çocuklarla birlikte olmuştur. Farklı engel çeşitlerinden tanı almış çocuklar çalışmaya katılmıştır. Her çocuk haftada 1 kere 3 aydan 9 aya kadar olan periyodik zamanda bireysel müzik terapi seanslarına katılmıştır. Araştırma açık röportaj şeklinde desenlenmiş, bakıcılar ve diğer profesyonellerin seans boyunca ve seanslar arasındaki tanık oldukları durumlar için görüşleri alınmıştır. Araştırma sonucunda bakıcılar ve dil terapistler müzik terapi hakkında konuşmak için daha fazla cesaretlendirilmeleri gerektiği şeklinde görüşlerini belirtmiştir. Verilerde çalışmanın çocukların şartlarına göre de değişiklik gösterdiği görülmektedir (Yu Kuan Chiang,

2008).

Müziğin özel eğitimde yöntem ve araç olarak kullanıldığı araştırmalar: Müziğin özel eğitim alanında bir araç, bir yöntem olarak kullanıldığı, engelli bireylerle yapılan müzik terapi çalışmalarından farklılaşan çalışmalar vardır.

Ülkemizde müzik ve özel eğitim disiplinleri arasında çalışılan ilk araştırmalardan biri olan araştırmada eğitilebilir düzeyde zihinsel engelli 8-14 yaşları arasındaki çocukların komutları izleme beceri düzeylerinin gelişiminde iki farklı müzik terapi etkinliği olan enstrümantal ve hareket etkinliklerinden hangisinin daha etkili olduğu araştırılmıştır. Araştırmada ön test, ara test, son test, kontrol grubu deneysel model kullanılmıştır. Belirlenen 42 zihin engelli öğrenci araştırmanın deneğini oluşturmaktadır. Denekler tesadüfi örnekleme yolu ile ikisi deney ve biri kontrol gurubu olmak üzere üç guruba ayrılmıştır. Uygulamalar sırasında hareket gurubu deneklerinin ront müziğinin hızlı ritm ve çocuklara bedensel olarak aktif katılım olanağı sağlayan etkinliklere daha istekli olarak katıldıkları gözlemlenmiştir. Ensrümantal gurup etkinliklerinin uygulaması sırasında ise çocukların verilen ritmin karmaşıklığı oranında başarılarının düştüğü ve tekrar teşviğe ihtiyaç duydukları, çalışmaya katılımın sözel pekiştireç verilmesi oranında arttığı gözlemlenmiştir. Araştırma bulgularına göre ise öğretilebilir zihin engelli çocukların komutları izleme becerilerinin gelişiminde müzik terapi etkili bir yaklaşımdır. Müzik terapi etkinliklerinden hem enstrümantal hem de hareket gurubu etkinliklerinin etkili olduğu saptanmıştır (Değirmenci, 1993).

Kanada'da 2010 yılında yapılan bir araştırmada, ise farklı okullardan toplanan çocuklardan bir bölümüne piyano ve ses eğitimi, diğerlerine ise drama eğitimi verilmiştir. Bu çalışmalardan önce çocukların IQ seviyeleri ölçülmüş, çalışmaların ardından IQ seviyeleri bir kez daha ölçüldüğünde zekayı etkileyen etmenlerin arttığı görülmüştür (Akt: Terci, 2010).

Hurwitz, Wolf, Bertrick ve Kokos isimli psikologlar müziğin okuma performansı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Seçilen öğrencilerden iki gurup

yapılmış, birinci guruba haftanın beş günü müzik dersleri verilmiş diğer guruba ise verilmemiştir. Bir yıl sonra guruplar karşılaştırıldığında Ders alan gurubun başarısı %88 iken, ders almayan gurubun başarısı %72'dir. Aradaki fark müziğin olumlu etkisini göstermektedir (Akt: Shaw, 2000).

Wolf 1978'de müzik deneyiminin diğer akademik alanlarda öğrenmeye, başarıya etkilerini araştırmış, bu araştırmasını "Genel Öğrenme Aktarımı" olarak tanımlamıştır. Örneğin sosyal bilimleri ritmik bir parçayla öğretmenin standart eğitimden daha etkili olduğunu gözlemlemiştir. Aynı zamanda okuma, kelime öğrenme, paragrafta kelimeyi bütünlük içinde anlamada müzik eğitimi alan 2., 3. ve 4. sınıf öğrencileri daha başarılı olmuşlardır. Müziğin yabancı dil ve matematik öğrenimine olan etkisini inceleyen başka bir araştırma da müzik dersi alan öğrencilerin almayanlara göre bu alanda daha başarılı olduklarını göstermektedir (Shaw, 2000).

Hong Kong Üniversitesinde yapılan bir araştırmada ise 12 yaşından önce en az 6 yıl müzik eğitimi almış çocuklarla hiç müzik eğitimi almamış çocuklar arasında yaptıkları karşılaştırmada müzik eğitimi alanların almayanlara göre kelime dağarcığının çok daha fazla gelişmiş olduğu görülmüştür (Akt: Shaw, 2000).

Kurt (2006) zihin engelli çocuklarda müzik dinlemenin öğrenme üzerine etkisinin incelendiği yüksek lisans tezinde çalışmacı dört ile altı yaş arasında orta geriliği olan çocukların öğrenmesinde müzik faaliyetinin etkisini saptamaya çalışmıştır. Denekler deney ve kontrol gurubu olarak rastgele bir şekilde iki guruba ayrılmıştır. Her iki guruptaki deneklerin, bilgisayar programı üzerinde verilen görevi tamamlamaları istenmiştir. Deney gurubuna bilgisayar uygulaması öncesinde beş dakika boyunca müzik dinletilmiştir. Araştırma sonunda yapılan istatistiksel analizlere göre iki gurup arasından başarı ve isabet oranı değişkenine göre bir fark bulunamamış, motor becerilerinde anlamlı bir değişiklik görülmemiştir. Deneme ile doğru sayısı arasındaki ilişkiye bakıldığında, ikinci ve üçüncü haftalarda, kontrol gurubu lehine pozitif korelasyon olduğu görülmüştür. Deney gurubu; araştırma hipotezleri açısından bir farklılık yaratamamıştır.

Müziğin öğrenme güçlüğü çeken çocukların duyarlıklarına etkisinin incelendiği bir araştırma yapılmıştır. Amaç öğrenme güçlüğü çeken çocukların müziğe duyarlıklarını belirlemektir. Araştırmada denek olarak otuz öğrenme güçlüğü çeken çocuk kullanılmıştır. Araştırmada araştırmaya katılan çocukların üçte ikisinin müziğe duyarlılık gösterdiği bulunmuştur. Müzik eğitimin bu durumdaki çocukların duygusal tepkilerini anlama ve izleme açısından önemli bir araç olduğu gözlemlenmiştir (Öner, 2006).

ABD’de California Üniversitesinde yapılan bir araştırmada 3 ile 5 yaş arası piyano dersi alan çocuklarda fen bilgisi ve matematik derslerinde mekan-zaman muhakemesinin geliştiği ortaya çıkmıştır (Akt: Pavlicevic, 2006).

Berrakçay (2008) müziğin bir yaygın gelişimsel bozukluk tipi olan otizmde ortaya çıkan problemleri davranışlar üzerindeki etkisi isimli yüksek lisans çalışmasını otistik çocukların müzikle ilişkilmesi kapsamında yapılan ritm çalışmalarının çocuklardaki problem olarak görülen davranışların kontrolünü ne yönde etkilediğini anlamak amacıyla yapmıştır. Çalışma sonunda ritm tekrarı çalışmalarının çocukların yine tekrara dayalı olarak ortaya çıkan problem davranışları yerine geçebileceği sonucuna ulaşmıştır.

2.2.2. Öz bakım becerilerinin öğretimine yönelik araştırmalar

Zihin engelli bireylere öz bakım becerilerinin öğretimine yönelik pek çok araştırma yapılmıştır. Bu alanda; giyinme becerilerinin öğretimi, Vuran (1989), Varol (2005) ; yemek yeme ve yemek hazırlama becerilerinin öğretimi, Özen (1995), Atmaca Karataş (1996), Çuhadar (2002), Varol (2005); diş fırçalama ve dikiş dikme becerilerinin öğretimi, Demir (1996), Özokçu (1997), Özen, Acar, Tavlar ve Çetin (2002), Taptık Şahin (2011), öz bakım becerilerinin öğretiminde sabit bekleme süreli ve ipucunun sistematik olarak geri çekilmesi işlem süreçleri ile yapılan öğretimin farklılaşan etkililiği, Varol ve Aykut (2010), ev içi becerilerinin etkililiği, Cavkaytar ve Şabanova (2007), özbakım becerilerinin öğretiminde materyal etkililiği, Özen ve Tavlar

(2003) araştırmalarının olduğu bilinmektedir.

Araştırmaların içeriklerine baktığımızda, zihin engelli çocukların giyinme becerilerinin ğretiminde yapabildiklerine dayalı olarak hazırlanan ğretim materyalinin etkililiği isimli yüksek lisans çalışmasının deneklerini 1988-1989 yılları arasında Zihin Engelliler Eğitim ve Araştırma Biriminde bağımsız olarak giyinme becerilerini gerçekleştirmeyen, gurup öğretimine devam eden 5'er kişilik iki guruptaki 10 ğrenci ve birebir öğretime devam eden 5 ğrenci olmak üzere toplam 15 ğrenci oluşturmaktadır. Araştırma deneysel araştırma niteliği taşımaktadır. n-test, son-test deneme modelindedir. Öğrencilerin giyme düzeylerini belirlemek için giyinme becerileri ölçü araçları geliştirilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin pantolon giyme becerisini bağımsız olarak kazanamadıkları fakat anlamlı şekilde ilerleme sağladıkları görülmüştür. orap giyme becerisinde ise materyalin etkili olduğu bulunmuştur (Vuran, 1989).

zen (1995) zihin engelli öğrencilere yemek yeme becerilerinin kazandırılmasında fiziksel yardıma, model olmaya ve sözel yönergeye dayalı bireyselleştirilmiş ğretim materyalinin etkililiği isimli araştırmasında tek denekli deneysel desenlerden karşılaştırma modeli kullanarak 6 ğrenci denek olarak kullanmıştır. Her öğrenciye bir becerinin ğretimi fiziksel yardım, model olma ve sözel yönergeye dayalı ğretim materyali ile yapılırken, diğer becerinin ğretimi sözel yönergeye dayalı ğretim materyali ile karşılaştırmalı olarak yapılmıştır. Araştırma sonucu olarak öğrencilerin her birine kaşık ve atal kullanma becerilerinin ğretiminde fiziksel yardım, model olma ve sözel yönergeye dayalı bireyselleştirilmiş yemek yeme beceri ğretim materyalinin sadece sözel yönergeye dayalı yemek yeme beceri ğretim materyaline göre daha etkili olduğu ortaya konulmuştur.

Atmaca Karataş (1996) zihin engelli öğrencilere resimli tarife kitabına bakarak hazır çorba pişirme becerisi bireyselleştirilmiş ğretim materyali ile yapılan uygulamanın, öğrencilerin hazır çorba pişirme becerisinin alt amaçlarını gerçekleştirmelerine yol açıp açmadığını araştırmıştır. Araştırmanın deseni tek denekli

desenlerden AB desenidir. Araştırma sonucunda öğrencilerin her birinde hazır çorba pişirme becerisi alt amaçlarının gerçekleştiği görülmüştür.

Demir (1996) araştırmasında amaçların tüm beceri yaklaşımına göre düzenlendiği model olma ve sözel ipucuyla sunulan bireyselleştirilmiş düğme dikme becerisi öğretim materyalinin uygulanmasının, öğrencilerin düğme dikme becerisinin alt amaçlarını gerçekleştirmelerine yol açıp açmadığını araştırmıştır. Denekleri ön koşul becerilere sahip yedi öğrenciden beş tanedir. Araştırmanın deseni tek denekli desenlerde AB desenidir. Araştırma verileri grafiklerle gösterilmiş ve niteliksel olarak yorumlanmıştır. Sonuç olarak ise model olma ve sözel ipucuyla sunulan bireyselleştirilmiş öğretim materyalinin uygulanmasının, öğrencilerin düğme dikme becerilerinin alt amaçlarının gerçekleştirmelerine neden olduğu bulunmuştur.

Başka bir araştırma da zihin engelli öğrencilere, amaçların tüm beceri yaklaşımına göre düzenlendiği model olma ve sözel yönergeyle sunulan bireyselleştirilmiş dikiş dikme becerileri öğretim materyali ile geleneksel yöntemle dayalı dikiş dikme becerileri öğretim materyalinin uygulanmasının, öğrencilerin dikiş dikme becerilerini kazanmalarında etkililikleri karşılaştırılmıştır. Araştırmanın deseni tek denekli desenlerden dönüşümlü sağıtım desenidir. Araştırmanın denekleri dikiş dikme ön koşul becerilerini sağlayan on iki öğrenciden sekizi olmuştur. Araştırma sonucu elde edilen verilerin analizinde grafiksel analiz kullanılmıştır. Sonuç olarak da teğet yapma ve ili delikli düğme dikme becerilerinin kazandırılmasında, amaçların tüm beceri yaklaşımına göre düzenlendiği model olma ve sözel yönergeyle sunulan bireyselleştirilmiş dikiş dikme becerisi öğretim materyalinin geleneksel yöntemle dayalı dikiş dikme becerileri öğretim materyaline göre daha etkili olduğu bulunmuştur (Özokçu, 1997).

Yemek yeme becerilerinin kazandırılmasına ilişkin başka bir araştırma ise zihin engelli öğrencilere yemek yeme becerilerinin kazandırılmasında ve sürekliliğinde amaçların tüm beceri ve ileri zincirleme yaklaşımlarına göre düzenlenmesi ile yapılan öğretimin etkililiğidir. Araştırmada amaçların tüm beceri ve ileri zincirleme

yaklaşımlarına göre düzenlenmesi ile yapılan öğretimin etkililiğini karşılaştırılmıştır. Araştırmanın denekleri dört öğrenciden oluşmaktadır ve araştırma tek denekli deneysel desenlerden dönüşümlü sağıaltımlar deseni ile gerçekleştirilmiştir. Her bir öğrenciye yemek yeme becerilerinden birinin öğretimi amaçların tüm beceri yaklaşımına göre, diğeri zincirleme yaklaşımına göre düzenlenmesi ile dönüşümlü olarak yapılmıştır. Araştırma sonunda amaçların tüm beceri yaklaşımına göre düzenlenmesi ile yapılan öğretimin, zincirleme yaklaşımına göre yapılan öğretimden daha etkili olduğu ortaya konulmuştur (Çuhadar, 2002).

Öz bakım becerilerinin öğretiminde ipucunun giderek azaltılmasıyla öğretim yönteminin etkililiği isimli başka bir çalışma daha yapılmıştır. Araştırmanın amacı zihin engelli öğrencilere öz bakım becerilerinin öğretiminde ipucunun giderek azaltılması öğretim yönteminin etkililiğini belirlemektir. Araştırmaya üç zihin engelli öğrenci katılmıştır. Araştırmanın modeli tek denekli araştırma modellerinden beceriler arası yoklama evreli çoklu yoklama modelidir. Araştırma sonucunda bir deneğin dış fırçalama becerisi dışında diğeri beceriler için deneklerin ölçütü karşıladığı görülmüştür (Özen, Acar, Tavlar ve Çetin 2002).

Zihin özürü bireylere beceri öğretimine dayalı hazırlanan bireyselleştirilmiş öğretim materyalinin etkililiği üzerine yapılan araştırma ise bir başka çalışmadır. Araştırmaya üç zihin engelli öğrenci katılmıştır. Araştırmanın modeli tek denekli araştırma modellerinden beceriler arası yoklama evreli çoklu yoklama modelidir. Araştırmada hedef becerilerin belirlenmesi için beceri kontrol listeleri hazırlanmıştır. Araştırma sonucunda da her bir deneğin belirlenen becerileri araştırmada istenilen ölçüt doğrultusunda gerçekleştirdiği görülmüştür (Özen ve Tavlar, 2003).

Azrin ve Armstrong 1973 yılında ağır derecede zihinsel engelli bireylere yemek yeme becerilerinin öğretiminde fiziksel yardım ipucunun aşamalı olarak geri çekilmesini ve öğün sayısını artırarak daha yoğun bir eğitim programının uygulanmasının etkililiğini araştırmışlardır. Araştırma denekleri on sekiz yaş ortalamasında olan 22 yetişkin zihin engelli birey olmuştur. Denekler tesadüfi olarak

deney ve kontrol gurubu olarak ikiye ayrılmıştır. Öğretim her seferinde bir yiyecek ve bir yemek yeme aracıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda deney gurubundaki öğrencilere uygulanan aşamalı fiziksel yardım ve mini öğün uygulamasının, kontrol gurubundaki öğrencilere yapılan öğretime göre daha etkili olduğu bulunmuştur (Akt: Varol, 2005).

Sisson ve Dixon 1986 yılında birden fazla engeli olan bireylerde yemek yeme becerilerinin kazandırılması ve kazanılan becerilerin sürdürülmesinde fiziksel yardım, model olma, sözel ipucu ve sosyal pekiştireçlerin etkisini araştırmışlardır. Araştırma denekleri birden fazla engele sahip altı öğrenci olmuştur. Çalışmada hedef davranışlar öğrenci tarafından gerçekleştirildiğinde öğrenci güzel sözlerle ödüllendirilmiştir. Hedef davranış gerçekleştirilmediğinde ise yemek tabağı masanın ortasına itilmiş ve on saniye sessizce beklenilmiştir. Verileri grafiksel olarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak ise deneklerin biri dışında ele alınan yemek yeme becerilerini kazandıkları ve kazandıkları yemek yeme becerilerini sürdürdükleri görülmüştür (Akt: Varol, 2005).

Matson ve diğerleri 1990 yılında Zihin engelli ve otistik çocuklara öz bakım becerilerinden kaşık kullanarak yemek yeme, sıvı içme, diş fırçalama, saç tarama, ayakkabı bağı bağlama, pantolon-gömlek ve çorap giyme becerilerinin öğretiminde model olma, sözel ipucu verme, somut ve sosyal pekiştireçlerin etkisini araştırmışlardır. Araştırmanın deneklerini zihin engelli dört öğrenci oluşturmaktadır. İlk aşamada, araştırmacı öğretilecek beceriye model olmuş ve aynı zamanda sözel olarak açıklamıştır. İkinci aşamada, öğrencinin performans düzeyine bağlı olarak gerektiği kadar fiziksel yardım ve sözel ipucu vererek öğretim yapmıştır. Araştırma verileri grafiksel olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda model olma, sözel ipucu, sosyal ve somut pekiştireçlerin kullanımının öğretimi yapılan becerilerin öğretiminde etkili olduğu bulunmuştur (Akt: Varol, 2005).

Zihin engelli çocuklara öz bakım ve ev içi becerilerinin yardımcı öğretmenler tarafından etkililiği araştırması da bir başka çalışmadır. Araştırma dek denekli araştırma yöntemlerinden yoklama evreli çoklu yoklama modeli doğrultusunda yapılmış bir

deneysel araştırmadır. Araştırma üç yardımcı öğretmen ve öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Her biri yaklaşık bir saat süren üç eğitici toplantı ve bir saatlik örneğ uygulama yapılmıştır. Sonuç olarak ÖZEBÖP ü (Öz bakım ve Ev içi Becerilerinin Öğretim Programı) tamamlayan yardımcı öğretmenlerin beceri öğretimi çalışmaları sonucu çocukların becerileri bağımsız olarak öğrendikleri, izleme sürecinde benzer performans gösterdikleri dolayısıyla ÖZEBÖP'ün etkili olduğunu görölmüştür (Cavkaytar ve şabanova, 2007).

Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencilere günlük yaşam becerilerinin kazandırılmasında sabit bekleme süreli ve ipucunun sistematik olarak geri çekilmesi işlem süreçleri ile yapılan öğretimin farklılaşan etkililiği isimli araştırma yine zihin engelli bireylere öz bakım becerileri üzerine yapılmış bir çalışmadır. Araştırmanın deseni, uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modelidir. İki işlem sürecinin de becerilerin kazandırılmasında etkililiklerinin farklılık göstermediği bulgular arasında yer almıştır. Ancak ölçüt gerçekleşinceye kadar süren öğretim süreci sayısı ve toplam öğretim süreci açısından sabit bekleme süreli işlem sürecinin, daha verimli; ölçüt karşılanıncaya kadar oluşan yanlış tepki sayısı açısından ise ipucunun sistematik olarak geri çekilmesi işlem sürecinin daha verimli olduğu, izlenimi vermektedir. İki işlem süreci de becerilerinin sürdürölmeleri ve genellenebilirlik açısından farklılık göstermemiştir (Varol ve Aykut, 2010).

Otizmi olan çocuklara diş fırçalama becerisinin öğretiminde eş zamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği öz bakım beceri öğretiminin yapıldığı başka bir çalışmadır. Eş zamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği araştırılmıştır.Araştırma yöntemi tek denekli araştırma yöntemlerinden denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modelidir.Araştırma sonucunda eş zamanlı ipucuyla diş fırçalama becerisinin öğretiminin otizimli çocukların öğrenmelerinde, beceriyi farklı ortam, farklı zaman ve farklı renkte ki diş fırçasına genelleyeabilmelerinde etkili olduğu belirtilmiştir (Taptık şahin, 2011)

BÖLÜM III

3. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, bağımlı ve bağımsız değişken, katılımcılar, uygulama ortamı, araç-gereçler, uygulama süreci, verilerin toplanması ve verilerin analizi yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Zihin engelli bireylere öz bakım becerilerinin şarkı yoluyla öğretilmesini amaçlayan bu çalışma tek denekli araştırma yöntemlerinden denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeline göre desenlenmiştir.

Araştırmada öğretime başlamadan önce deneklerden eş zamanlı olarak başlama düzeyi verisi alınmıştır ve kararlı veri elde edildiğinde birinci katılımcıyla şarkı yoluyla öğretim yöntemi ile öz bakım becerisinin öğretime başlanmıştır. Birinci denek %100 ölçütü karşıladığında tüm deneklerle ikinci toplu yoklama oturumu düzenlenmiştir. Kararlı veri elde edildikten sonra ikinci denekle öğretime başlanmış ve ölçüt karşılanınca tüm deneklerle eş zamanlı olarak üçüncü yoklama oturumu düzenlenmiştir. Kararlı veri elde edildikten sonra üçüncü denekle öğretime başlanmıştır. Ölçüt karşılandıktan sonra tüm deneklerle son toplu yoklama oturumu gerçekleştirilmiştir. Deneklerden başlama düzeyi verilerinin alınması oturumlarında tekli fırsat yöntemi kullanılmıştır.

Tawney ve Gast'a (1984) göre çoklu yoklama modeli kullanılırken önem taşıyan iki noktadan biri davranış, ortam ve deneklerin birbirinden bağımsız olması,

diğeri ise davranış, ortam ve deneklerin birbirlerine benzer özellikler göstermeleridir. Bu araştırmada bu iki ön koşul özellik deneklere farklı zamanlarda öğretim yapılarak ve denekler birbirinden bağımsız ve benzer özelliklerde seçilerek sağlanmıştır.

Bu modelde deneysel kontrol, başlama düzeyi evrelerinde bağımlı değişkende hiçbir değişiklik olmadığının; fakat el yıkama becerisinin şarkı yoluyla öğretiminin yapıldığı uygulama evrelerinde bağımlı değişken değerinin giderek arttığının gösterilmesiyle sağlanmaya çalışılmıştır.

Miles ve Huberman 1994 yılında “*araştırmada elde edilen bulguların ve sonuçların doğruluğu ile ilgili geçerlik iç geçerliktir*” tanımını yapmışlardır. İç geçerliği olumsuz etkileyebilecek bazı etmenler vardır. İç geçerliğin sağlanabilmesi için veri toplama, verilerin analizi ve yorumlanması sırasında tutarlı olunması ve bu tutarlığın nasıl sağlandığının açıklanması gerekmektedir (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Denekler arası çoklu yoklama modelinin kullanıldığı araştırmalarda, araştırmayı olumsuz yönde etkileyebilecek bazı etmenler vardır. Bunlar; dış etmenler, ölçme, denek yitimi, verilerin değişiklik göstermesi, yapay ortam etkisi, uygulama güvenilirliği ve olgunlaşmadır (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2004).

Bu nedenle bu etmenler şu şekillerde kontrol altına alınmaya çalışılmıştır:

- Dış etmenler: Uygulama öncesi ve uygulama sırasında oluşan ve araştırmanın sonuçlarını etkileme olasılığı olduğu düşünülen dış etmenlerdir (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2004). Uygulama yapılan deneklerin anne, baba ve uygulama yapılacak rehabilitasyon merkezinde eğitim aldıklarından oradaki öğretmenlerine el yıkama becerisinin öğretimi ile ilgili her hangi bir çalışma yapılmaması gerektiği konusunda bilgi verilmiştir.
- Ölçme: Ölçme işlemi sırasında bağımlı değişkene ilişkin veri toplama yöntemlerinin değişikliğe uğraması, gözlemci veya uygulamacının zaman

içinde bağımlı değişken tanımından uzaklaşmaları durumları araştırma için tehdit unsuru oluşturur (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2004). Çalışmada tüm deneklerle yapılan öğretim, yoklama, genelleme ve izleme oturumları video ile kayıta alınarak her hangi bir veri kaybının önüne geçilmesi planlanmıştır. Ayrıca bu oturum için %20 oranında gözlemciler arası güvenilirlik ve uygulama güvenilirliği verisi toplanmıştır.

- Denek yitimi: Araştırma süresi içerisinde uygulama yapılan deneklerin hastalık, taşınma vb. nedenlerden dolayı yitimidir (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2004). Araştırmada denek yitimi olması göz önünde bulundurularak dört denekle çalışmaya başlanmıştır.
- Verilerin değişiklik göstermesi: Bağımlı değişken verilerinin kararlılık göstermemesi durumudur (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2004). Araştırmada verilerin değişiklik göstermesini engellemek için ihtiyaç duyulduğunda öğretim süresini uzatarak kararlı veri elde etme durumu sağlanmaya çalışılmıştır.
- Yapay ortam etkisi: Araştırmada yapılan uygulamanın deneğin günlük yaşam içinde kullandığı ortamların dışında bir yerde yapılmasıdır(Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2004). Bu duruma mahal vermemek için uygulama deneklerin eğitim aldıkları rehabilitasyon merkezinde yapılmıştır.
- Uygulama güvenilirliği: Elde edilen uygulama bulgularının, uygulamadan kaynaklandığını öne sürmek için araştırmada yer alan her bir oturumun planlanan şekilde yürütülmesi durumudur(Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2004) Bu araştırmada uygulama güvenilirliğini sağlamak için tüm toplu yoklama ve öğretim oturumlarının %20'sinde uygulama güvenilirliği analizi yapılmıştır.
- Olgunlaşma: Araştırmanın uygulama sürecinde belli bir sürenin geçmesiyle birlikte deneklerde görülen biyolojik, duygusal ya da zihinsel olgunlaşmanın bağımlı değişkeni etkilemesidir (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2004). Araştırmaya katılacak deneklerin yaş grubu 11-14 yaş arasında olduğundan dolayı araştırma süresi boyunca çalışmayı olgunlaşma anlamında olumsuz etkileyebilecek bir etmen olmadığı düşünülmektedir.

3.2. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkeni

Araştırmanın bağımlı değişkenini, deneklerin el yıkama becerisini öğrenme düzeyleri, bağımsız değişkenini ise müzik (şarkı öğretimi) yoluyla yapılan öğretim yöntemi oluşturmaktadır.

3.3. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları denekler, uygulamacı ve gözlemcilerden oluşmaktadır.

3.3.1. Denekler ve seçimi

Araştırmada uygulama yapılacak denekler İstanbul ili Zeytinburnu ilçesinde bulunan bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde eğitim alan 425 çocuk arasından seçilmiştir. Araştırma gurubunu oluşturacak denekleri seçmek için öğrencilerin ön koşul beceriler olan işitme kaybının olmaması, sözel yönergeleri yerine getirme, küçük kas becerilerine sahip olma, elle yapılan yönlendirmeleri kabul etme, el yıkama becerisini yerine getirememe ve çalışmaya istekli olma şartlarını taşımalarına dikkat edilmiştir.

Deneklerde aranan önkoşul özellikler: Araştırmanın kesin sonuçlar vermesi, tutarlılık göstermesi ve sağlıklı yürümesi için deneklerde çeşitli ön koşul becerileri yerine getirmeleri aranmıştır. Zihin engelli öğrencilerin çoğu öz bakım becerilerini yerine getirmede güçlük yaşar. Bu nedenle araştırmaya katılan zihin engelli öğrencilerde aranan ön koşul becerileri şu şekildedir:

- Öğrencide işitme kaybının olmaması,
- Sözel yönergeleri yerine getirme,
- Küçük kas becerilerine sahip olma,
- Elle yapılan yönlendirmeleri kabul etme,

- El yıkama becerisini yerine getirememe,
- Çalışmaya istekli olma

Ön koşul becerilerin belirlenmesinde öğrencilerin rehabilitasyon merkezindeki öğretmenlerinin ve araştırmacının gözlemlerinden yararlanılmıştır. Yapılan gözlemler sonucunda ön koşul becerilere sahip yaşları 11 ile 14 arasında değişen 4 öğrenci ailelerinin de çalışmaya izin vermesinin ardından denek olarak seçilmiştir (Deneklerin ailelerinden alınan çocuklarıyla çalışma izni Ek-1’dedir). Araştırmaya katılan deneklerin demografik özellikleri Tablo 3-1’de verilmiştir. Araştırmaya başlamadan önce bir denek ile pilot uygulama yapılmıştır ve gözlemciler arası güvenirlik verileri yüksek çıkmıştır. Pilot uygulama esnasında araştırmanın uygulama aşamasına ilişkin gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmada deneklere kod isim verilmiştir.

Tablo 3-1. Deneklerin demografik özellikleri

DENEĞİN KOD ADI	CİNSİYETİ	YAŞI	SINIFI	TANISI
Fatma	Kız	12	6	Orta Derecede Zihin engelli
Sema	Kız	11	5	Ağır Derecede Zihin engelli
Ömer	Erkek	13	6	Orta Derecede Zihin engelli
Zeynep	Kız	14	8	Hafif Derecede Zihin engelli

Araştırmanın pilot çalışmasında denek olarak çalışılan Fatma, 12 yaşında orta derecede zihin engelli tanısı almış bir kız öğrencidir. Fatma hareketleri yavaş olan ve hızlı hareket edemeyen bir öğrencidir. Haftanın her günü rehabilitasyon merkezine gelmekte fakat haftada iki gün derslere girerek ayda 8 saat bireysel eğitim almaktadır. Diğer zamanlarda merkezin mutfağında zaman geçirerek mutfak personeline yardım eder. Fatma’nın herhangi bir problem davranışı yoktur. Komut alma becerilerinden tek eylemli yönergeleri yerine getirebilen, tak-çıkart materyaller için verilen yönergeleri

yerine getiren bir öğrencidir. İnce motor kaslarının çok gelişmiş olmamasının yanında kaba motor becerilerinde bir sınırlılığı yoktur. İnce motor becerilerden çivi takma, kapak döndürme gibi becerilerde sınırlı olmasına karşın büyük kas becerilerinden merdiven inip çıkma, yürüme gibi becerilerde problem yaşamamaktadır. Akademik becerilere ilişkin ise; nesneleri eşleme, nesneleri isimlendirme ve soyut kavramları algılamada sınırlılık yaşamaktadır. Dil becerilerinden ise; her hangi bir kelimeyi sesli olarak söyleme becerisinde sınırlıdır. Alıcı dil becerileri ifade edici dil becerilerinden daha gelişmiştir.

Araştırmaya katılan birinci öğrenciye yönelik bilgiler: Sema, 11 yaşında orta derecede zihin engelli tanısı almış bir kız öğrencidir. Fiziksel, nörolojik veya işitsel olarak başka bir yetersizliği yoktur. Haftanın 2 günü bir rehabilitasyon merkezine devam ederek ayda 8 saat bireysel eğitim almaktadır. Sema'nın işitsel uyaranlara ilgili olması ve sözel yönergeleri yerine getirmesi geliştirilmeye açıktır. Sema sıkıldığı zaman sallanma davranışına sahiptir. Akademik olarak kart eşleme, nesneleri isimlendirme, boyama yapma gibi becerilere sahip fakat öz bakım becerilerinde yetersizlik göstermektedir. Sema matematik ve türkçe dersleri becerilerinde sınırlıdır. Dil becerilerinde ise alıcı dil ve ifade edici dil becerilerinde sınırlıdır. Sesleri telaffuz etme becerisi ekolali şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya katılan ikinci öğrenciye yönelik bilgiler: Ömer, 13 yaşında orta derecede zihin engelli tanısı almış bir erkek öğrencidir. Ömer'in dikkat eksikliği dışında ek yetersizliği bulunmamaktadır. Ömer'in işitsel uyaranlara ilgi duyması, sözel yönergeleri yerine getirmesi ve elle yapılan yönlendirmeleri kabul etmesi öz bakım becerilerini şarkı yoluyla öğrenmeye açık olduğunu göstermektedir. Ömer haftanın 5 günü günde 6 saat bir eğitim uygulama okulunda ayrıca ayda 8 saat özel bir rehabilitasyon merkezine devam ederek bireysel eğitim almaktadır. Ömer matematik, türkçe ve sosyal beceri derslerinde sınırlı olmasının yanında dil becerilerine ilişkin performansı alıcı dil becerileri geliştiği fakat ifade edici dil becerilerinde iki kelimeden oluşan cümlelerle sınırlı olduğu yönündedir.

Araştırmaya katılan üçüncü öğrenciye yönelik bilgiler: Zeynep, 14 yaşında hafif derecede zihin engelli tanısı almış bir kız öğrencidir. Zeynep'in ek bir yetersizliği bulunmamaktadır. Zeynep'in müziği sevmesi ve ilgi duyması müzikle pek çok farklı beceriyi öğrenebileceği konusunda bilgi vermektedir. Zeynep'in problem davranışı yapılan öğretim çalışması sırasında konuyla ilgili eğitim-öğretimi engelleyecek ölçüde soru sormasıdır. Türkçe dersi için kalem tutma, çizgi çizme, adını yazma ve kendisine verilen metni bakarak yazma becerileriyle sınırlıyken matematik becerilerinden 1 den 10 a kadar nesnelerle ve sözel olarak sayma becerisine sahiptir. Dil becerilerinden ise alıcı dil becerilerinde hiçbir sınırlılığı bulunmamakla birlikte ifade edici dil becerilerinden dört, beş kelimeli cümleler kurabilmekte, kendisine sorulan sorulara en fazla iki kelimeli cümlelerle cevap verebilmektedir. Zeynep haftanın 2 günü bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam ederek ayda 8 saat bireysel eğitim almaktadır.

3.3.2. Uygulamacı

Uygulamacı Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Eğitim Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisidir. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezinde öz bakım becerisi öğretimi yapma bilgi ve becerisine sahiptir.

3.3.3. Gözlemci

Araştırmanın gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği verileri zihin engelliler öğretmenliği bölümü mezunu bir özel eğitim öğretmeni ve rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümü mezunu zihin engelli bireylerle çalışan iki öğretmen tarafından toplanmıştır. Araştırmada bağımlı ve bağımsız değişkene ilişkin güvenirlik verileri toplanmıştır.

3.4. Uygulama Ortamı

Araştırmanın yoklama, öğretim ve izleme oturumları rehabilitasyon merkezinin 3.katında yer alan lavaboda, genelleme oturumu ise merkezin yemekhanesinde yer alan lavaboda gerçekleştirilmiştir. Veri kayıtlarını tutmak için gözlemcilerden bir kişi kamera çekimi yapmıştır.

3.5. Araç Gereçler

Araştırmada veri kaydetmek için video kamera, veri kaydetmek için veri kayıt formları, kalem, şarkının çalınması için bilgisayar, hoparlör, sıvı sabun ve kağıt havlu kullanılmıştır. Çalışma sırasında deneklerin doğru tepkilerini pekiştirmek için önceden hazırlanmış pekiştireçler hazır bulundurulmuştur. Uygun pekiştireçlerin kullanılması için pekiştireç belirleme formu hazırlanmış ve ailelerden doldurması istenmiştir. Pekiştireç belirleme formu Ek-2'dedir. Hazırlanan pekiştireç belirleme formunda öğrencinin sevebileceği yiyecek-içecek (cips, çikolata, bisküvit vb.), nesneler (top, araba, oyuncak vb.), etkinlikler (parkta oynamak, bisiklete binmek, müzik dinleme vb.) ve övgü sözcükleri ile dokunarak sevgi gösterme gibi pekiştireçlere yer verilmiştir. Pekiştirecin sevilme düzeyinin belirlenmesi için aileleri doldurmasına yönelik çok sever, biraz sever, hiç sevmez başlıkları eklenmiştir. Pekiştireç belirleme formunun doldurulmasının yıldız ve gülen surat yapıştırılmalı sembol pekiştireçlerinin ve yanağı okşama pekiştirecinin kullanılması belirlenmiştir.

3.6. Şarkının Hazırlanması

El yıkama becerisinin şarkı yoluyla öğretilmesi amacıyla, öncelikle el yıkama beceri analizi ayrıntılı olarak yapılmıştır. Bu analiz basamaklarından yola çıkılarak el yıkama şarkısının sözleri oluşturulmuş ve son olarak sözlere müzikal cümlelerle paralellik sağlayacak ezgiler eklenmiştir. Ezgilerin oluşturulmasında özellikle

tekrarlardan, yalın ve sade tartım kalıpları ve birbirine yakın ses aralıklarından yararlanılmıştır. Oluşturulan besteden sonra özellikle zihin engelli öğrencilerin ritim duygularını oluşturabilmek amacı ile yine yalın olarak piyano ve çeşitli orff çalgılarından oluşturulmuş bir eşlik yazılmıştır. Ayrıca bestenin metronom hızı belirlenirken, engelli öğrenci ile uygulayıcının birbirine paralel olarak söz ve davranışları birlikte yürütebilmelerine olanak veren bir oran belirlenmiştir. Son olarak oluşturulan beste sözleri ile söylenerek/kayıt edilerek uygulama aşamasına hazır duruma getirilmiştir. El yıkama beceri analizinden yola çıkılarak hazırlanan şarkı sözlerinin müziğe prozedi olarak uygunluğunu sağlamak için el yıkama beceri analizinin sıralamasında yer alan son basamak ile sondan bir önceki basamağın yerleri değiştirilmiştir. El yıkama beceri analizi basamaklarından yola çıkılarak, hazırlanan şarkının sözleri ve müziği Yrd. Doç. Dr. Ahmet Serkan ECE tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmada kullanılan şarkı notaları ile birlikte Ek 11’de verilmiştir.

3.7. Öğretim Programının Geliştirilmesi

Öğretim programı hazırlanırken dikkat edilen en önemli husus müziğin kullanımı ve karmaşık yöntemlerden uzak durulmasıdır. Hareket, şarkıyı söyleme en önemli öğretim aracımızdır. Müzik yoluyla öğrenmenin tek bir uygulama biçimi yoktur. Bu nedenle öğrenci için hazırlanan programda dinletilen şarkının üstüne uygulayıcının şarkıyı söyleyerek beceriyi yaptırması ve yapması esas alınmıştır. Amacın öğrenciye şarkıyı söyletmek ya da şarkıyı öğretmek değil, şarkı ve müzikle öğrencinin dikkatini çekerek ve müziğin bellekte kalma gücünü kullanarak el yıkama öz bakım becerisini öğretmek olduğu düşünülerek öğretim programı oluşturulmuştur.

Oluşturulan öğretim programında öğrenciye öz bakım becerisi öğretiminde aşamalı yardım sistemine yer verilmiştir ve öğrenciye iki aşamada becerinin öğretilmesi planlanmıştır. Birinci aşama; öğrenciye beceriyi şarkı yoluyla fiziksel yardım ile yaptırmak, ikinci aşama ise; model olma yöntemini kullanarak öğrencinin görsel olarak

da beceriyi görmesini ve öğrenmesini sağlamaktır.

Deneklere uygulanacak olan şarkı yoluyla el yıkama becerisinin öğretim planı Ek-9'dadır.

3.8. Uygulama Süreci

Bu bölümde pilot uygulama ve uygulama süreci yer almaktadır.

3.8.1. Pilot uygulama

Araştırmanın uygulama aşamasına geçilmeden önce seçilen denekler arasından istenen ön koşul becerilerine sahip bir öğrenci ile pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama yapılan öğrenci uygulamanın yapıldığı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine haftada iki gün devam eden 12 yaşında bir kız öğrencidir. Pilot uygulamada öğrenciden başlama düzeyi verileri alınmıştır. Pilot uygulamadaki deneğin başlama düzeyi verileri sıfırdır. Öğrencinin başlama düzeyine %0 olarak alınmıştır. Öğrenci el yıkama becerisine ilişkin daha önce deneyimleri olmasına rağmen sınırlılığa sahiptir. Öğrenciden başlama düzeyine ilişkin performans alındıktan sonra sekiz öğretim oturumu ve izleme oturumları yapılarak uygulama süreci bir haftaya paylaştırılarak yapılmıştır.

Pilot uygulama çalışmasında öğrencinin verileri analiz edilerek grafiğe dökülmüştür ve bu grafiğe araştırmanın bulgular kısmında yer verilmiştir.

3.8.2. Uygulama

Bu bölümde yoklama oturumları (toplu yoklama ve genelleme yoklama oturumları), öğretim oturumları ve izleme oturumları açıklanmıştır.

Toplu Yoklama Oturumları: Araştırmada toplu yoklama oturumları dört seferde

yapılmıştır. İlk toplu yoklama oturumu deneklerden başlama düzeyi verisi elde etmek için yapılmıştır. Deneklerden eş zamanlı olarak veri alınmıştır.

Başlama düzeyine ilişkin üç deneginde performansı da %0'dır. Deneklerin öğretilecek beceriye ilişkin daha önce deneyimleri olmasına rağmen sıfır düzeyinde performans göstermişlerdir. Başlama düzeyi verileri alınırken deneklere herhangi bir yardımda ya da ipucu da bulunulmamıştır. Başlama düzeyi verilerini elde etmek için her denekten üç oturum üst üste kararlı veri elde ettikten sonra birinci denekle öğretim oturumuna geçilmiştir. Birinci denek ölçütü karşılar performans gösterdikten ve denekten üç oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra tüm deneklerle eş zamanlı olarak ikinci toplu yoklama oturumu yapılmıştır. İkinci toplu yoklama oturumunda kararlı veri elde edildikten sonra ikinci denekle öğretim oturumuna geçilmiştir. İkinci denek ölçütü karşılar performans sergiledikten ve denekten üç oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra tüm deneklerle eş zamanlı olarak üçüncü toplu yoklama oturumu yapılmıştır. Üçüncü toplu yoklama oturumunda kararlı veri elde edildikten sonra üçüncü denekle öğretim oturumuna geçilmiştir. Üçüncü denekte ölçütü karşılar düzeyde performans sergiledikten ve denekten üç oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra tüm deneklerle eş zamanlı olarak son toplu yoklama oturumu yapılmıştır.

Toplu yoklama oturumlarının hepsinde deneklerin 5 saniye içinde hedef davranışı göstermesi doğru tepki olarak kayıt edilmiştir. Deneklerden istenen el yıkama becerisi için musluğu açma, sabunu eline alma, ellerini ıslatma, ellerini ovalayarak sabunlama, ellerini durulama ve ellerini kurulama aşamaları doğru olarak yapan öğrenciler sembol pekiştireçle pekiştirilmiştir. Deneklerin basamakları yerine getirememeleri durumunda, veri kayıt formuna yanlış tepki olan eksi olarak işaretlenmiştir. Deneklerin yanlış tepkileri görmezden gelinerek bir sonraki aşamaya geçilmiştir.

Toplu yoklama oturumları için;

- El yıkama becerisi için gerekli olan sabun, havlu peçete, müziğin çalınacağı

bilgisayar ve hoparlör hazırlanmıştır.

- Sembol pekiştireçlerin yapıştırılacağı önceden hazırlanmış kağıt duvara yapıştırılmış ve ortam hazırlıklar yapılmıştır.
- Kayıt için video kamera kurulmuştur,
- Deneklere uygulamacı tarafından bilgi verilmiştir (şimdi seninle müzik eşliğinde el yıkama çalışacağız, ellerini yıkarsan yapışkanlı sticker / yanağını okşama kazanacaksın).
- Deneklerin dikkati çekişmiştir (Kollarımızı sıyıralım, ıslanmasın gibi).
- Deneklerin vermiş oldukları doğru tepkiler pekiştirilmiş, yanlış tepkiler ise görmezden gelinmiştir.
- Çalışmada önceden belirlenen pekiştirmenin dışında öğrenci beceriyi gerçekleştirirken dikkatini yoğunlaştırdığında da sözel olarak (aferin şeklinde) pekiştirilmiştir.

El yıkama becerisi toplu yoklama ve izleme oturumu veri toplama ve güvenirlik formu Ek 5'tedir.

Genelleme Yoklama Oturumları: Bu araştırmada genelleme yoklama oturumları materyal ve ortam değiştirilerek yapılmıştır. Deneklerin kullandığı sıvı sabun değiştirilerek daha farklı yapısı olan bir sabun ve merkezin yemekhane katındaki lavabo kullanılarak materyal ve ortam değişikliği yapılmıştır.

Genelleme oturumları her bir deneğin öğretim oturumu bittikten sonra yapılan toplu yoklama oturumundan bir hafta sonra yapılmış ve toplu yoklamalar gibi uygulanmıştır. Deneklerin verdikleri doğru tepkiler yoklama oturumlarında her denek için kullanılan pekiştireçle pekiştirilmiş, yanlış tepkiler veya tepkisiz kalma durumları görmezden gelinmiştir.

El yıkama becerisi genelleme oturumları veri toplama formu Ek-4'tedir.

Öğretim Oturumları: Bu araştırmanın öğretim oturumları bir öz bakım

becerisini şarkı yoluyla öğretme çabası kullanılarak desenlenmiştir. Öğretim oturumlarına geçilmeden önce her bir denekten tekli fırsat yöntemine göre başlama düzeyi verisi alındıktan sonra öğretim oturumlarına geçilmiştir. Öğrenciye yapılacak çalışma ve kazanacağı pekiştireç konularında açıklama yapıldıktan sonra öğrenciyi uygulamaya hazır hale getirmek için (kollarımızı sıyırılım, ıslanmasın şeklinde) sözel uyarı ile uygulamacı müziği açıp çalışmaya başlamıştır. Uygulamacı bilgisayar hoparlöründen çalan müziğin üstüne el yıkama becerisinin sözlerini şarkı yoluyla söyleyerek öğrenciye sırasıyla el yıkama becerisinin tüm basamaklarını fiziksel yardımla yaptırmıştır. Daha sonra uygulamacı öğrenciden kendisini izlemesini isteyerek ve model olma yöntemini kullanarak öğrenciye becerinin nasıl gerçekleştirileceğini göstermiştir.

Öğretim oturumlarında denek sırasıyla söylenen şarkının sözlerine uygun olarak şu basamakları izler:

- Musluğu açma
- Sabunu eline alma
- Ellerini ıslatma
- Sabunlayarak ovalama
- Ellerini durulama
- Ellerini kurulama
- Musluğu kapatma

Daha sonra denek uygulamacının kendisini izlemesini istemesi üzerine, söylenen şarkının sözlerine uygun olarak beceriye model olan uygulamacıyı izler. Bu aşamadan sonra denekten beceriyi şarkı olmadan bağımsız olarak yerine getirmesi istenir. Böylece her öğretim oturumunda aşamalı yardım sistemi kullanılarak fiziksel yardım ve model olma şeklinde iki aşamada beceri öğretimi gerçekleştirilmiş olur. Öğretim oturumları haftada iki gün yapılacak şekilde düzenlenmiştir. Her denek için öğretim aynı ortamda gerçekleştirilmiş, aynı materyaller ve aynı şarkı kullanılmıştır.

Denek beceri basamaklarını doğru olarak yerine getirirse önceden lavabonun

kenarına asılmış pekiştireç tablosu kullanılarak pekiştirilir. Yanlış tepki vermesi ya da tepkisiz kalması durumunda deneğin tepkisi veri kayıt formuna eksi ya da artı olarak işlenir ve öğretim oturumu sonlandırılır.

Öğretim uygulaması sırasında uygulamacı şu hususlara dikkat etmiştir:

- Materyallerin öğrenciye uygun olarak lavaboya konulmasına ve pekiştireç tablosunu öğrencinin görebileceği bir yere asılmasına dikkat etmiştir.
- Deneğe dikkatinin dağılmaması için uygulama esnasında diğer öğretmenin video kaydı yapacağı bilgisi verilmiştir.
- Uygulamacı deneğin beceriyi yanlış şekilde yapmasını engellemek için sözel yönlendirmeler yapmıştır.
- Uygulama esnasında deneğe beceriler abartılı vücut dili ve jest-mimikler kullanılarak öğretilmiştir.
- Uygulamacı şarkıyı söylerken tiz ya da çok pes bir ses tonu kullanmamaya özen gösterilmiştir.
- Uygulamacı ses ve vurgu tonlamasını uygun şekilde kullanmaya özen göstermiştir.
- Uygulamacı müziğin sesini uygun yükseklikte kullanarak şarkı sözlerini bastırmamasına dikkat etmiştir.
- Uygulama tek bir uygulamacı tarafından yapılmış, bir başka öğretmen ise video kameraya almıştır.

El yıkama becerisi öğretimi için öğretim planı Ek-9'da, öğretim oturumları veri toplama formu Ek-3'tedir.

İzleme Oturumları: İzleme oturumları öğretim bittikten 25., 32. ve 36. günde yoklama oturumlarına benzer şekilde düzenlenmiştir. Deneklerin verdikleri tepkiler izleme veri kayıt formuna "+", yardımla verdikleri tepkiler "-" olarak işaretlenmiştir.

3.9. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada etkililik, güvenilirlik ve sosyal geçerlik verileri olmak üzere toplam üç farklı veri toplanmıştır.

3.9.1. Etkililik verilerinin toplanması

Etkililik verilerinin toplanması aşamasında el yıkama becerisine deneklerin vermiş oldukları doğru ve yanlış tepkiler kayıt edilmiş ve doğru tepki yüzdesi hesaplanmıştır.

El yıkama becerisinin değerlendirilmesi aşamasında el yıkama becerisinin beş aşamasına ilişkin veri toplanmıştır. Bu aşamalar; Musluğu açma, sabunu eline alma, ellerini ıslatma, sabunlayarak ovalama, ellerini durulama, ellerini kurulama ve musluğu kapatmadır. Yardımsız yapılan doğru tepkiler için veri kayıt formuna ‘+’, yardımla yapılan tepkiler için ise ‘-’ işaretleri koyularak doğru yüzdesi hesaplanmış ve elde edilen veriler grafiğe işlenmiştir.

3.9.2. Güvenirlik verilerinin toplanması

Araştırmada gözlemciler arası güvenilirlik ve uygulama güvenilirliği olmak üzere toplam iki tür güvenilirlik verisi toplanmıştır. Güvenirlik verisi toplu yoklama, öğretim oturumları ve genelleme oturumlarından elde edilmiştir. Bunun için yansız atama tablosu kullanılarak seçilen oturumlar izlenmiştir. Uygulama sürecinde yer alan tüm oturumların %20 sinde gözlemciler arası güvenilirlik ve uygulama güvenilirliği verileri toplanmıştır.

Gözlemciler Arası Güvenirlik Verileri: Gözlemciler arası güvenilirlik verileri iki gözlemci tarafından birbirinden bağımsız olarak toplanmıştır. Gözlemci videoları izleyerek verileri, kayıt formuna kaydetmiştir ve gözlemciler arası güvenilirlik hesabı $[(\text{görüş birliği}) / (\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı})] \times 100$ formülü kullanılarak

hesaplanmıştır. Fatma için belirlenen gözlemciler arası güvenilirlik verileri tüm toplu yoklama oturumları için %95 ile %100 arasında olup ortalama %96 olarak belirlenmiştir. Sema için belirlenen gözlemciler arası güvenilirlik tüm toplu yoklama oturumları için %96 ile %100 olup ortalama %98 olarak belirlenmiştir. Ömer için belirlenen gözlemciler arası güvenilirlik verileri tüm toplu yoklama oturumları için %100 ile %100 olup ortalama %100 olarak, Zeynep için belirlenen gözlemciler arası güvenilirlik verileri tüm toplu yoklama oturumları için %97 ile %100 arasında olup ortalama %99 olarak belirlenmiştir.

Uygulama Güvenirliği: Araştırmanın uygulama sürecini değerlendirmek için uygulama güvenirliliği verileri toplanmış ve uygulama güvenirliliği (gözlenen uygulamacı davranışı / planlanan uygulamacı davranışı) x 100 formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Araştırma sürecinde yer alan tüm oturumların %20 si dikkate alınarak, veriler tüm deneklerle toplanmıştır.

Gözlemci yansız atama tablosu kullanılarak seçilmiş olan oturumların video kayıtlarını dikkatlice izleyecek ve uygulamacının uygulama analizindeki basamakları uygun şekilde gerçekleştirdiğinde ‘+’, gerçekleştirmediğinde ‘-’ olarak forma işaretlenmiştir.

El yıkama becerisi uygulama güvenirliliği veri toplama formu Ek-6’dadır.

Tablo 3-2. El yıkama becerisi uygulama güvenirliliği sonuçları

UYGULAMACI DAVRANIŞLARI	FATMA	SEMA	ÖMER	ZEYNEP
1. Araç-gerecin hazırlanması	%100	%100	%100	%100
2. Pekiştireçlerin hazırlanması	%100	%100	%100	%100
3. Başlangıç yönergesinin verilmesi	%100	%100	%100	%100
4. Tepkide bulunma süresinin beklenmesi	%100	%100	%100	%100
5. Fiziksel yönlendirme ve model olmanın kullanılması	%100	%100	%100	%100
6. Pekiştirme	%100	%100	%100	%100

3.9.3. Sosyal geçerlik verilerinin toplanması

El yıkama becerisi öğretimi sürecinde elde edilen sonuçların zihin engelli öğrenciler açısından önemini belirlemek için deneklerin anneleri ve eğitim aldıkları öğretmenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Uygulama süreci sona erdikten sonra araştırmanın başlama düzeyi ve son öğretim oturumundaki video görüntüleri annelere ve öğretmenlere izletilmiştir. Videolara ilişkin annelerin ve öğretmenlerin görüşleri alınmıştır.

Sosyal geçerlik verilerini toplamak amacıyla anneler ve öğretmenler için farklı sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmıştır. Anneler için hazırlanan geçerlik soruları Ek-8’de, öğretmenler için hazırlanan sorular Ek-7’dedir.

3.10. Verilerin Analizi

Bu bölümde etkililik, eğilim, etki büyüklüğü, genelleme ve sosyal geçerlik verilerinin analizi yer almaktadır.

3.10.1. Etkililik verilerinin analizi

Araştırmada zihin engelli çocuklara el yıkama becerisinin şarkı yoluyla öğretilmesinin etkililiğini belirlemek amacıyla etkililik verisi toplanmıştır. Deneklerin şarkı yoluyla yapılan öğretime verdikleri tepkiler kayıt edilmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler grafiksel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Hazırlanan grafikte ‘‘x’’yatay ekseninde yapılan oturum sayıları, ‘‘y’’dikey ekseninde bağımlı değişkenin sayısal olarak değeri yer almaktadır.

3.10.2. Eğim analizi

Verilerde gözlenen sistematik ve kararlı artış ya da azalmaya eğilim denir. Bir evredeki veri noktalarının değişkenliğini incelemek üzere çizilen ilerleme çizgisi ile belirlenir. Değişkenlik veri noktalarının grafik üzerindeki çıkışlarıyla belirlenir. Değişkenlik ne denli azsa kararlılık o denli yüksektir. Değişkenliğin fazla olması; hedef davranışın iyi tanımlanmış olmasına, gözlem sürelerinin iyi seçilmemiş olmasına, gözlemcinin yetersizliğine bağlı olabilir (Tekin-İftar, 2011).

Bu araştırmadaki ilerleme çizgi grafiğini çizmek için her bir denek için deneklerin başlama düzeylerinin, uygulama oturumlarının ve deneklerin uygulama oturumlarına ilişkin doğru tepki yüzdelerinin yer aldığı grafikler çizilmiştir. İlerleme çizgisi çizilirken önce bir evredeki veri noktaları sayıldıktan sonra orta veri noktasından y eksenine paralel bir çizgi çizilmiştir. Paralel çizginin sağında ve solunda kalan her iki yarının da orta noktalarından çizgi çizilmiştir. Grafikte yer alan her iki yarının da orta noktaları yani medyanları bulunarak x eksenine küçük bir çizgi çizilmiştir. Aynı işlem her iki yarı için bir kez daha tekrarlanmıştır. Her iki yarıda belirlenen kesişme noktaları birleştirilerek x eksenine paralel bir ilerleme çizgisi adı verilen bir çizgi çizilmiştir. Her bir deneğe ilişkin verilerin eğimini gösteren ilerleme çizgisi grafiği, Şekil 4-3, Şekil 4-4, Şekil 4-5 ve Şekil 4-6'da verilmiştir.

3.10.3. Etki büyüklüğü veri analizleri

Etki büyüklüğü formülleri temelde grup desenlerine göre, yani belli istatistiksel varsayımları kabul eden analizlerle sonuçları hesaplanan çalışma desenlerine göre üretilmiştir. Buna ek olarak grup desenleri kontrol ve test gruplarını içermektedir ve etki büyüklüğü hesaplamalarının temelini bu iki farklı grup oluşturmaktadır. Fakat tek denekli çalışmalar hem istatistiksel varsayımları hem de geleneksel test ve kontrol gruplarını içermezler. Çalışmanın etkililiğine karar vermek için karşılaştırma, başlangıç düzeyi ve sağıltım aşamaları arasında yapılmaktadır (Karasu, 2011) Bu araştırmada etki büyüklüğü her bir denek için; önce deneğin izleme oturumları ortalaması (A2) , daha

sonra başlama düzeyi oturumları ortalaması(A_1) alınmıştır. Sonraki adımda deneğin tüm uygulama oturumlarındaki başarı ortalaması (standart sapması) (S) hesaplanmıştır. ' $A_2 - A_1 / S$ ' formülü uygulanarak etki büyüklüğü hesaplanmıştır. Daha sonra ortalama etki büyüklüğüne ulaşmak için üç deneğin etki büyüklüklerinin ortalaması hesaplanarak ortalama etki büyüklüğü verisine ulaşılmıştır.

3.10.4. Genelleme verilerinin analizi

Uygulama sonunda elde edilen genelleme verileri, ön test-son test modeliyle sütun grafiği üzerinde gösterilerek analiz edilmiştir. Analiz edilen grafikte ''x''yatay ekseninde bağımlı değişkene ait genelleme verileri, ''y''dikey ekseninde bağımlı değişkene ait genelleme oturumlarında elde edilen doğru tepki yüzdeleri gösterilmiştir.

Genelleme analizine ait veriler Şekil 4-7'de gösterilmiştir.

3.10.5. Sosyal geçerlik verilerinin analizi

Sosyal geçerlik verilerinin belirlenmesinde uygulamacı tarafından hazırlanmış yarı yapılandırmacı görüşme formu ile ailelerle ve öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen sonuçlar betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırmada görüşme formu ile elde edilen bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır.

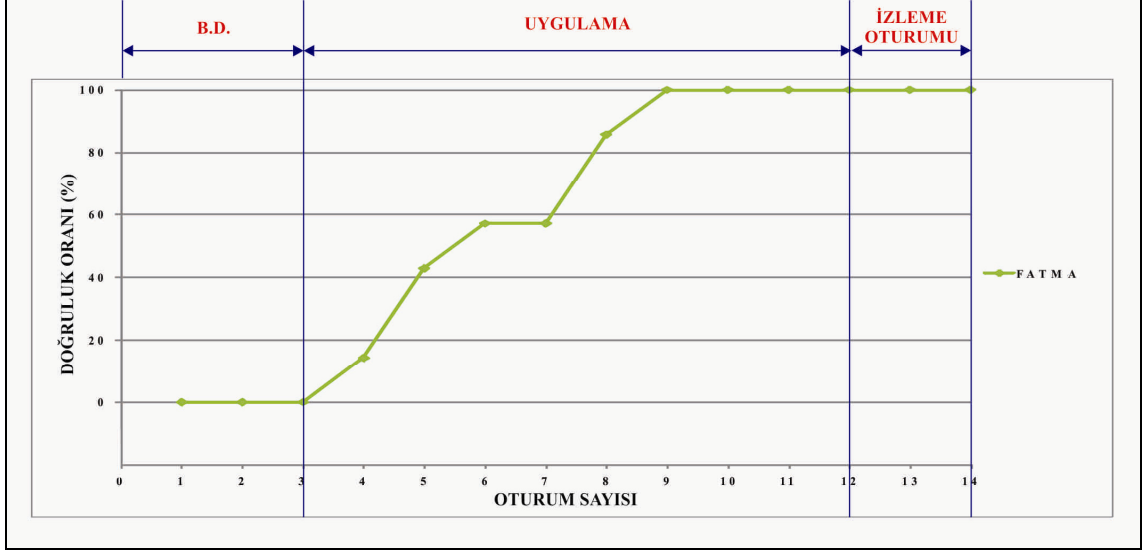
BÖLÜM IV

4. Bulgular

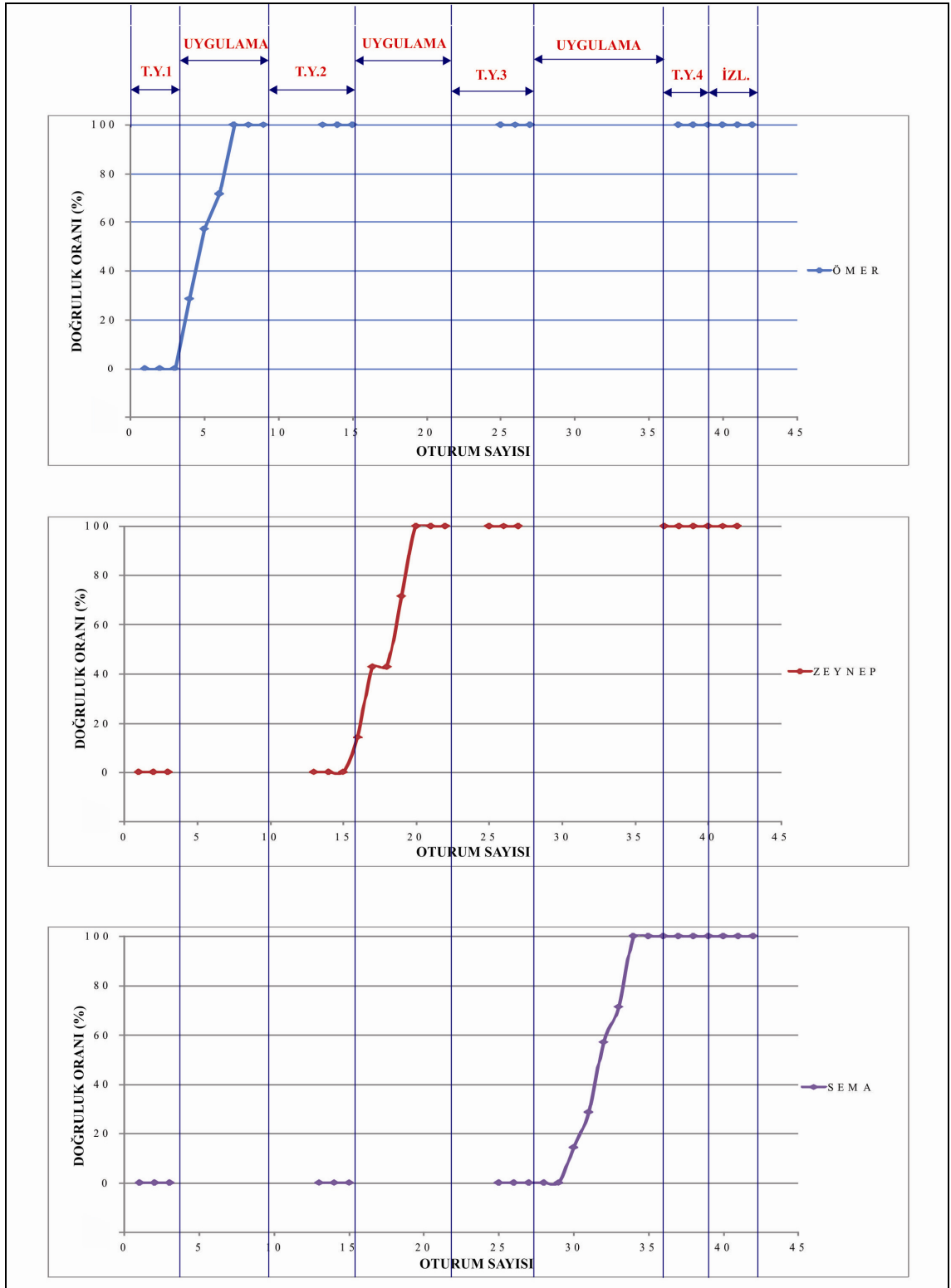
Bu bölümde araştırmaya katılan zihin engelli öğrencilerin el yıkama becerisini kazanma ve sürdürme düzeyine ilişkin bulgulara, verilerin kararlılığına ilişkin bulgulara, ilerleme çizgisi grafiklerine ilişkin bulgulara, el yıkama becerisini farklı ortama genelleme düzeyine ilişkin bulgulara, sosyal geçerlik bulgularına ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. El Yıkama Becerisini Kazanma ve Sürdürme Düzeyine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan üç deneğin ve pilot çalışma yapılan deneğin şarkı yoluyla öğretim programına göre hazırlanmış el yıkama becerisinin öğretimi sonucundaki kazanımlarına ve sürdürmelerine ilişkin bulgular Şekil 4-1 ve Şekil 4-2’de gösterilmiştir. Şekil 4-2’de her bir denek için 1 adet olmak üzere, toplam 3 adet grafik bulunmaktadır. Şekil 4-2 oluşturulurken birinci, ikinci ve üçüncü deneğin başlama düzeyleri, öğretim süreci, yoklama ve izleme verilerine yer verilmiştir. Şekil 4-1’de ise pilot çalışma yapılan deneğe ait başlama düzeyi, öğretim süreci ve izleme verilerinin yer aldığı grafiğe yer verilmiştir.

Şekil 4-1. Fatma'nın başlama düzeyi, uygulama ve izleme oturumları yüzdeleri

Şekil 4-2. Deneklerin uygulama ve izleme oturumlarındaki doğru tepki yüzdeleri.

4.1.1. Fatma'nın el yıkama becerisini kazanma ve sürdürme düzeyine ilişkin bulgular

Fatma'nın el yıkama becerisini kazanma düzeyine ilişkin yoklama, uygulama ve izleme evlerinde gösterdiği doğru tepki yüzdeleri Şekil 4-1'deki grafikte gösterilmektedir. Grafikte görüldüğü gibi, Fatma'nın başlama düzeyinde el yıkama becerisini %0 düzeyinde gerçekleştirmiştir. Araştırmanın öğretim aşamasında Fatma'nın el yıkama becerisine ilişkin doğru tepki yüzdesi %17 ile %100 arasında değişiklik gösterip ortalama %70 olarak belirlenmiştir. Fatma 6., 7., ve 8. öğretim oturumlarında %100 doğru tepkide bulunmuş ve ölçütü karşılamıştır. Kararlı veri elde edilmesi nedeniyle yedinci oturumun sonunda öğretim sonlandırılmıştır. İzleme verilerine ait bulgulara ise, öğretim oturumları bittikten sonraki devam eden günlerde Fatma %100 düzeyinde doğru tepkide bulunmuştur. Uygulamaya ilişkin bir aksaklık ya da problem yaşanmamıştır.

4.1.2. Ömer'in el yıkama becerisini kazanma ve sürdürme düzeyine ilişkin bulgular

Ömer'in el yıkama becerisini kazanma düzeyine ilişkin yoklama, uygulama ve izleme evlerinde gösterdiği doğru tepki yüzdeleri Şekil 4-2'deki grafikte gösterilmektedir. Grafikte görüldüğü gibi, Ömer'in başlama düzeyi evresinde (birinci toplu yoklama) el yıkama becerisini %0 düzeyinde gerçekleştirmiştir. Üç tane başlama düzeyi oturumunda kararlı veri elde edildikten sonra el yıkama becerisinin öğretimine geçilmiştir. Araştırmanın öğretim aşamasında Ömer'in el yıkama becerisine ilişkin doğru tepki yüzdesi %29 ile %100 arasında değişiklik gösterip ortalama %76 olarak belirlenmiştir. Ömer 4., 5. ve 6. Öğretim oturumlarında %100 doğru tepkide bulunmuş ve ölçütü karşılamıştır. Kararlı veri elde edilmesi nedeniyle altıncı oturumun sonunda öğretim sonlandırılmıştır. El yıkama becerisi öğretim oturumlarından sonra gerçekleştirilen ikinci, üçüncü ve dördüncü toplu yoklama oturumlarında, Ömer %100 doğru tepki göstermiştir. İzleme verilerine ait bulgulara ise, öğretim oturumları bittikten sonraki devam eden günlerde Ömer %100 düzeyinde doğru tepkide bulunmuştur.

4.1.3. Zeynep'in el yıkama becerisini kazanma ve sürdürme düzeyine ilişkin bulgular

Zeynep'in el yıkama becerisini kazanma düzeyine ilişkin yoklama, uygulama ve izleme evlerinde gösterdiği doğru tepki yüzdeleri Şekil 4-2'deki grafikte gösterilmektedir. Grafikte görüldüğü gibi, Zeynep'in başlama düzeyi evresinde (birinci toplu yoklama) ve ikinci toplu yoklama oturumunda el yıkama becerisini %0 düzeyinde gerçekleştirmiştir. Üç tane başlama düzeyi oturumunda kararlı veri elde edildikten ve ikinci toplu yoklama oturumunda sonra el yıkama becerisinin öğretime geçilmiştir. Araştırmanın öğretim aşamasında Zeynep'in el yıkama becerisine ilişkin doğru tepki yüzdesi % 14 ile % 100 arasında değişiklik gösterip ortalama %67 olarak belirlenmiştir. Zeynep 5., 6. ve 7. Öğretim oturumlarında %100 doğru tepkide bulunmuş ve ölçütü karşılamıştır. Kararlı veri elde edilmesi nedeniyle yedinci oturumun sonunda öğretim sonlandırılmıştır. El yıkama becerisi öğretim oturumlarından sonra gerçekleştirilen üçüncü ve dördüncü toplu yoklama oturumlarında, %100 doğru tepki göstermiştir. İzleme verilerine ait bulgulara ise, öğretim oturumları bittikten sonraki devam eden günlerde Zeynep %100 düzeyinde doğru tepkide bulunmuştur.

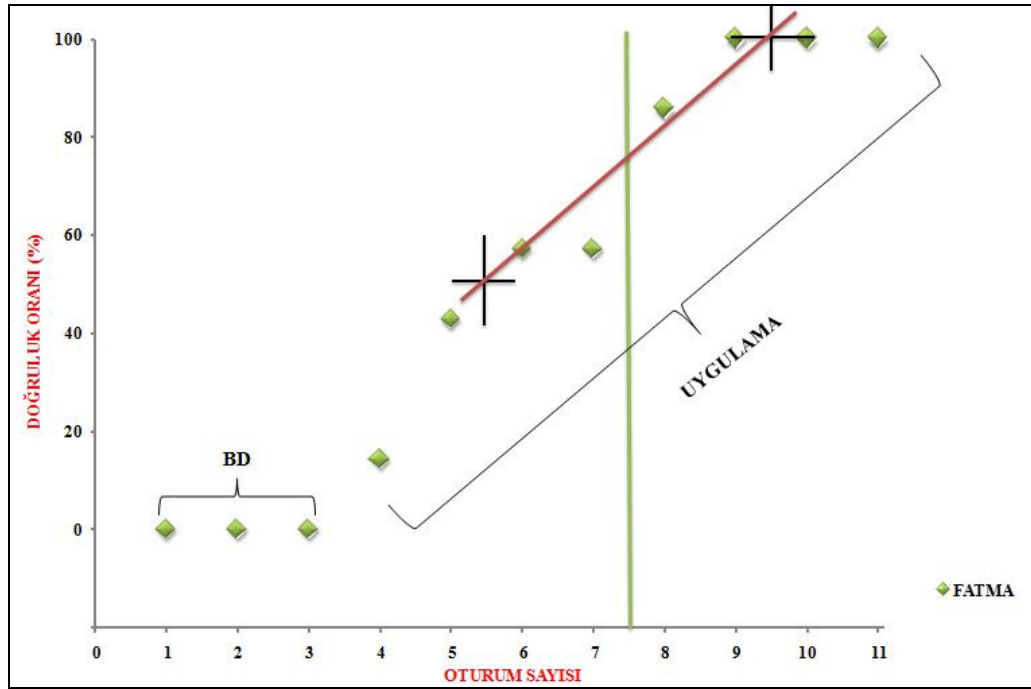
4.1.4. Sema'nın el yıkama becerisini kazanma ve sürdürme düzeyine ilişkin bulgular

Sema'nın el yıkama becerisini kazanma düzeyine ilişkin yoklama, uygulama ve izleme evlerinde gösterdiği doğru tepki yüzdeleri Şekil 4-2'deki grafikte gösterilmektedir. Grafikte görüldüğü gibi, Sema'nın başlama düzeyi evresinde (birinci toplu yoklama), ikinci ve üçüncü toplu yoklama oturumunda el yıkama becerisini %0 düzeyinde gerçekleştirmiştir. Üç tane başlama düzeyi oturumunda kararlı veri elde edildikten, ikinci ve üçüncü toplu yoklama oturumunda sonra el yıkama becerisinin öğretime geçilmiştir. Araştırmanın öğretim aşamasında Sema'nın el yıkama becerisine ilişkin doğru tepki yüzdesi %0 ile %100 arasında değişiklik gösterip ortalama %52 olarak belirlenmiştir. Sema 7., 8. ve 9. Öğretim oturumlarında %100 doğru tepkide bulunmuş ve ölçütü karşılamıştır. Kararlı veri elde edilmesi nedeniyle dokuzuncu oturumun sonunda öğretim sonlandırılmıştır. El yıkama becerisi öğretim oturumlarından sonra gerçekleştirilen dördüncü toplu yoklama oturumunda, %100

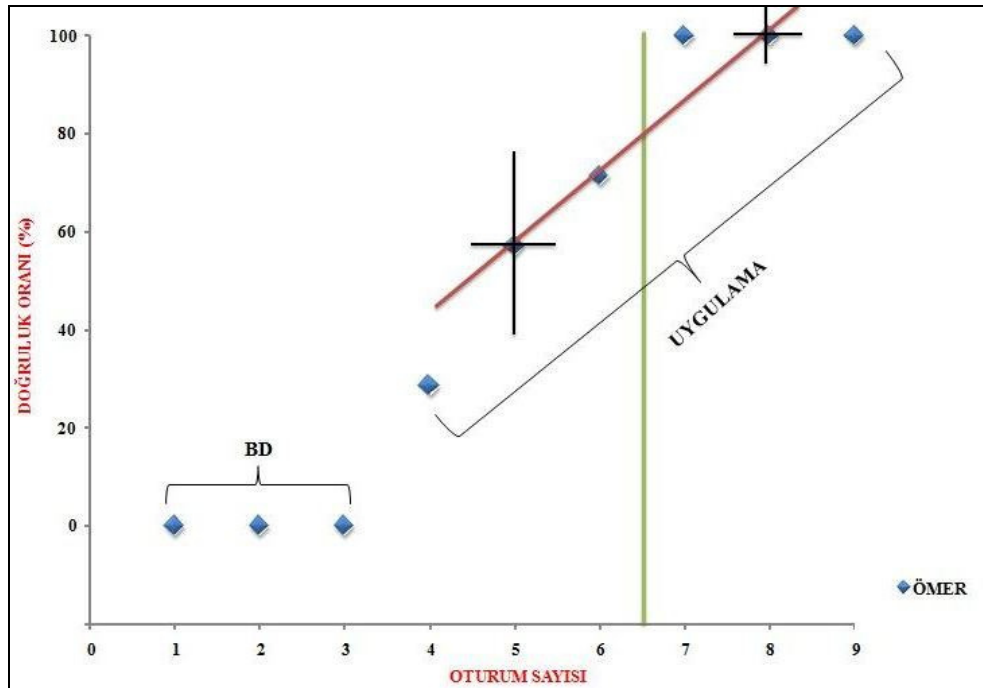
doğru tepki göstermiştir. İzleme verilerine ait bulgulara ise, öğretim oturumları bittikten sonraki devam eden günlerde Sema %100 düzeyinde doğru tepkide bulunmuştur.

4.2. İlerleme Çizgisi Verilerinin Analizi

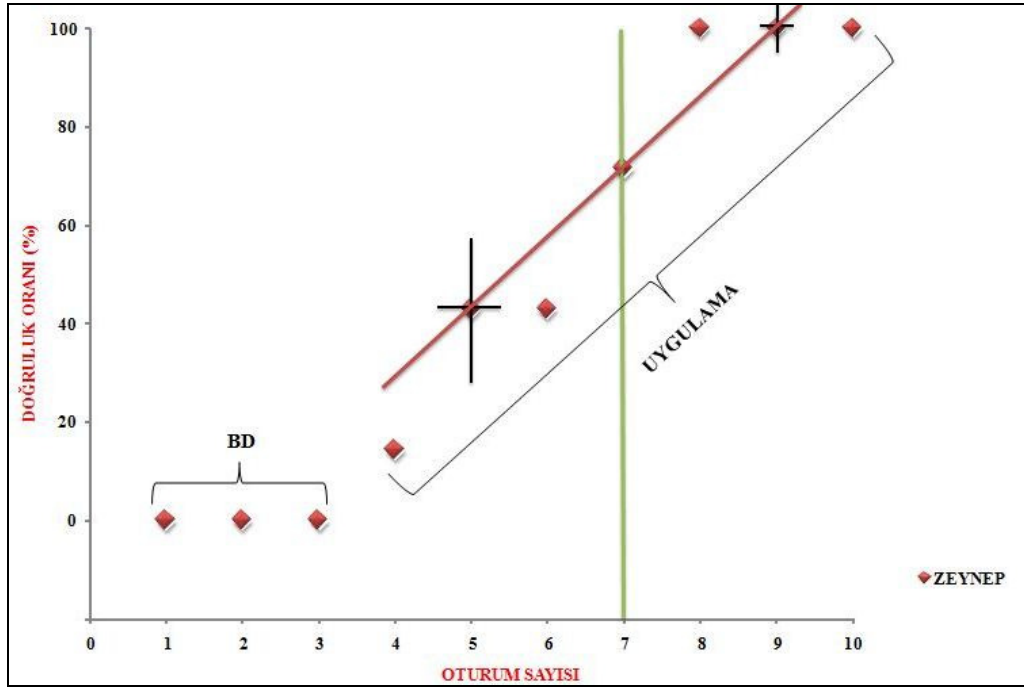
Her bir deneğe ilişkin ilerleme çizgisi grafikleri Şekil 4-3, Şekil 4-4, Şekil 4-5 ve Şekil 4-6'da verilmiştir. Fatma'nın ilerleme çizgisi grafiğindeki değişkenlik %80, Ömer'in ilerleme çizgisi grafiğindeki değişkenlik %50 oranındadır. Sema'nın ilerleme çizgisi grafiğindeki ise değişkenlik oranı %95 oranındadır. Zeynep'in ilerleme çizgisi grafiğindeki değişkenlik %60 oranındadır.

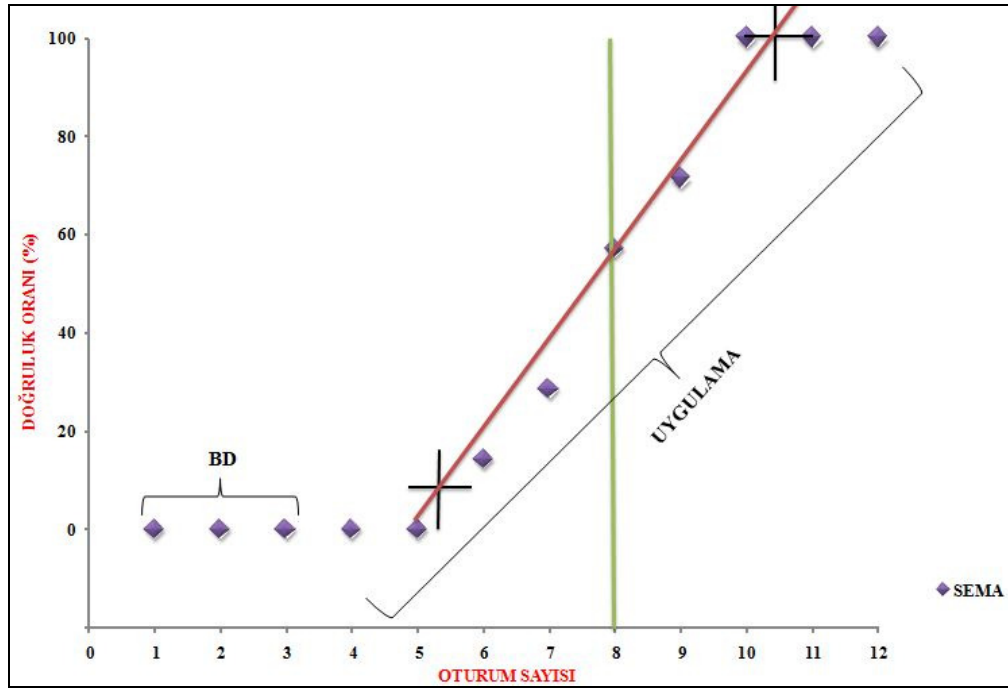
Şekil 4-3. Fatma'nın ilerleme çizgisi (eğim) grafiği

Şekil 4-4. Ömer'in ilerleme çizgisi (eğim) grafiği

Şekil 4-5. Zeynep'in ilerleme çizgisi (eğim) grafiği

Şekil 4-6. Sema'nın ilerleme çizgisi (eğim) grafiği

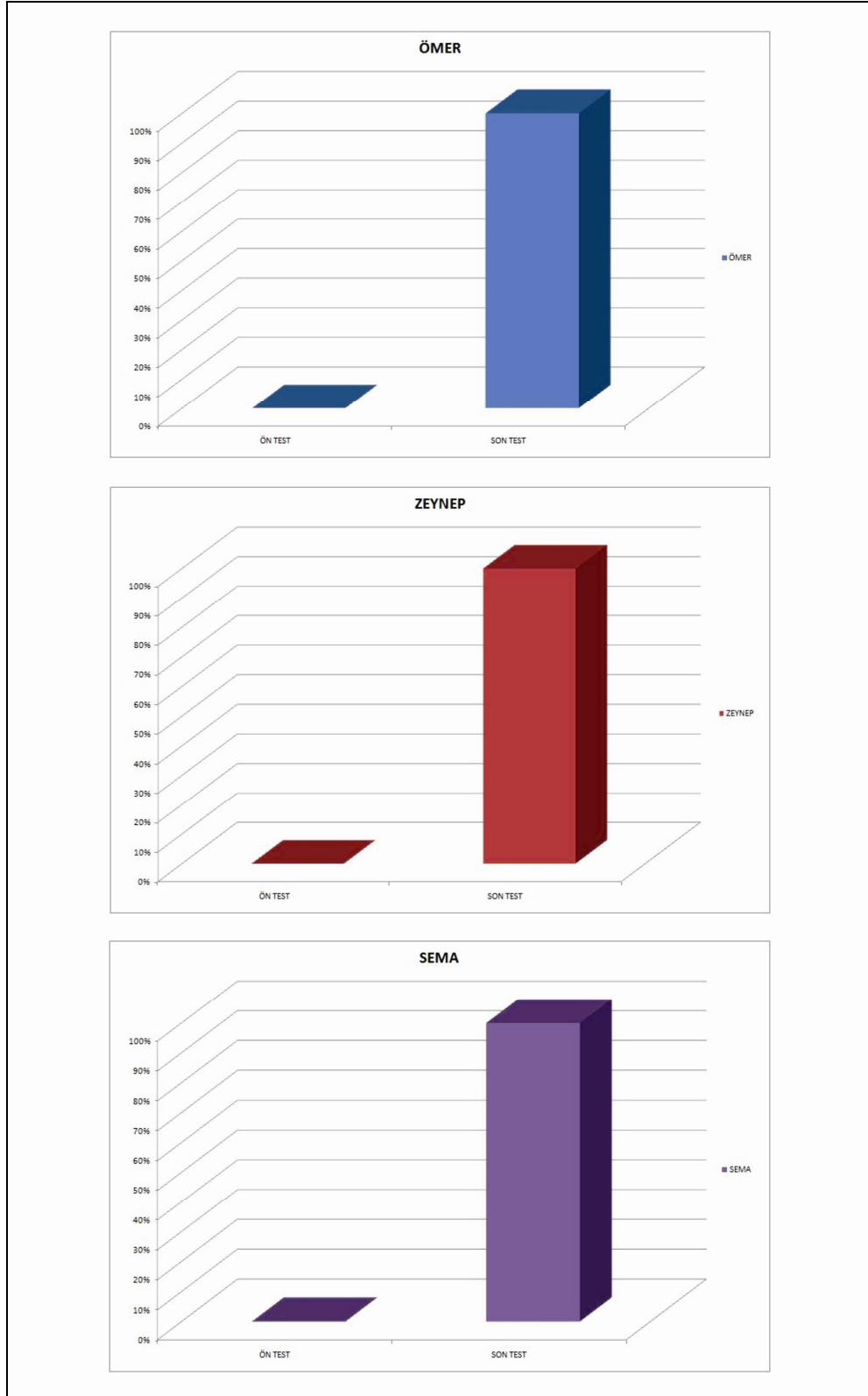
4.3. Etki Büyüklüğü Analiz Bulguları

Birinci denek Ömer'in tüm oturumlarına ilişkin etki büyüklüğü 2.2, ikinci denek Zeynep'in oturumlarına ilişkin etki büyüklüğü 2.12 son denek Sema'nın oturumlarına ilişkin etki büyüklüğü 2.12 olarak hesaplanmıştır. Üç deneğe ilişkin ortalama etki büyüklüğü verisi ise 2.1 olarak hesaplanmıştır.

4.4. El yıkama Becerisini Farklı Ortama Genelleme Düzeyine İlişkin Bulgular

Deneklerin el yıkama becerisini farklı ortama göre genelleme düzeylerine bağlı olarak gösterdikleri doğru tepki yüzdeleri Şekil 4-7'de yer alan grafikte gösterilmektedir.

Araştırmanın ön test genelleme bulguları her bir öğrenci için öğretim oturumu başlatılmadan önce, son test genelleme bulguları ise öğretim oturumu bittikten sonra gerçekleştirilen toplu yoklama oturumlarından iki hafta sonra düzenlenen genelleme yoklama oturumlarında toplanmıştır. Araştırmada genelleme oturumları çalışması ortamlar arası yapılmıştır. Bu genelleme çalışması öğrencilere el yıkama becerisinin yoklama ve öğretim oturumlarının uygulandığı lavabo dışında aynı binada bulunan başka bir lavabonun olduğu ortamda gerçekleştirilmiştir. Tüm denekler ön test oturumlarında el yıkama becerisini farklı ortama genellemede %0 düzeyinde tepkide bulunurken, son test oturumunda %100 düzeyinde tepkide bulunmuşlardır.

Şekil 4-7. Deneklerin genelleme oturumlarındaki doğru tepki yüzdeleri

4.5. Sosyal Geçerlik Bulguları

Araştırmanın sosyal geçerlik bulguları annelerle ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerden oluşmaktadır.

4.5.1. Annelerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular

Araştırmanın sosyal geçerlik çalışması için annelerle yapılan görüşmelerde araştırmaya katılan deneklerin annelerine araştırmayla ilgili görüşleri sorulmuş ve her anneden yanıt alınmıştır.

Araştırmayla ilgili Ömer'in annesi el yıkama becerisini şarkı ile çalışmaya başladığından beri Ömer'in el yıkaya daha istekli olduğunu, eskiden el yıkamak için yardım istediğini ama çalışma sürecinde kendi başına el yıkamayı denediğini belirtmiştir. Zeynep'in annesi el yıkama becerisiyle ilgili Zeynep'te olumlu gelişmelerin olduğunu yanında Zeynep'in el yıkaması gereken zamanları da daha iyi ayırt etmeye başladığı bilgisini vermiştir. Sema'nın annesi “*Sema şarkıları ve müziği ne kadar çok severse, su ile uğraşmaktan bir o kadar hoşlanmazdı. Fakat bu çalışma sürecinde bir gün kendi kendine el yıkama becerisinin şarkısını söyleyerek ellerini yıkamaya başladı ve çok şaşırdım. Kafamda şarkıyı ve müziği kullanarak diğer becerileri de Sema'ya öğretebileceğim düşüncesi oluştu*” demiştir. Her bir anne öğrencilerin el yıkama becerisini kazanmalarına ilişkin mutlu olduklarını belirtmiş ve çalışmanın faydalı olduğu düşüncesinde hemfikir olmuşlardır.

4.5.2. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular

Öğretmenlere el yıkama becerisinin şarkı yoluyla öğretilmesi konusundaki düşünceleri sorulmuştur. Araştırmaya katılan deneklerin öğretmenleri müziğin ve şarkıların öğrencilerin öğrenme, rahatlama ve farklı deneyimler kazanma üzerinde büyük etkisi olduğunu konusunda hemfikir olmuşlardır. Bunun yanında şarkı yoluyla öğretimin öğrencilerin dikkatlerini daha kolay çekeceğini ve öğretimde kolaylık

sağlayacağını belirtmişlerdir.

Araştırmanın denekler üzerindeki etkileri hakkında öğretmenlerin görüşü alınmıştır. Ömer'in öğretmeni "*Ömer artık el yıkayacağı zaman benim yardımımı istemedi kendi başına el yıkamaya başlıyor. Bu olumlu değişim hemen göze çarpıyor*" dedi. Zeynep'in öğretmeni "*El yıkama becerisi çalışmanızdan sonra ondan ellerini yıkamasını istediğimde rahatlıkla beceri sırasını karıştırmadan ellerini yıkayabiliyor*" demiştir. Sema'nın öğretmeni ise "*Sema eskiden suyu sevmezdi fakat mevzu bahis şarkı ile birlikte el yıkama olunca beni bu konuda çok şaşırttı ve çalışmanızın bitmesine yakın olan günlerden birinde henüz ben yönerge vermeden kazağının kolunu sıyrarak el yıkamaya başladı. Böyle bir çalışma yaptığınız için çok mutlu oldum*" demiştir.

BÖLÜM V

5. Tartışma Ve Öneriler

Bu bölümde araştırma sonuçları diğer yapılmış benzer araştırmaların sonuçları ile karşılaştırılmış ve sonuçlar farklı araştırma bulgularıyla desteklenmiştir. Ayrıca öneriler başlığı altında uygulamaya yönelik ve ileride yapılacak araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma

Bu araştırmanın amacı el yıkama becerisi öğretim programı hazırlanarak ve hazırlanan bu programdan yola çıkılarak oluşturulmuş şarkının söz konusu öz bakım becerisinin öğretiminde etkisinin olup olmadığının değerlendirilmesidir. Bu nedenle, şarkı yoluyla yapılan öğretimin deneklerin el yıkama becerisindeki gösterdikleri değişiklikler üstündeki etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. El yıkama becerisine ilişkin öğretim sonlandırıldıktan sonraki takip eden zamanda bu becerinin kalıcılığı ve başka ortamlarda genellenme düzeyi incelenmiştir. Bunun yanında araştırmaya katılan deneklerin annelerinin ve öğretmenlerinin araştırmayla ilgili görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Öğrencilere öz bakım becerilerinin etkin şekilde öğretilmesi için bazı genel stratejiler vardır. Bunlardan birincisi genel davranışları eğitim fırsatına dönüştürmedir. Öğrencinin günlük yaşam içerisinde uğraştığı herhangi bir işten yola çıkarak bunu onun için öğretim fırsatına dönüştürmek öğrenci için öğretimin etkili hale getirilmesidir. Diğer bir strateji ise gerçek nesnelerle yaşına uygun fonksiyonel faaliyetler içinde öğretilmesi öğrencinin öğretilen öz bakım bilgisini genellemesine yardımcı olur. Başka

önemli bir strateji becerinin nasıl yapılacağı, hangi basamağın doğru yapıldığı, hangi basamağın daha zor olduğunun not alınması ve beceriyi öğretenlere bu konularda tavsiye verilmesidir. Başka bir strateji öğretilecek becerinin beceri analizinin yapılmasıdır. Fiziksel yardım kullanılması, tutarlı davranmak, öğrenciye geri dönüt verilmesi, acele etmeden sabırlı olmak, uzun zaman alsa bile öğrenciye beceriyi kendi başına yapması için zaman tanımak, öğretilebilir anları kaçırmamak, bir yöntem işe yaramıyorsa işe yarayan yöntemi bulana kadar diğer yöntemleri denemek ve rutinleri tutarlı olarak kullanmak diğer stratejilerdir (Bailey ve Wolery, 1984). Ferrell (1985) ise uygun planlamalarda öğrencilerin öz bakım becerilerini öğrenmeleri için bu tip düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Yapılan araştırmalarla bu ve benzeri stratejilerle öğrencilerin öz bakım becerilerini öğrenebileceklerinin görüldüğünü söylemiştir.

Bu araştırma da ise öz bakım becerilerinin öğretimi için farklı bir öğretim düzenlemesi yapılmış ve öğretim yöntemi şarkı yoluyla öğretim ile desenlenmiştir. Araştırmanın başarılı olmasındaki etken öğretim basamaklarını bir öğreticinin sözel olarak anlatması ve öğrenciye uygulatması yerine, becerilerin şarkı sözleri ile müzik eşliğinde öğrenciye uygulatılarak öğretilmesidir. Böylece becerinin her bir basamağı ve şarkı sözleri melodik olarak öğrencinin hafızasında daha kolay yer etmektedir. Bunun sonucunda öğrenciler beceriyi öğrenmek için herhangi bir uygulatıcıya bağımlı olmamaktadır.

Araştırmanın ilk bulgusu incelendiğinde, şarkı yoluyla öğretim yönteminin zihin engelli bireylerin öz bakım becerisini kazanmalarında etkili olduğu görülmektedir. El edilen bu bulgular müziğin bir öğretim aracı olarak kullanıldığı ve öğrencilere dil becerileri, sosyal ve duygusal beceriler, konsantrasyon, akademik başarı ve matematik alanlarının kazandırılmasıyla ilgili yapılan araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir (Günay, 1978; Özdemir, 1985; Dikici, 2002; Kurt, 2006; Dinçer, 2008). Alan yazına baktığımızda zihin engelli bireylere sosyal beceri, komut izleme, dinleme, sosyal duyarlılık ve akademik becerilerin öğretilmesinde müziğin bir yöntem ve bir araç olarak kullanıldığı araştırmaların (Değirmenci, 1993; ; Artan, 2001; Öner, 2006; Çadır,

2008) sonucunda müziğin zihin engelli bireylerin eğitiminde pozitif yönde etkili bir yöntem olduğu ve zihin engelli bireylerin öğretilen becerileri öğrenme düzeylerinde artış olduğu saptanmıştır. Bu açıdan araştırmamızın sonucuyla paralellik göstermektedir. Bu sonuçlar araştırmada elde edilen sosyal geçerlik sonuçları ile de desteklenmektedir.

Alan yazında yapılan araştırmalar incelendiğinde otizmli bireyler üzerinde ve zihin engelli bireyler üzerinde müziğin olumlu etkileri olduğu görülmüştür. (Berrakçay, 2008; Gürlük, 1998; Havlat, 2006; Kern, Wolery ve Aldridge, 2006; Özçevik, 2007; Reitman, 2005; Yu Kuan Chiang, 2008) Yapılan bu araştırmada ise deneklere becerileri basamaklarının melodik olarak şarkı yoluyla öğretilmesi, becerinin her bir aşamasını sesli olarak dinlemesi, beceriyi yaparken sözlü olarak ifade etmeye çalışması gibi aşamaların yer aldığı işitsel bir uygulama olmuştur.

Öz bakım becerilerinden temizlik becerileri; el yıkama, diş fırçalama; giyinme becerileri; kazak giyme, düğme ilikleme gibi beceriler engelli bireylerin günlük yaşamlarında en sık karşılaştıkları becerilerdendir (Varol, 2005; Özyürek, 1983). Bu araştırma için belirlenen el yıkama becerisi zihin engelli bireylerin günlük yaşamlarında en çok karşılaştıkları öz bakım becerileri dikkate alınarak seçilmiş ve araştırmanın bulguları deneklerin seçilen öz bakım becerisini hangi durumlarda kullanmaları gerektiğini anlamalarını oldukça kolaylaştırdığını göstermektedir. Bu sonuç araştırmanın sosyal geçerlik bulguları ile de desteklenmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulardan biri de el yıkama becerisinin öğretimi sırasında deneklerin verdiği doğru tepki yüzde artışının öğretim sona erdikten sonra gerçekleştirilen toplu yoklama ve izleme oturumlarında da korunmuş olmasıdır. Bu artış, genelleme oturumu ile farklı ortamlara da genellenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular öz bakım becerilerinin öğretiminin yapıldığı diğer araştırmaların bulguları ile tutarlık göstermektedir (Atmaca Karataş, 1996; Obiozor, 2010; Özen, Acar, Tavlar ve Çetin, 2002).

Araştırmada Ömer için ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleştirilen oturum sayısı 4, Zeynep için 5, Sema için ise 7 olarak belirlenmiştir. Bu durum aynı zamanda araştırmada ölçüte ulaşmak için gerçekleştirilen oturum sayıları açısından denekler arası belirgin farklılık bulunmadığını göstermektedir.

Yapılan bu araştırma ve önceki araştırmalar göz önünde bulundurularak araştırmadan belli sonuçlar çıkarılabilir. Zihin engelli bireylerin el yıkama, tuvalet giyinme gibi günlük yaşamı etkileyen becerilerinde yaşadıkları sıkıntılar öz bakım becerilerindeki sınırlılık ve başkalarına bağımlılık düzeyleriyle ilgilidir (Alwell ve Cobb, 2006). Yapılan araştırmalar zihin engelli bireylerin yetersizlik duyduğu öz bakım becerisinin öğretimi alanıyla ilgili çalışmaların farklı düzenlemeler ile yapılması gerektiğini ortaya koymuştur (Petrie, 2010). Zihin engelli bireylerin öz bakım becerilerini şarkı yoluyla kazanımını hedefleyen bu araştırmanın bulguları incelendiğinde, bu araştırmanın çalışmaya katılan deneklere katkı sağladığı düşünülebilir. Alan yazına bakıldığında zihin engelli çocuklara öz bakım becerilerinin şarkı yoluyla öğretilmesine dayalı çalışmalara rastlanamamıştır. Zihin engelli çocuklarla ilgili olarak uluslar arası alan yazında öz bakım becerilerinin farklı tekniklerle öğretilmesiyle ilgili pek çok çalışmalara rastlanmasına karşın Türkiye’de ise sınırlı sayıda araştırmalara rastlanmıştır. Bu nedenle araştırmanın, yapılan literatür taramaları sonucu öz bakım becerilerinin şarkı yoluyla öğretilmesine ilişkin ülkemizdeki ilk araştırma olduğu ve yeni araştırmalara model olacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırmanın sosyal geçerlik bulguları incelendiğinde el yıkama becerisinin şarkı yoluyla öğretilmesinin zihin engelli bireylerin eğitmenlerine ve ailelerine katkı sağladığı belirlenmiştir.

5.2. Öneriler

Bu araştırma sonucunda uygulamaya yönelik öneriler ve ileride bu konuyla ilgili yapılacak araştırmalara yönelik öneriler belirlenmiştir.

5.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler

- Zihin engelli bireylere akademik becerilerin öğretiminde şarkı yoluyla desteklenmiş öğretim programının kullanılabilineceği,
- Sosyal becerilerin öğretiminde şarkı yoluyla desteklenmiş öğretim programının kullanılabilineceği,
- Şarkı yoluyla öğretim yönteminin el yıkama becerisi dışında farklı becerilerin öğretiminde de kullanılabilineceği,
- El yıkama becerisinin farklı yöntem ve tekniklerle de çalışılabilineceği önerilir.

5.2.2. İleride yapılacak araştırmalara yönelik öneriler

- Zihin engelli bireylere belirlenen bir öz bakım becerisinin öğretilmesinde şarkı yoluyla öğretim yönteminin ve diğer öğretim yöntemlerinin karşılaştırılması,
- Otizmi olan bireylere akademik becerilerin öğretiminde şarkı yoluyla desteklenmiş öğretim programının kullanılabilineceği,
- Zihin engelli bireylerin ve otizm tanısı almış bireylerin şarkı yoluyla öğretim yöntemi kullanılarak öğretilen beceriyi öğrenme düzeylerinin karşılaştırılması,

KAYNAKÇA

- AAMR (1992). *American Association on Mental Retardation*. Amerikan Zeka Geriliği Derneği.
- AAMR (2002). *American Association on Mental Retardation*. Amerikan Zeka Geriliği Derneği.
- Alwell, M. & Cobb, B. (2006). *Teaching Functional Life Skills To Youth With Disabilities*. Appalachian State University, Colarado State University, erişim tarihi: 15.11.2011, <http://www.nsttac.org>.
- Artan, İ. (2001). Engelli Çocukların Eğitiminde Etkili Bir Teknik: Müzik. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (2), 43-55.
- Ataman, A. (Ed.). (2003). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. Ankara: gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Atmaca Karataş, İ. (1996). *Zihin Engelli Çocuklara Yemek Pişirme Becerilerinin Kazandırılmasında Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyalinin Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Gazi Üniversitesi.
- Bailey, D. & Wolery, M. (1984). *Teaching infants and preschoolers with handicaps*. Columbus, OH: Merrill Publishing Co.
- Berrakçay, O. (2008). *Müziğin Bir Yaygın Gelişimsel Bozukluk Olan Otizmde Ortaya Çıkan Problemlili Davranışlar Üzerindeki Etkisi: Ritm Uygulaması Çerçevesinde 4 Örnek Olay*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Bryant, B.R. & Deutsch-Smith D. (2008). *Teaching Students with Special Needs in*

Inclusive Classrooms. USA: Pearson Education.

Cavkaytar, A. ve Şabanova, N. (2007). Zihin Engelli Çocuklara Öz bakım ve Ev İçi Becerilerinin Yardımcı Öğretmenler Tarafından Öğretiminin Etkililiği. *Eurasian Journal of Education Research*. Sayı:27, 43-57.

Çadır, D. (2008). *Zihin Engelli Öğrenciler için Müzik Terapi Yöntemine Göre Hazırlanan Sosyal Beceri Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çilden, Ş. (2001). Müzik, Çocuk Gelişimi ve Öğrenme. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 1-8.

Çiftçi Tekinarslan, İ. (2008). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. H. İ. Diken, (Ed), *Tarihsel süreç açısından bakıldığında içinde* (137). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çoban, A. (2005). *Müzik Terapi*. (1.Baskı) İstanbul: Timaş Yayınları.

Çuhadar, S. (2002). *Zihin Engelli Öğrencilere Yemek Yeme Becerilerinin Kazandırılmasında ve Sürekliliğinde Amaçların Tüm Beceri ve İleri Zincirleme Yaklaşımlarına Göre Düzenlenmesi ile Yapılan Öğretimin Etkililiği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Gazi Üniversitesi.

Değirmenci, Z. (1993). *Zihinsel Özürlü Çocukların Komutları İzleme Becerisinin Gelişiminde Müziğin Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demir, H. (1996). *Zihin Engelli Öğrencilere Düğme İlikleme Becerisinin Kazandırılmasında Model Olma ve Sözel İpucuyla Sunulan Bireyselleştirilmiş Düğme İlikleme Becerisi Öğretim Materyalinin Etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Gazi Üniversitesi.

----- (1993). *Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük* (5, 1740). İtalya

- Diken, H.İ. (2008). *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dikici, A. (2002). *Orff Tekniği ile Verilen Müzik Eğitiminin Matematik Yeteneğine Etkisinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Dinçer, M. (2008). *İlköğretim Okullarında Müziklendirilmiş Matematik Oyunlarıyla Yapılan Öğretimin Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2004). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Eripek, S. (1996). *Zihinsel Engelli Çocuklar*. (2.Basım) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Eskioğlu, I. (2003). *Müzik Eğitiminin Çocuk Gelişimi Üzerine Etkileri*. Cumhuriyetimizin 80.Yılında Müzik Sempozyumu. İnönü Üniversitesi, Malatya Bildiriler. S.116-123, <http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri/IEskioğlu>, erişim tarihi: 16.02.2011.
- Ferrell, K. (1985). *Reach out And Teach* New York, NY:
- Fischer, E. (1985) *Sanatın Gerekliliği*, Ankara Sevinç Matbaası.
- Göğüş, G. (2008). İlköğretim 1. Kademe Müzik Eğitiminde Öğretmenin Etkinliği. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21 (2), 369-382.
- Günay, E. (1978). *Fon Müziğinin İnsanın Çalışmasına Etkisi*. Yayımlanmamış doktora Tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi.
- Gürlük, İ. (1998). *Okul Öncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Eğitimine Müzik Terapisinin Etkileri ve Faydaları*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Havlat, J. J. (2006). *The Effects of Music Therapy On The Interaction Of Verbal and Non-Verbal Skills Of Students With Moderate to Severe Autism*. Master Thesis California State University.
- Kanbaş, E. (2007). *Zihin Engelli Çocuklar ve Öz bakım Becerileri*. Erişim tarihi: 16.11.2011.<http://ozelcocugum.blogcu.com/zihin-engelli-cocuklar-ve-ozbakim-becerileri/2349836>. 2007.
- Karasu, N. (2011) *Tek Denekli Araştırmalarda Etki Büyüklüğü Hesaplamalarının Karşılaştırılması*. 21 Ulusal Özel Eğitim Kongresi Notları.
- Kern, P., Wolery, M. ve Aldridge, D. (2006). Use of Songs to Promote Independence in Morning Greeting Routines For Young Children with Autism. *Journal of Autism Dev Desord.* 37, 1264-1271
- Kurt, G. (2006). *Zihin Engelli Çocuklarda Müzik Dinlemenin Öğrenme Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Marshall, K. & Hunt, N. (1995). *Exceptional Children and Youth*. (2th ed.) California Boston/ Newyork: State University.
- Obiozor, W. E. (2010). The Use Of Music To Teach Life Skills To Students With Emotional Disabilities in The Classroom. *College of Education Bloomsburg University USA. Us-China Education Review.* (7) 1.
- Orr, T. J. & Myles, B. S. (1998) *The Impact Of Rhythmic Entrainment On a Person With Autism. Focus on autism and other developmental disabilities.* 13 (3), 163-166
- Öner, A.K. (2006) *Müziğin Öğrenme Güçlüğü Çeken Çocukların Duyarlılıklarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbey, Ç. (2005) *Otizm ve Otistik Çocukların Eğitimi*. (1.Baskı). İstanbul: Inkılap Kitapevi.

- Özçevik, A. (2007) *Müzikle Tedavi ve Öğrenciler Üzerindeki Terapik Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, S. (1985) *Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Müzik Eğitiminin AnadilEğitimine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Özen, A. (1995). *Zihin Engelli Çocuklara Yemek Yeme Becerilerinin Kazandırılmasında Fiziksel Yardıma, Model Olmaya ve Sözel Yönergeye Dayalı Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyalinin Etkililiği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi.
- Özen, A., Acar, Ç., Tavlar, Ö. Ve Çetin, Ö. (2002) Öz bakım Becerilerinin Öğretiminde İpucunun Giderek Azaltılmasıyla Öğretim Yönteminin Etkililiği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 169-186
- Özen, A. ve Tavlar, Ö. (2003) *Zihin Özürlü Bireylere Beceri Öğretimine Dayalı Hazırlanan Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyalinin Etkililiği*. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Özokuçu, O. (1997). *Zihin Engelli Öğrencilere Dikiş Dikme Becerilerinin Kazandırılmasında Model Olma ve Sözel Yönergeyle Sunulan Bireyselleştirilmiş Dikiş Dikme Becerileri Öğretim Materyali ile Geleneksel Yönteme Dayalı Dikiş Dikme Becerileri Öğretim Materyalinin Etkililiği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Gazi Üniversitesi.
- Özyürek, M. (1983). Zihinsel Yetersizlik Gösteren Çocuklarda Öz bakım Becerilerinin Kazandırılması. *Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1) 84-86.
- Özyürek, M. (2006). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı*. (3.Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Pavlicevic, M. & Ansdell G. (2006) *Community Music Therapy*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishes.

- Perry, T. M. (2005). *Music Lesson for Children with Special Needs*.(1th ed.) London: Jessica Kingsley Publishers.
- Petrie, P. (2010). *Developmentally Appropriate Practice-Adaptive / Self-Help Skills*. TATSeUpdate Technical Assistance and Training System. Curriculum and Learning Environment.
- Reitman, M. R. (2005). *Effectiness of Music Therapy Interventions On Joint Attention Children Diagnossed With Autism:A Pilot Study*. Florida: Carlos Albizu University.
- Ruth Zinar, Ph.D. (1987). *Music Activities for Special Children*. (1th ed.). USA.
- Shaw, G. (2000). *Keeping Mozart in Mind*. San Diego: Academic Press.
- Sucuoğlu, B. (2005). *Zihin Engellilerin Eğitimi Ders Notları*. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Sucuoğlu, B. (2009). Zihin Engelliler ve Eğitimleri. B. Sucuoğlu,(Ed), *1974 de çıkarılan ve Engelli içinde* (215). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sulker, B. S. (2006). *Mental Retardation/Intellectual Disability*. Erişim tarihi: 12.03.2011. <http://www.merck.com/mmhe/sec23/ch285/ch285a.html>.
- Sun, M. (2001). “Okulöncesi Müzik Öğretiminin Öğeleri”. Müzik Öğretimi. *Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Yayınları*, s.43-62.
- Sungurtekin, Ş. (2001). Uygulamalı Çevre Eğitimi Projesi Kapsamında Ana ve İlköğretim Okullarında Müzik Yoluyla Çevre Eğitimi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 167-178.
- (2009). *Special Education Curriculum Notes. Music is Every Thing*. Erişim tarihi: 15.09.2010. <http://www.musiccountusin.org.au>.
- Taner, M. (2007). *Özel Eğitim*. (8.Baskı). İstanbul: Gün Yayıncılık

- Taptık Şahin, G. (2011). Otizmi Olan Çocuklar Dış Fırçalama Becerisinin Öğretiminde Eşzamanlı İpucuyla Öğretimin Etkililiği. Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Tawney W. J. & Gast L.D. (1984). *Single Subject Research in Special Education*. Colombus: Merrill Publishing Company.
- Tekin-İftar, E. ve Kırcaali-İftar, G. (2004). *Özel Eğitimde Yanlızsız Öğretim Yöntemleri*. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tekin-İftar, E. (2011). *Tek Denekli Araştırma Desenleri Ders Notları*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi: Bolu
- Terci, K. (2010). *Sanatın Akademik Başarıya Etkisi Paneli*. İzmir Yaşar Üniversitesi. Erişim tarihi: 15.06.2011. <http://www.sondakika.com/haber-sanatin-akademik-basariya-etkisi-paneli-2244120/>
- Tüfekçioğlu, Ü. (2001). İşitme Yetersizlikleri. *Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları Dergisi*. Ünite 8.
- Uçan, A. (1984). *Eğitim Bilimleri Sempozyumu Bildirimleri*. Ankara.
- Uçan, A. (2001). “Okul Öncesi Çocuğun Müziksel Gelişimi” *Müzik Öğretimi*. A. Öztürk (Ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları
- Varol,N. (2005). *Beceri Öğretimi ve Özbakım*. (1.Baskı) Ankara: Kök Yayıncılık.
- Varol, N. ve Aykut Ç. (2010). Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Öğrencilere Günlük Yaşam Becerilerinin Kazandırılmasında Sabit Bekleme Süreli ve İpucunun Sistematiği Olarak Geri Çekilmesi İşlem Süreçleri İle Yapılan Öğretimin Farklılaşan Etkililiği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 8 (1), 227-261.
- Vuran, S. (1989). *Zihin Engelli Çocukların Giyinme Becerilerinin Öğretiminde Yapabildiklerine Dayalı Olarak Hazırlanan Öğretim Materyalinin Etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi.

- Wimpory, D.C. & Nash, S. (1999). *Musical Interaction Theraphy for Children with Autism*. Teaching-Theraphy. University of Wales, 17-28. Bangor: Arnold Publishers.
- Yıldırım, A., ve Şimşek H. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. 7.Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yu Kuan Chiang, J. (2008). *Music Therapy For Young Children Who Have Special Needs: the music therapy experience from the perspectives of carers and professionals*. Master Thesis The New Zealand School of Music. Welligton.
- Yüksel, A. L. (1996) *Türkiye’de Erken Müzik Eğitimi Kurumları Olan Koroların Meslek Seçimine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Gazi Üniversitesi.

EKLER

Ek 1. Aile İzin Formu

Ek 2. Pekiştireç Belirleme Tablosu

Ek 3. El Yıkama Becerisi Öğretim Oturumu Veri Toplama ve Güvenirlilik Formu Örneği

Ek 4. El Yıkama Becerisi Genelleme Oturumu Veri Toplama ve Güvenirlilik Formu
Örneği

Ek 5. El Yıkama Becerisi Toplu Yoklama ve İzleme Oturumu Veri Toplama ve
Güvenirlilik Formu Örneği

Ek 6. Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu

Ek 7. Sosyal Geçerlik Verilerinin Toplanması için Öğretmen Görüşme Soruları

Ek 8. Sosyal Geçerlik Verilerinin Toplanması için Aile Görüşme Soruları

Ek 9. Zihin Engelli Bireylere El Yıkama Öz bakım Becerisinin Şarkı Yoluyla Öğretimi
Öğretim Planı

Ek 10. El Yıkama Beceri Analizi

Ek 11. El Yıkama Becerisinin Şarkı Yoluyla Öğretiminde Kullanılan Şarkının Sözleri
ve Notaları

Ek 12.İzinler

Ek 13. Özgeçmiş

Ek 1. Aile İzin Formu

Tarih: .../.../...

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü öğretim üyesi Doç. Dr. Ahmet Serkan ECE danışmanlığında, Merve KIRŞEHİRLİ tarafından yürütülecek olan lisans üstü tez çalışmasına, çocuğumun aşağıda belirtilen koşullar dahilinde katılmasını kabul ediyorum.

1. Bu çalışmada, çocuğuma, şarkı yoluyla öğretim yapılarak öz bakım becerilerinden el yıkama becerisinin öğretimini amaçlandığını biliyorum.
2. Bu çalışmada gizliliğin esas olduğunu ve çocuğumun isminin raporda yer almayacağını, çocuğumun gerçek ismi yerine raporda kod bir isim kullanılacağını biliyorum.
3. Bu çalışmanın çocuğumda, fiziksel ya da ruhsal bir risk oluşturduğunu hissettiğim anda, çocuğumu çalışmadan alabileceğimi biliyorum.
4. Belirlenen çalışma günlerinde çocuğumu merkeze getirmem gerektiğini biliyorum.
5. Bu çalışma süreci boyunca, çocuğuma araştırmanın amacına yönelik ek bir öğretim yapmamam gerektiğini biliyorum.
6. Çocuğuma uygulanacak öğretim oturumlarının video kaydının yapılacağını biliyorum.
7. a. Uygulama görüntülerinin ders, araştırma ya da bilimsel bir amaçla gösterilmesine izin veriyorum.
b. Uygulama görüntülerinin ders, araştırma ya da bilimsel bir amaçla gösterilmesine izin vermiyorum.
(Size uygun olan seçeneği daire içine alınız)
8. Çalışma süresince, araştırmaya yönelik tüm sorularımın Merve KIRŞEHİRLİ tarafından yanıtlanacağını biliyorum.

Adı-Soyadı

Anne-Baba İmza

Ek 2. Pekistireç Belirleme Tablosu

YİYECEK VE İÇECEKLER	Hiç Sevmez	Biraz Sever	Çok Sever
Çikolata			
Cips			
Bisküvi			
Gofret			
Jelibon			
Draje şeker			
Tuzlu çubuk			
Çerez			
Ceviziçi			
Kuru kayısı			
Salam			
Sosis			
Meyve			
Meyve suyu			
Kola			
Ayran			
Süt			
Diğer			
NESNE YA DA OYUNCAKLAR	Hiç Sevmez	Biraz Sever	Çok Sever
Top			
Oyuncak Araba			
Resimli Kartlar			
Sesli materyaller			
Bebek			
Yapıştırılmalı etiket			
Diğer			
ETKİNLİKLER	Hiç Sevmez	Biraz Sever	Çok Sever
Resim yapma			
Bilgisayar oyunu oynama			
Müzik dinleme			
Diğer			
SÖZEL-FİZİKSEL PEKİŞTİREÇLER	Hiç Sevmez	Biraz Sever	Çok Sever
Aferin			
Harikasın			
Çok güzel			
Yanağını okşama			
Başını okşama			
Diğer			

Ek 3. El Yıkama Becerisi Öğretim Oturumu Veri Toplama ve Güvenirlik Formu Örneği

Aşağıda yer alan veri kayıt formunda el yıkama becerisi için her bir oturumda değerlendirilmesi gereken yedi basamak vardır. Her bir basamağın uygun şekilde yerine getirilmesi durumunda değerlendirilen oturum sayısının karşısına “+” olarak, beceri basamağının yerine getirilememesi durumunda “-” olarak işaretlenir. Öğrenci tüm beceri basamaklarını yerine getirdiğinde öğretim oturumu sonlandırılır.

Öğrenci:

Uygulamacı:

Gözlemci:

Tarih: .../.../...

El yıkama Beceri Basamakları	1. O.	2. O.	3. O.	4. O.	5. O.	6. O.	7. O.	8. O.	9. O.	10. O.
1. Musluğu açma										
2. Sabunu eline alma										
3. Ellerini ıslatma										
4. Sabunlayarak ovalama										
5. Ellerini durulama										
6. Ellerini kurulama										
7. Musluğu kapatma										

O. : Oturum

Ek 4. El Yıkama Becerisi Genelleme Oturumu Veri Toplama ve Güvenirlik Formu Örneği

Aşağıda yer alan genelleme oturumu veri kayıt formunda el yıkama becerisi için her bir oturumda değerlendirilmesi gereken yedi basamak vardır. Her bir basamağın uygun şekilde yerine getirilmesi durumunda değerlendirilen oturum sayısının karşısına “+” olarak, beceri basamağının yerine getirilememesi durumunda “-” olarak işaretlenir. Öğrenci tüm beceri basamaklarına ilişkin performansı “+” ya da “-” olarak kaydedildikten sonra genelleme oturumu sonlandırılır.

Öğrenci:

Uygulamacı:

Gözlemci:

Tarih: .../.../...

El Yıkama Beceri Basamakları	1.O	2.O	3.O
1-Musluğu açma			
2-Sabunu eline alma			
3-ellerini ıslatma			
4-Sabunlayarak ovalama			
5-ellerini durulama			
6-ellerini kurulama			
7-Musluğu kapatma			

O. : Oturum

Ek 5. El Yıkama Becerisi Toplu Yoklama ve İzleme Oturumu Veri Toplama ve Güvenirlilik Formu Örneği

Aşağıda yer alan yoklama ve izleme oturumu veri kayıt formunda el yıkama becerisi için her bir oturumda değerlendirilmesi gereken yedi basamak vardır. Her bir basamağın uygun şekilde yerine getirilmesi durumunda değerlendirilen oturum sayısının karşısına “+” olarak, beceri basamağının yerine getirilememesi durumunda “-” olarak işaretlenir. Öğrenci tüm beceri basamaklarına ilişkin performansı “+” ya da “-” olarak kaydedildikten sonra yoklama oturumları ve izleme oturumu sonlandırılır.

Öğrenci:

Uygulamacı:

Gözlemci:

Tarih: .../.../...

El Yıkama Beceri Basamakları	1. T.Y.			2. T.Y.			3. T.Y.			4. T.Y.			İzleme O.		
	1. O.	2. O.	3. O.	1. O.	2. O.	3. O.	1. O.	2. O.	3. O.	1. O.	2. O.	3. O.	1. O.	2. O.	3. O.
1. Musluğu açma															
2. Sabunu eline alma															
3. Ellerini ıslatma															
4. Sabunlayarak ovalama															
5. Ellerini durulama															
6. Ellerini kurulama															
7. Musluğu kapatma															

T.Y. : Toplu Yoklama

O.: Oturum

Ek 6. Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu

Öğrenci:

Uygulamacı:

Gözlemci:

Tarih: .../.../...

Oturum sayısı	Araç gerecin düzenlenmesi	Pekiştireçlerin Hazırlanması	Dikkat sağlayıcı ipucu sunma	Başlangıç yönergesinin verilmesi	Tepkide bulunma süresinin beklenmesi	Fiziksel yardım ve model olma yönteminin kullanılması	Pekiştirme	Şarkı yoluyla öğretim sürecinin uygulanması
1.								
2.								
3.								
4.								
5.								
6.								

Ek 7. Sosyal Geçerlik Verilerinin Toplanması için Öğretmen Görüşme Soruları

1. Şarkı yoluyla öğretim yönteminin el yıkama becerisi üzerindeki etkileri hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. İzlediğiniz videolar hakkında öğrencilerde gözlediğiniz el yıkama becerisine ilişkin davranış değişiklikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
3. El yıkama becerisinin öğretimi için hazırlanan şarkının kullanım kolaylığı için neler düşünüyorsunuz?
4. Bu araştırmada olumlu olarak değerlendireceğiniz noktalar nelerdir?
5. Bu araştırmada olumsuz olarak değerlendireceğiniz noktalar nelerdir?

Ek 8. Sosyal Geçerlik Verilerinin Toplanması için Aile Görüşme Soruları

1. İzlemiş olduğunuz el yıkama becerisi öğretim videolarından sonra çocuğunuzda ne gibi değişiklikler gözlemlediniz?
2. Şarkı yoluyla öğretim sürecini ev ortamında da kullanmak ister misiniz?
3. Bu çalışmadan sonra çocuğunuzda müzik ile başka davranışları ilişkilendirme konusunda farklı davranışlar gözlemlediniz mi?
4. Bu araştırma da olumlu olarak değerlendireceğiniz noktalar nelerdir?
5. Bu araştırmada olumsuz olarak değerlendireceğiniz noktalar nelerdir?

Ek 9. Zihin Engelli Bireylere El Yıkama Öz bakım Becerisinin Şarkı Yoluyla Öğretimi Öğretim Planı

Amaç:

Öğrenci gerekli durumlarda ve kendisinden istendiğinde ellerini %100 ölçütünde yıkar.

Öğretimsel Amaçlar:

1. Öğrenci, gerekli durumlarda ve kendisinden istendiğinde %100 ölçütünde musluğu açar.
2. Öğrenci, gerekli durumlarda ve kendisinden istendiğinde %100 ölçütünde sabunu eline alır.
3. Öğrenci, gerekli durumlarda ve kendisinden istendiğinde %100 ölçütünde ellerini ıslatır.
4. Öğrenci, gerekli durumlarda ve kendisinden istendiğinde %100 ölçütünde sabunlayarak ovalar.
5. Öğrenci, gerekli durumlarda ve kendisinden istendiğinde %100 ölçütünde ellerini durular.
6. Öğrenci, gerekli durumlarda ve kendisinden istendiğinde %100 ölçütünde ellerini kurular.
7. Öğrenci, gerekli durumlarda ve kendisinden istendiğinde %100 ölçütünde musluğu kapatır.

Öğretimde Kullanılacak Materyal ve Öğretim Ortamı:

El yıkama becerisinin öğretimi için kullanılacak materyaller sıvı sabun, el yıkama beceri analizine göre hazırlanmış şarkı, bilgisayar ve hoparlördür. Öğrencinin günlük yaşantısında ve girdiği diğer farklı ortamlarda karşılaşma olasılığı yüksek olan sıvı sabun tercih edilmiştir. El yıkama beceri analizine göre önceden hazırlanmış şarkı ise sadece melodik olarak bilgisayarda yer almıştır. Öğretimin etkili olması için uygulayıcı şarkı sözlerini müziğe uygun olarak kendisi seslendirmiştir. Sesin kaliteli ve anlaşılır şekilde duyulması için şarkı bilgisayardan hoparlör yardımıyla çalınmıştır. Öğretim oturumlarında kullanılacak şarkının yazımı aşamasında prozediye uygunluk göstermesi için el yıkama beceri analizinin son basamaklarında el kurulama ile musluğu kapatma becerilerinin sırasının yeri değiştirilmiştir.

Öğretim Oturumunda Kullanılan Veri Kayıt Formu Kullanım Yönergesi:

Veri kayıt formunda el yıkama becerisi için her bir oturumda değerlendirilmesi gereken yedi basamak vardır. Her bir basamağın uygun şekilde yerine getirilmesi durumunda değerlendirilen oturum sayısının karşısına “+” olarak, beceri basamağının yerine getirilememesi durumunda “-” olarak işaretlenir. Öğrenci tüm beceri basamaklarını yerine getirdiğinde öğretim oturumu sonlandırılarak kayıt işlemi de sonlandırılır.

Öğretim Süreci:

Araştırmanın öğretim oturumu şarkı yoluyla öğretim süreci ile yürütülür. Öğretime başlamadan önce öğrenci ye ‘hazır mısın’ ‘başlıyoruz’ gibi motive edici kelimelerle öğretime başlanacağının bilgisi verilir. Öğrenciye ‘haydi kollarımızı da kıvıralım, ıslanmasın’ denilerek öğrenci, öğretime hazırlanır.

Öğretime başlamadan önce bilgisayarda çalınacak şarkının ayarlanması pekiştireç tablosunun öğrencinin göreceği şekilde duvara asılması gibi son hazırlıklar tamamlanır.

Daha sonra öğrenciye ‘dersin sonunda gösterdiklerimi sırasıyla doğru şekilde yapar ellerini yıkarsan bu ödülü kazanacaksın ve bu tabloda isminin karşısına asacağım’ denilerek pekiştireçler açıklanır ve ‘şimdi bilgisayardan şarkı açacağım ve şarkıyla birlikte el yıkamayı öğreneceğiz’ gibi cümlelerle öğrenciye öğretime ilişkin bilgi verilir. Öğretim oturumu öğrencinin yanına geçilerek bilgisayardan şarkı açıldıktan sonra tam fiziksel yardımla başlar. Uygulayıcı müzikle birlikte şarkıyı söyleyerek öğrenciye el yıkama becerisinin her bir basamağını tam fiziksel yardımla yaptırır. Daha sonra uygulamacı öğrenciye dönerek model olacağına ilişkin bilgi vermek için ‘şimdi beni izle, şarkıyla birlikte ellerimi ben yıkayacağım’der ve şarkının sözlerini söyleyerek ellerini yıkar, öğrenciye model olur. Uygulamacının söylediği şarkının sözleri becerinin hangi basamağını anlatıyorsa uygulamacı o anda sırasıyla o basamakları yerine getirerek öğrenciye model olur. Böylece aşamalı yardım sistemi kullanılarak el yıkama öğretimi tamamlanmış olur. Öğretim bittikten sonra uygulamacı öğrenciden ellerini bağımsız olarak yıkamasını ister.

Öğretim sonunda öğrenci bağımsız olarak ellerini yıkamışsa, pekiştirilir. Ayrıca sözel olarak pekiştirilerek de motive edilir. Yanlış yaptığı basamaklarda uygulamacı öğrenciye uygun şekilde (sözel müdahale ya da fiziksel müdahale ile) müdahale ederek doğru şekilde yapmasını sağlar.

Değerlendirme:

Öğretim oturumu bittikten sonra öğrenciden öğretilen beceriyi şarkı olmadan yapması istenir. Amaç öğrencinin müziğe uyum sağlaması değil beceriyi yerine getirmesi olduğu için değerlendirme müzik olmadan ve şarkı söylenmeden yapılır. Değerlendirme aşamasında öğrenciye hiçbir şekilde yardım ya da ipucu verilmez.

Ek 10. Ayrıntılı El Yıkama Beceri Analizi**1. Musluğu açar.**

- Kullandığı elini musluğa uzatır.
- Kullandığı elinin parmaklarıyla musluğu kavrar
- Parmaklarıyla kavradığı musluğu, musluğun açılma yönüne doğru çevirir.

2. Sabunu eline alır.

- Kullandığı elini sabuna doğru uzatır.
- Kullandığı elinin parmaklarıyla sabunu kavrayarak tutar

3. Ellerini ıslatır.

- Ellerini bir birine yaklaştırarak birleştirir.
- Birleştirdiği ellerini su akan musluğu altına doğru hareket ettirir.
- Musluğun altına doğru yaklaştırdığı ellerini musluktan akan suyun altına getirerek ellerini ıslatır.

4. Ellerini sabunlayarak ovalar.

- Musluğun altında olan ellerini kendisine doğru geri çeker.
- Ellerin parmaklarını birbirine geçecek şekilde kenetler.
- Parmaklarını birbirine kenetli şekilde kalarak ellerini hareket ettirir.
- Sağ elinin parmaklarını açarak sağ el avuç içiyle sol elinin üstünü sıvazlar.
- Sol elinin avuç içiyle sağ alının üstünü sıvazlar.

5. Ellerini durular.

- Köpüklü iki elini musluğun altına yaklaştırır.
- Musluğun altında olan ellerinin avuç içlerini birbirine sürter.

- Sağ elinin parmaklarını açarak sağ el avuç içiyle sol elinin üstünü sıvazlar.
- Sol elinin avuç içiyle sağ elinin üstünü sıvazlar.

6. Musluğu kapatır.

- Kullandığı elini musluğa uzatır.
- Kullandığı elinin parmaklarıyla musluğu kavrar.
- Parmaklarıyla kavradığı musluğu, musluğun kapanma yönüne doğru çevirir.

7. Ellerini kurular.

- İki elini asılı olan havluya doğru uzatır.
- Sağ eliyle tuttuğu havluyu sol eline ve avuç içine sürer.
- Sol eliyle tuttuğu havluyu sağ elinin üstüne ve avuç içine sürer.

**Ek- 11. El Yıkama Becerisinin Şarkı Yoluyla Öğretiminde Kullanılan Şarkının
Sözleri ve Notaları**

Ellerini Yıka (El Yıkama)

Söz / Müzik : A.Serkan ECE

9

Sa bah le yin u ya nıp la va bo ya gi de rim. Mus lu ğu mu

a ça rım sa bu nu mu a lı rım. El le ri mi ı s la tır sa bun la rım ben on la

sa bun la rım ben on la rı O va la yı p du ru lar ku ru tu rum on la rı.

Te miz len miş e lim le ka pa tı rım mus lu ğu. mus lu ğu.

Sabahleyin uyanıp lavaboya giderim
Musluğumu açarım, sabunumu alırım.
Ellerimi ıslatıp, sabunlarım ben onları
Ellerimi ıslatır, sabunlarım ben onları.
Ovalayıp durular, kuruturum onları
Temizlenmiş elimle kapatırım musluğu.

Ellerini Yıka (El Yıkama)

Söz / Müzik : A.Serkan ECE

Score for the first system of the song "Ellerini Yıka (El Yıkama)". The score includes staves for Voice, Piano, Triangle, Wood Blocks, Alto Saxophone, and String Ensemble. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4.

Instrumentation:

- Voice
- Piano
- Triangle
- Wood Blocks
- Alto Saxophone
- String Ensemble

The first system shows the initial instrumental introduction with the piano and string ensemble playing a rhythmic pattern. The voice part is currently silent.

Score for the second system of the song "Ellerini Yıka (El Yıkama)". The score includes staves for Piano and String Ensemble. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4.

Instrumentation:

- Piano
- String Ensemble

The second system shows the continuation of the instrumental introduction. The piano and string ensemble play a rhythmic pattern. The voice part is currently silent.

Lyrics:

Sa bah le yin u ya nıp

la va bo ya gi de rim. Mus lu ĝu mu a a rum sa bu nu mu a li rum.

Pno.

The first system of the musical score consists of a vocal line and piano accompaniment. The vocal line is written in a single staff with a treble clef and a key signature of one flat. The lyrics are written below the notes. The piano accompaniment is written in two staves (treble and bass clefs) and is marked 'Pno.'. The music is in a 4/4 time signature. The vocal line starts with a quarter note 'la', followed by an eighth note 'va', a quarter note 'bo', an eighth note 'ya', a quarter note 'gi', a quarter note 'de', a quarter note 'rim.', a quarter note 'Mus', a quarter note 'lu', an eighth note 'ĝu', a quarter note 'mu', a quarter note 'a', a quarter note 'a', a quarter note 'rum', a quarter note 'sa', a quarter note 'bu', a quarter note 'nu', a quarter note 'mu', a quarter note 'a', a quarter note 'li', and a quarter note 'rum.'.

El le ri mi sa la tur sa bun la rum ben on la sa bun la rum ben on la ri

Pno.

The second system of the musical score consists of a vocal line and piano accompaniment. The vocal line is written in a single staff with a treble clef and a key signature of one flat. The lyrics are written below the notes. The piano accompaniment is written in two staves (treble and bass clefs) and is marked 'Pno.'. The music is in a 4/4 time signature. The vocal line starts with a quarter note 'El', followed by a quarter note 'le', a quarter note 'ri', a quarter note 'mi', a quarter note 'sa', a quarter note 'la', a quarter note 'tur', a quarter note 'sa', a quarter note 'bun', a quarter note 'la', a quarter note 'rum', a quarter note 'ben', a quarter note 'on', a quarter note 'la', a quarter note 'sa', a quarter note 'bun', a quarter note 'la', a quarter note 'rum', a quarter note 'ben', a quarter note 'on', a quarter note 'la', and a quarter note 'ri'.

O va la yıp du ru lar ku ru tu rum on la n.

Pno.

Te miz len miş e lın le ka pa ti rim mus lu ğu. mus lu ğu.

Pno.

Ek 12. İzinler

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.34.00.18.580/ **34711**

14...03.../2011

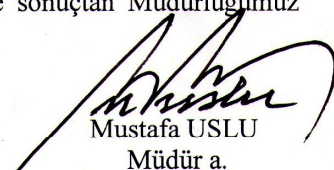
Konu : Anket.
Merve KIRŞEHİRLİ.

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

- İlgi** : a) 10/02/2011 tarih ve 84 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 09/03/2011 tarih ve 30291 sayılı Oluru.
c) Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik izin ve Uygulama Yönergesi.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Zihinsel Engellilerin Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Merve KIRŞEHİRLİ'nin, ilimiz Zeytinburnu Mavi İklim Özel Eğitim Rehabilitasyon ve Danışmanlık Merkezi'nde uygulanmak üzere "Zihinsel Engelli Çocuklara Özbakım Becerilerinin Şarkı Yoluyla Öğretilmesi" konulu gözlem ve video çekimi yapma isteği ilgi (b) Valilik Oluru ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi, gereğinin ilgi (b) Valilik Oluru doğrultusunda, gerekli duyurunun anketçi tarafından yapılmasını, işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Kültür Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

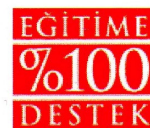

Mustafa USLU
Müdür a.
Müdür Yardımcısı V.

EKLER:

- 1- Valilik Oluru.
- 2- Anket soruları.

İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü (Kültür Bölümü)
Büyük Postahane Sk. No: 70 Sirkeci - Fatih / İSTANBUL
Tel (Santral): (0 212) 5192850 - 55 / 339, 340, 341
Direkt: (0212) 4550677
E-Posta : kultur34@meb.gov.tr
Elektronik Ağ: <http://istanbul.meb.gov.tr>

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.34.00.18.580/30291
Konu : Araştırma.
Merve KIRŞEHİRLİ.

09.12/2011

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi** : a) Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 10/02/2011 tarih ve 84sayılı yazısı.
b) Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
c) Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın 11/04/2007 tarih ve 1950 sayılı emri.
d) Milli Eğitim Müdürlüğü Anket Komisyonu'nun 03/03/2011 tarihli tutanağı.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Zihinsel Engellilerin Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Merve KIRŞEHİRLİ'nin, ilimiz Zeytinburnu Mavi İklim Özel Eğitim Rehabilitasyon ve Danışmanlık Merkezi'nde uygulanmak üzere "Zihinsel Engelli Çocuklara Özbakım Becerilerinin Şarkı Yoluyla Öğretilmesi" konulu gözlem ve video çekimi yapma istekleri hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Zihinsel Engellilerin Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Merve KIRŞEHİRLİ'nin, ilimiz Zeytinburnu Mavi İklim Özel Eğitim Rehabilitasyon ve Danışmanlık Merkezi'nde uygulanmak üzere "Zihinsel Engelli Çocuklara Özbakım Becerilerinin Şarkı Yoluyla Öğretilmesi" konulu gözlem ve video çekimi yapması, bilimsel amaç dışında kullanılmaması, ilgi (b) yönergenin 13. maddesinin (g) fıkrasına göre çekim yapılacak ortamda olacak öğrencilerin velilerinden izin alınması şartıyla, okul idaresinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, ilgi (c) Bakanlık Emri esasları dahilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Dr. Muammer YILDIZ
Milli Eğitim Müdürü

EKLER:

1- İlgi yazı örneği ve ekleri.

OLUR

03/2011

Harun KAYA
Vali a. /

Vali Yardımcısı

Ek 13. Özgeçmiş

Adı Soyadı	Merve KIRŞEHİRLİ
Sürekli Adresi	Merkez efendi Mah. G45 Sok. No:9 Daire:4 Zeytinburnu / İSTANBUL
Doğum Yeri ve Yılı	Düzce / 1986
Yabancı Dili	İngilizce
İlköğretim	Mengen 75. Yıl İlköğretim Okulu
Lise	Bolu Anadolu Öğretmen Lisesi
Lisans	Ankara Üniversitesi
Çalışma Hayatı	2008-2010 Gölyaka Yunus Emre İlköğretim Okulu / Zihin Engelliler Sınıf Öğretmeni 2010- Halen Zeytinburnu Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi / Zihin Engelliler Sınıf Öğretmeni
E-mail	merve_kirsehirli@hotmail.com